

ACTA

LITTERARUM AC SCIENTIARUM REG. UNIVERSITATIS HUNG. FRANCISCO-IOSEPHINAE
Sectio JURIDICO-POLITICA Tom. VI., Fasc. 2. Redigunt ST. EREKY et EDM. POLNER

A TETTAZONOSSÁG PROBLÉMÁJA

(TANULMÁNY A BÜNTETŐ TÖRVÉNYKEZÉSI JOG KÖRÉBŐL)

IRTA ÉS AZ EGYETEM BÜNTETŐJOGI
SZEMINÁRIUMÁBAN BEMUTATTA

Dr. MECSÉR JÓZSEF

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS A ROTHERMERE-ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA
AZ EGYETEM BARÁTAINAK EGYESÜLETE

S Z E G E D.

1937

Bevezetés.

1. §. *Ellentétes bírói gyakorlat a tettazonosság kérdésében.*

A kir. Kúria gyakorlata a tettazonosság kérdésében épen nem egyöntetű. Határozataiban nem kevesebb mint háromféle nézet nyilvánul meg.

1. A kúriai határozatok egyik csoportja szerint „büntető-jogi szempontból a tettazonosságot a büntető törvény által védett *jogi érdek azonossága* határozza meg.”¹ E felfogás szerint tehát a tettazonosság szempontjából egyedül és kizárólag a sértett jogi érdek azonossága a döntő. Hogy vajjon a sértett, ill. veszélyeztetett jogi érdek azonossága mellett fennforog-e a történeti esemény identitása is, e kérdés eldöntése szempontjából nem ügydöntő fontosságú. Ezt az álláspontot juttatják kifejezésre pld. azok a kúriai határozatok, amelyek lopásra irányuló vád esetén annak következtében, hogy a vád alapjául szolgáló tényállás a főtárgyalás során nem nyert beigazolást, vádlottat orgazdaságban mondják ki bűnösnek. Holott nyilvánvaló, hogy a jogi érdeksérelem azonossága mellett egészen más a lopásnak és egészen más az orgazdaságnak az elkövetési cselekménye.

2. Találkozunk azután olyan kúriai határozatokkal, amelyek elvi álláspontját legtalálóbban az a határozat juttatja kifejezésre, amely szerint „a tettazonosság nem kizárólag a történeti eseménynek, mint külvilági jelenségnek egységét jelenti, hanem jelenti egyúttal a jogilag védett érdek azonosságát is.”² Ez az elvi állásfoglalás tehát a tettazonosság lényegét a törté-

¹ Büntetőjog Tára LVI. kötet (1908. évf.) 206. o. 683/1908. sz. jogeset.

² Büntetőjogi Döntvénytár XXIV. kötet (1932. évf.) 127. o. B. II. 7211/1930. sz. jogeset.

neti identitásban és egyszersmind a sértett, ill. veszélyeztetett jogi érdek azonosságában ismeri fel. Ez logikus és következetes álláspont, mert hiszen — mint későbbi vizsgálódásaink során látni fogjuk — minden büntető törvénykezési jogi értelemben vett tett valamely — egy vagy több — jogi érdeket is sért, ill. veszélyeztet. Ha minden vonatkozásban ugyanaz a történeti esemény képezi a vádnak és az ítéletnek a tárgyát, akkor természetesen a vádbeli és ítéleti tett ugyanazon jogi érdekeket sértik, ill. veszélyeztetik. Ebből a szempontból tekintve a kérdést: a Kúria fenti elvi kijelentése bizonyos mértékig pleonazmusként hat. Hiszen elegendő lett volna a tételnek olyan alakban való megfogalmazása, hogy a tettazonosság kizárólag a történeti eseménynek, mint külvilági jelenségnek egységét jelenti.

Ha azonban a Kúria elvi állásfoglalásának alapját képező tényállást tesszük vizsgálat tárgyává, arra az eredményre jutunk, hogy itt egészen másról van szó. A szóbanforgó esetben a vádnak és az ítéletnek egyaránt az a tett képezte tárgyát, hogy vádlott Cs. Ferenc hatósági közeget zsebkésével szándékosan hasba szúrta. Vádlottnak ez a tette két jogi érdeket sértett: egyrészt Cs. Ferencnek testi épségéhez s másrészt Cs. Ferencnek, mint hatósági személynek a hatósági tekintélye érvényesüléséhez fűződő érdekét. A kir. ügyész a konkrét esetben azonban csak az egyik érdek sérelmét ismerte fel s így csak szándékos emberölés kísérlete miatt emelt vádat s ugyanígy minősítette a vádbeli tettet a kir. törvényszék is. A kir. ítélőtábla a fent említett másik jogi érdeket is megsértve találta s ezért a szándékos emberölés kísérletével anyagi — szerintünk helyesen eszmei — halmazatban a hatósági közeg elleni erőszak fennforgását is megállapította. A Kúria szerint a tábla eljárása helytelen volt, mert a hatósági tekintély érvényesüléséhez fűződő jogi érdek az ügyészi minősítésben kifejezésre juttatott jogi érdektől különböző lévén, a tettazonosság keretei között nem lett volna figyelembe vehető. A Kúria kijelentése szerint „a vádba tett és az ítélet alapjául szolgáló jogilag védett érdeknek mindenkor azonosnak kell lennie.”³ Végeredményben tehát a Kúria elvi állásfoglalásában nem a sértett, ill. veszélyez-

³ Lásd előbbi jegyzetet.

tetett jogi érdek azonosságát, hanem *a vádlói és bírói minősítésben kifejezésre jutó jogi érdeksérelem, ill. veszélyeztetés azonosságát* állítja fel a tettazonosság ismervéül. Más szóval: a Kúria ismertetett gyakorlata a történeti esemény azonosságán felül azt is megkívánja a tettazonosság fennforgásához, hogy a vádbeli és ítéleti tettben az ügyész és a bíró ugyanazon jogi érdek, vagy érdekek sérelmét, illetve veszélyeztetését ismerjék fel.

3. Végül külön csoportot alkotnak azok a kúriai határozatok, amelyek alapgondolata legpregnansabban akként fogalmazható meg, hogy „a tettazonosság kérdésénél nem a cselekmény jogi minősítése, hanem a *fizikai cselekmény tartalma* az irányadó.”⁴ Ez a szemlélet tűnik ki pld. a Kúriának abból a határozatából, amelyben vádlottaknak azt a magatartását, hogy sértettet kocsmái különszobában megtámadták és poharakat dobáltak feléje, a Btk. 176. §-ának megállapítására irányuló vádtól eltérően a Kbt. 75. §-a szerint minősítette. A vádbeli minősítést a Kúria azért nem tette magáévá, mert a tényállásból hiányzott a Btk. 176. §-ának egyik tényálladási eleme: „a nyílt helyen” való elkövetés. A Kúriának ez a határozata azért figyelemre méltó, mert e helyütt a Kúria eltekintett a vádbeli és ítéletbeli minősítésekkel kapcsolatos érdekazonosság fennforgásának követelményétől és megelégedett a történeti események azonosságával. Ezt az álláspontot még részletesebben és szemléltetőbben fejezi ki a Kúria, amikor kijelenti, hogy „a tettazonosságot sem az eltérő minősítés, sem az egység helyett halmazat felvétele, vagy a sértett jogi érték helyett más jogi érték beillesztése nem szünteti meg. Tévedett a tábla, midőn..... a tettazonossághoz a sértett jogi érték azonosságát állította ismervül.”⁵

Minthogy a valamely kérdésben kifejlődött ellentétes bírói gyakorlat nemcsak a jogalkalmazás egyöntetőségének rovására megy, hanem megingatja a jogkereső közönségnek a bírói ítéletek csálhatatlanságába vetett hitét is, elsőrangú fontosságúnak látszik a fent ismertetett, egymást kizáró gyakorlatoknak közös nevezőre hozása. Jelen tanulmány alább követ-

⁴ Büntetőjogi Döntvénytár VII. kötet (1914. évf.) 195. o.

⁵ Büntetőjog Tára LXVIII. kötet 113. o.

kező fejtegetései épen ezért első sorban bírói gyakorlatunk ellentétességéből fakadó következtetlenségek kiküszöbölését célozzák. Másodsorban azonban e célkitűzésen túlmenően felölelni kívánja tanulmányunk a tettazonosság dogmatikáját annak részletkérdéseivel együtt.

A már ismertetett joggyakorlati irányok egymásnak való ellentmondósága végeredményben abban gyökerezik, hogy bíróságaink nem egyöntetűen és nem következetesen határozzák meg a *büntető törvénykezési jog értelemben vett tett* fogalmát. Első feladatunk tehát arra fog irányulni, hogy a hazai és német jogirodalom és joggyakorlat beható vizsgálata útján pontosan körvonalazzuk a büntető törvénykezési jogi értelemben vett tett fogalmát. Ennek a feladatnak a megoldása után az általunk szerkesztett tettefogalom segítségével sorra vesszük a tettazonosság problémakörének egyes megoldásra váró kérdéseit s végül a tettazonosság fogalmának plasztikusabbá tétele végett annak ellentétével, a tettekülönбözőség kérdésével is foglalkozunk.

ELSŐ RÉSZ.

A tett fogalma.**2. §. A tettfogalom a bírői gyakorlat megnyilatkozásaiban.**

Mit értünk büntetőtörvénykezési jogi értelemben „tett” alatt? A *magyar bírői gyakorlat* ide vonatkozóan kétféle választ ad. A bírői gyakorlat egyik iránya szerint „a tett mindig valamely büntetőjogilag védett érdeket sért, vagy veszélyeztet,”⁶ amiből kikövetkeztethetőleg a tett = érdeksérlem, vagy érdekveszélyeztetés. A bírői gyakorlat másik iránya szerint „a vád tárgya az a tett, amelyet a vádló vádjának előterjesztésekor, mint történeti eseményt előad és az ítélelhozatal alapjául megjelöl.”⁷ E felfogás szerint tehát a tett lényegileg történeti esemény. Minthogy a Kúria egymásnak ellentmondó álláspontjainak megokolása elől mereven elzárkózik, lássuk, mi az álláspontja a tett felfogása tekintetében a miénkkel rokonvonásokat feltüntető *német bírői gyakorlatnak*. Mielőtt azonban a német bírői gyakorlathoz fordulnánk, összehasonlítás tárgyává kell tennünk a magyar és a német jogrendszernek a tettazonosság-ra vonatkozó rendelkezéseit. A német bírői gyakorlatra való hivatkozásnak u. i. előfeltétele a vonatkozó törvényhelyek egyezősége.

A német jogrendszerben a tettazonosság kérdését a St. P. O. 264. §. első bekezdése szabályozza, a következőképpen: „Gegenstand der Urteilsfindung ist die in der Anklage bezeichnete Tat, wie sich dieselbe nach dem Ergebnisse der Verhand-

⁶ Büntetőjogi Döntvénytár XXIII. kötet (1931. évf.) 138. o.

⁷ Büntetőjog Tára LXXXVI. kötet (1934. évf.) 60. o. B. III. 3529/1933. sz. jogeset.

lung darstellt.“⁸ A mi Bünvádi Perrendtartásunk 325. §-a más beállításban ugyan, de lényegileg ugyanígy rendelkezik a tettazonosság kérdésében: „A bíróság semmiség terhe alatt nem tehet ítélete tárgyává olyan tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt.“⁹ A különbség a két rendelkezés között mindössze az, hogy a St. P. O. kifejezetten feljogosítja a bírót a vádbeli tett helyesbítésére, kiigazítására, míg a Bp. 325. §-a ide vonatkozó rendelkezést nem tartalmazván, bírói gyakorlatunk fejlesztette ki az elmélet útmutatásai nyomán a vádbeli tett helyesbítését bizonyos, nem lényeges körülmények tekintetében.

Visszatérve a német bírói gyakorlatra, abban ugyanúgy megtaláljuk a tettefogalom bifurkációját, mint a magyar bírói gyakorlatban. Érdekes nyomon követni a német bírói gyakorlat tettefogalmát a fejlődés különböző fázisaiban.

A legelső ide vonatkozó elvi kijelentéssel a porosz Felsőbíróság 1853. június 10.-én kelt ítéletében találkozunk (Goldt. Arch. I. 357.), amelyben a Felsőbíróság annak kiemelése mellett, hogy a tettazonoságnál nem az „ítéletben fenn-, illetve fenn nem forgóként feltételezett törvényi tényálláson (az u. n. bűncselekményen) fordul meg a dolog, hanem az annak alapul fekvő külső történésen (a tényen)“ (Goldt. Arch. I. 357.) eloszlatja azt a tévhitet, mintha a tett a bűncselekménnyel egyjelentésű fogalom volna. Egy későbbi, 1874. július 15.-iki ítéletében határozottan a tettek történeti eseményi mivoltát juttatja kifejezésre, amidőn rámutat arra, hogy a törvény „az ő alkalmazásához szükségesnek tételezi fel, hogy egy és ugyanazon vádlott ugyanazon konkrét tényei miatti korábbi és későbbi büntetőjogi üldözésnek ugyanaz a tevékenység legyen a tárgya.“ (Oppenhoff. Bd. 15. S. 510.)

A tettek történeti eseményként való felfogásán belül aztán kialakul bizonyos szélsőséges felfogás, amely a történeti esemény határait szertelenül kiterjeszti s ezzel többé-kevésbé használhatatlan tettefogalom kialakításához vezet. E tettefogalom helytelenségével még foglalkozni fogunk.

Az 1880.-as évektől kezdve mind sűrűbben találkozunk

⁸ *Hellweg A.*: Strafprozessordnung nebst Gerichtsverfassungsgesetz für das Deutsche Reich. S: 273.

⁹ *Angyal-Bertl-Jencs*: A magyar bünvádi perrendtartás szabályai. 160. o.

olyan határozatokkal, amelyek a jogi jószág megsértésének azonosságában, az eredmény közösségében ismerik fel a tettazonosság lényegét. Amennyiben a hivatkozott határozatok a fenti ismérveken felül az ugyanazon történeti eseményhez való hozzátartozósághoz is ragaszkodnak, lényegileg még a tettnek történeti eseményként való felfogása alapján állanak. Akadunk azonban olyan határozatokra is, amelyek a történeti egység megtartásához elegendőnek tartják a tettesnek és a megtámadott jogi jószágnak az egységét. A történeti egység legfontosabb mozzanatainak, a helynek és időnek egységétől ez a felfogás eltekint és így végelemzésben a tett grammatikai értelmezésével össze nem egyeztethető arra az eredményre jut, hogy a tett — a történés kikapcsolásával — jogi jószágsértés, illetve veszélyeztetés.¹⁰

3. §. *A tett fogalma az elméleti jogászok meghatározásaiban.*

Miután a bírói gyakorlat nem nyújt megnyugtató támpontot a tettefogalom bifurkációja kérdésében, kénytelenek vagyunk a dogmatika művelőihez fordulni, hogy elméleti érvekkel alátámasztott állásfoglalásuk szembeállítására útján válasszuk ki a helyes tettefogalmat. Vizsgálódásaink körébe belevonjuk a magyar büntetőjog elméleti művelőin kívül a német, osztrák és francia büntetőjogi terület egyes kiválóbb képviselőit is.

Az alábbiakban látni fogjuk, hogy a tett fogalma meglehetősen nehezen meghatározható és sokrétű fogalom, amelynek ismérveit részint normatív, részint pedig extranormatív ismérveknek foghatjuk fel. Ez a szempont szolgáltat számunkra alapot a tette vonatkozó fogalommeghatározások rendszerbe foglalásához. Ezek a fogalommeghatározások négy csoportba oszthatók aszerint, hogy céljaikat a) kizárólag normatív,¹¹ illet-

¹⁰ Mittermaier W.: Gutachten über §. 300. R. St. G. B. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft Bd. XXI. (1900.) S. 231.)

¹¹ Normatív kritériumok alatt értjük a normából folyó, azaz a jogi jellegű ismérveket, (pld. bűncselekmény tényálladékát) amelyekkel szemben az extranormatív kritériumok felölelik a tettnek a jogon kívül fellelhető összes ismérveit (pld. szándék, tevékenység stb.) Schwinge az „extranormatív“ kifejezés helyett a „természetes“ elnevezést használja valószínűleg ama feltevés alapján, hogy minden tettnek vannak eredetileg ben-

ve *b)* kizárólag extranormatív ismérvekkel érik-e el, avagy *c)* a kettő kombinálása útján, avagy *d)* bizonyos alternatív tett-fogalom segítségével. Logikus felépítés céljából először a *b)* és *c)* csoportot ismertetjük, majd ezeket követőleg az *a)* és *d)* csoportot. Mielőtt azonban az egyes csoportok ismertetésébe belekezdenénk, röviden, mintegy bevezetésként foglalkoznunk kell azoknak az íróknak a meghatározásaival, akik a tettet minden további nélkül egyszerűen történeti eseménynek tekintik.

4. §. A tettnek történeti eseményként való felfogása.

Az írók jelentős része (így a magyar irodalomban Engel, Hubay, Finkey, Bursics, Irk és Auer; a német irodalomban Borgmann, Geyer, Ullmann, Bennecke, Birkmeyer, Gerland stb.) a tettazonossággal kapcsolatban megelégszik annak megállapításával, hogy a bíróságnak ugyanazt a történeti eseményt kell megítélése körébe vonnia, mint amely a vádhatóság szeme előtt lebeg.

Annyiban a fenti íróknak igazuk van, hogy a tett mindig valamely történeti esemény formájában jelenik meg előttünk. Túlzás volna azonban azt állítani, hogy minden történeti esemény *egy* tett gyanánt volna felfogható. Valamely történeti eseményben rendszerint egész csomó tett benne szokott rejtőzni. A fenti írók felfogása tehát csupán a tettnek egyik jellegzetességére világít rá, hogy t. i. minden tett térben és időben lefolyó valami, azaz történeti esemény.

Növeli a nehézségeket az a körülmény, hogy a történeti esemény meglehetősen elmosódott határokkal rendelkező jelenség, melynek határait ki-kí szubjektív elképzelése szerint von-

nerejlő, természetes velejárói, ismérvei. Mi azonban helyesebbnek véljük mégis az „extranormatív” megjelölést, amely kifejezés szerintünk sokkal átfogóbb terjedelmű, mint a „természetes” megjelölés s jelen tanulmány rendszerébe is mindenesetre jobban beleillik. Legfőbb érv azonban az „extranormatív” kifejezés használata mellett az, hogy az alább a nem-jogi természetű kritériumok sorában tárgyalandó tett-ismérv: a valamely jogi jószág ellen irányzottság semmiképp sem tekinthető minden tettel velejáró, tehát természetes ismérveknek. Ez az ismérv — mint látni fogjuk — épen csak a büntető törvénykezési jogi tettnek szükséges velejárója.

hatja meg. A történeti eseménynek nincs általános érvényűséggel meghatározható egység-fogalma.¹²

Ilyenképen a tettnek történeti eseményként való meghatározása merő általánosság csupán s a tett lényegéről semmit sem tár fel.

1.

5. §. A tettnek kizárólag extranormatív ismérvekkel való meghatározása.

A tett *extranormatív ismérvei* alatt értjük a tettnek jogi minősültséggel nem rendelkező ismérveit. Ezek az ismérvek — amint arra már utaltunk — nagyjából megegyeznek a Schwin-ge-féle természetes ismérvekkel. Berner nyomán ide sorozhatjuk tehát *a)* valamely akarat fennforgását, *b)* ennek az akaratnak a véghezvitelét és *c)* az akart dolog bekövetkezését.¹³ Azaz minden tettben fellelhető valamely akaratelhatározás, ill. szándék, bizonyos tevékenység és valamely eredmény. Minthogy tanulmányunk során csupán a büntetőtörvénykezési jogi szempontból jelentős tettekkel foglalkozunk, amelyek Vargha szerint „a törvénnyel összeütközésben levő. külvilági jelenségek,”¹⁴ ezért az extranormatív (de nem természetes!) ismér-

¹² Rendkívül tágra veszi a történeti esemény fogalmát pld. a német bírói gyakorlatnak az az iránya, amely szerint tett alatt „a vádlottnak nemcsak egyes, a vádhatározatban megemlített tevékenységét, hanem a vádhatározat által megragadott történeti eseményt a maga egészében t. i. annyiban kell érteni, amennyiben az az élet felfogása szerint egy egységet képez, úgy, hogy a vádlottnak ugyanazon eseményben való, de más tevékenységben álló közreműködése a tett területére esik.” (Löwe-Rosenberg: Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich. Neunzehnte, völlig umgearbeitete Auflage. Zweite Lieferung. Berlin und Leipzig 1933. S. 766.) Még ennél is tágabbra, úgyszólván szertelen kiterjedésűre veszi a történeti esemény fogalmát az az elszigetelten álló német bírói határozat, amely szerint a tettazonosság a vádhatározat által említett eseményt „az összes, vele összefüggő, avagy reá vonatkozó eseményeket és ténybeli körülményeket beleértve, amelyek alkalmasak arra, hogy a vádlottnak erre a területre eső tevékenységét valamely jogi nézőpontból mint büntetendő jelentessék meg, foglalja magában.” (R. G. St. 61., 317.)

¹³ Berner: Lehrbuch des Strafrechts §. 90.

¹⁴ Vargha Ferenc: Non bis in idem. Magyar Igazságügy XXXI. kötet (1889. évf.) 24. o.

vekhez számítjuk *d*) a valamely jogi jószág ellen irányultságot is. Az u. n. individualizáló körülmények (a tett helye, ideje, elkövetési módja stb.) bár lényegileg szintén extranormatív tettismérvek, azonban arra való tekintettel, hogy ezek velejárnak minden tettel, s így egymagukban a tett lényegéről mit sem mondanak, (minthogy elsősorban a tett egyediesítése, más hasonló tettektől való megkülönböztetése a céljuk), — mint tettismérvek nem oly jelentősek, hogy a tetre vonatkozó fogalom-meghatározások alapjaiul elfogadhatók lennének.

Az egyes extranormatív ismérvek.

6. §. a) Akaratelhatározás, ill. szándék.

Az ebbe a csoportba tartozó írók a tett azonosságát mérő pszichikai összefüggés alapján, t. i. az *akaratelhatározásnak*, illetve *a szándéknak* vádbeli és ítéletbeli *azonossága* esetén látják fennforogni. A magyar irodalomban ezt az álláspontot képviseli *Baumgarten Izidor*, amikor azt mondja, hogy „a tett fogalmának meghatározásánál a történeti esemény fixirozása mellett a tettesnek tulajdonított akaratirány (dolus vagy culpa) is mérvadó és ott, hol a tett azonosságának ismérveiről elmélkedünk, a vád és az ítélet alapjául szolgált (különböző) akaratirány összehasonlítása gyakran a legjobb eszköz a tett egységének meghatározására.”¹⁵ Ennek megfelelően tett alatt nem a tettes összes fizikai tevékenységét érti bizonyos térben és időben, hanem a bizonyos akaratirány által egybefoglalt konkrét tevékenységet.¹⁶ Baumgartennek helyes az a meglátása, hogy a tettes fizikai tevékenysége, mint extranormatív ismerv egymagában nem elegendő a tett fogalmának meghatározásához, hanem szükség van legalább még egy ismérvre, amelynek segítségével a fizikai tevékenység parttalan fogalmát meghatározott mederbe lehet szorítani. Ezt az ismérvet egy másik, ugyancsak extranormatív ismervben, a tettes akaratirányában véli felismerni. E tekintetben már nem osztjuk Baumgarten álláspontját, mert az akarat mint tettismerv merőben lélektani mozza-

¹⁵ *Baumgarten Izidor*: A tett azonosságának kérdéséhez. 82.—83. o.

¹⁶ Lásd előbbi jegyzetet.

nat, amely a külső szemlélők előtt rejtve marad. Hogy mennyire ingadozó iránytű a tettesi akaratirány a tettazonosság vizsgálatánál, az legjobban a Baumgarten által felhozott két példából tűnik ki. Szerinte az árúelrejtés és a hamis könyvvezetés, minthogy a tettet ugyanaz a dolus irányítja, tettazonossági viszonyba kerülhetnek egymással. Ezzel szemben a lopás és orgazdaság dolusai egymástól különbözők lévén, azokkal kapcsolatban tettazonosságról szó sem lehet. Ha a Baumgarten által felhozott kritérium volna a döntő, akkor véleményünk szerint az utóbbi esetben is indokolt volna a tettazonosság felvétele, hiszen a tolvajt ugyanaz a haszonszerzési dolus hajtja a bűncselekmény elkövetésére, mint az orgazdát.¹⁷

A német irodalomban *Eichhorn* képvisel lényegileg hasonló álláspontot, aki szerint „a cselekmény (helyesen: tett) azonosságát mindenütt fel kell venni, ahol az akaratnak a tethez való vonatkozása általában ugyanaz.” Ezzel szemben a tett azonosságát nem lehet felvenni olyan tettel kapcsolatban, amely egészen más akaraton nyugszik, avagy olyan akarattal vonatkozásban, amely egészen más tetre irányul.¹⁸ *Eichhorn* szerint tehát a két extranormatív ismérv közül valamelyiknek azonosnak kell lennie, hogy tettazonosságról beszélhessünk. Ha azt, aminek azonosságáról beszélünk, tettnek nevezzük, akkor az itt ismertetett felfogás szerint a tett lényegileg valamely tevékenységre irányult akarat. Az akaratnak azonban ekkora fontosságot nem tulajdoníthatunk, mert a tevékenység azonosságának feltételezése mellett pusztán a tettes akaratirányában bekövetkező változás még nem teszi a tettet mássá.

A tettazonosság, illetve a tett problémájának megoldását nem annyira előreviszi, mint inkább visszafejleszti *Berner*, akinél szintén az akarat pszichológiai kritériuma játszik döntő szerepet. *Berner* a tettet egyenlőnek tekinti a cselekménnyel s ezért az alábbiakban mondott, ahol a cselekmény kifejezés fordul elő, tulajdonképpen tett értendő. Hogy hány egyes tényeleme van egy cselekménynek, az szerinte a tettesi akarat minősége szerint igazodik. Minden egyes akaratnak megfelel egy tett.¹⁹

¹⁷ *Baumgarten Izidor*: A tett azonosságának kérdéséhez. 84. o.

¹⁸ *Eichhorn*: Non bis in idem und das Reichsgericht. Gerichtssaal. Bd. XXXVIII. (1886.) S. 416., 417.

¹⁹ *Berner Max*: Grundsatz des ne bis in idem im Strafprozess. S. 64.

Eszerint tehát a tett lényegileg akarát s hogy különböző tényelemek egy tethoz tartoznak-e, azon fordul meg, hogy vajjon azokban ugyanaz az akarát nyilvánul-e meg. Berner maga is érzi, hogy elmélete mily tarthatatlan eredményekre vezet az előkészületi tethoz a főtethoz való viszonyával kapcsolatban. Az ő álláspontjára helyezkedve u. i. valamely előkészületi tethoz mindig azonosnak kellene tekintenünk azzal a főtethoz, amelynek az előkészületi tethoz szóbanforog, minthogy mindkettőben ugyanaz a tettesi akarát nyilvánul meg. Ezért tételét később akként korlátozza, hogy az említett alapelv csupán a tett legfontosabb részére, a véghezviteli tevékenységre érvényes.²⁰

Végző konkluzióként meg kell állapítanunk, hogy az az extranormatív kritérium, amelyet a most felsorolt írók a tettazonossági, illetve a tett-probléma megoldásánál döntő súlyúnak tekintenek, t. i. a szándék, illetve az akaratelhatározás egysége túlzottan szubjektív és elvont kritérium. Emellett pszichológiai természetéből kifolyólag teljesen kivonja magát a megfigyelés és ellenőrzés alól s így minduntalan bizonyítási nehézségekre kell, hogy vezessen. Sok esetben ugyan ezzel a természetes kritériummal is célt érünk, mert az esetek igen nagy részében az akaratirányok azonossága azonos tethek jelenlétére mutat. Az akaratati mozzanatnak általános érvényű differencia specifica gyanánt való felfogása azonban nem mindig vezet helyes megoldáshoz.

7. §. b) A tevékenység.

Az extranormatív kritériumok sorában az akaraton kívül a *tevékenység* az, ami legtöbbet foglalkoztatta és foglalkoztatja ma is a jogi irodalmat. Ennek a felfogásnak a lényege olyképp határozható meg, hogy a tettazonosság lényegileg a tettesi tevékenységek azonosságát jelenti s ennek folyományaként a tett = tevékenység. Ezt az álláspontot teszik magukévá Beling, Lohsing, Löwe, Kries stb. De lényegileg ide sorozható Baumgarten és Eichhorn már ismertetett álláspontja is, bár ez utóbbiak a tevékenység kritériumán felül az elhatározás egységének fennforgását is megkívánják.

²⁰ Berner idézett munkája S. 77.

Ha azonban az említett íróknál szóbanforgó tevékenységet közelebbről szemügyre vesszük, rájövünk arra, hogy az korántsem oszthatatlan, végső egységfogalom. Az kétségtelen, hogy a tevékenység Berner definíciója értelmében az akarat-elhatározás és az eredmény között helyetfoglaló emberi magatartás. De helyes Lohsingnak az a megjegyzése is, hogy a tevékenység végeredményben ténykomplexum.²¹ Itt aztán megint felvetődik a kérdés: milyen szabály alapján határozhatjuk meg, hogy az adott esetben valamely ténykomplexumnak hány tényből kell állnia ahhoz, hogy *egy* tevékenységről, illetve tetről beszélhessünk. Az u. n. uno ictu véghezvitt tevékenységeknél könnyű a válasz: ahány tény (cselekvés) annyi tevékenység, ill. tett. Pld. egy lövés, egy szúrás: egy tett. Igen sok tevékenység azonban — mint fentebb már jeleztük — a tényeknek egész komplexumából áll. Pld. egy szobor szétdarabolásához egész csomó ütésre van szükség. Hány ütésnek kell elhangzania ahhoz, hogy *egy büntetőtörvénykezési* jogi tettről beszélhessünk. Egy másik példa: az erőszakos nemi közösülés, amely első tekintetre is két tevékenységből áll, vajjon büntetőtörvénykezési jogi értelemben is két tett lesz-e?

Ezeknek a kérdéseknek megválaszolásánál figyelembe kell vennünk, hogy a tettefogalom, mint ilyen nem egységes valami, hanem annyiféle, ahányféle szempontból vizsgáljuk a tényeket. Így beszélünk köznap értelemben vett, tudományos, művészi, etikai tettről stb. A felsorolt kultúrzónák mindegyike bizonyos célszerűségi megfontolások alapján alkotta meg a maga tettefogalmát. Ez a gondolatmenet adja majd a kezünkbe a megoldást a büntetőtörvénykezési jogi tettefogalom meghatározása tekintetében is. Annyit azonban már e helyütt előrebocsáthatunk, hogy a ténykomplexum tetté való elhatárolásának szempontját normatív, tehát jogi jellegű ismerv fogja szolgáltatni.

8. §. c) Az eredmény.

A harmadik extranormatív ismerv, amelynek segítségével a jogi irodalom a tetteazonosság, illetve közelebbről a tett problémáját megoldani törekedeti: az *eredmény* fogalma.

²¹ Lohsing, Ernst: Österreichisches Strafprozessrecht in systematischer Darstellung. S. 493.

Ennek az irányzatnak a hívei közül *Löwe* érdemel említést, aki szerint a tettazonosság fogalma megköveteli, hogy „a vádhatározat és az ítélet — vagy vádlottnak ugyanarra a konkrét tevékenységére, avagy mégis annak ugyanazon eseményben, habár egy más tevékenységben álló közreműködésére vonatkozzék.”²² Minthogy *Löwe* az esemény azonosságán belül a tevékenységek különbözőségét hangsúlyozza, nyilván az eredmény azonossága az a mozzanat, amely a definíció második felében foglalt tettefogalommal kapcsolatban az azonosságot biztosítja.

Sokkal világosabban fejezi ki magát *Kries*, akinek felfogása szerint a tettazonosság akkor is megőrizve marad, ha „vagy a tevékenység, vagy az eredmény marad ugyanaz.”²³ Szerző szerint az eredmény azonossága biztosítja a tett azonosságát ott, ahol a vád tettességre volt irányozva és az elítélés felbújtás, vagy bűnsegély miatt következett be és megfordítva.

Hogy a tettnek az eredménnyel való azonosítása mennyire elhibázott felfogás, ennek illusztrálására elegendő a következő példát felhoznunk. Valaki másnak testét szándékosan, de ölési szándék nélkül bántalmazza, úgyhogy ezáltal az illető testén 20 napon túl gyógyuló sérülést ejt. A vádhatóság ennek megfelelően minősíti is a vádbeli tettet. Közben azonban komplikációk lépnek fel és a sértett sérülésébe még az ítélelhozás előtt belehal. A bíróság vádlottat ennek folytán halált okozó testi sértés büntetében mondja ki bűnösnek. Az eredményelmélet szerint, minthogy itt két különböző eredmény (20 napon túl gyógyuló sérülés — halál) forog szóban, két különböző tett fekszik a vádhatóság és a bíróság előtt, holott valójában a felhozott esetben a tettekülönbözőségnek még a gyanuja sem vetődhetik fel.

9. §. d) Valamely jogi jószág ellen irányultság.

A negyedik extranormatív kritérium: a *valamely jogi jószág ellen irányultság* rokon fogalom az eredménnyel. Attól mégis abban különbözik, hogy átfogóbb, elvontabb fogalom.

²² *Löwe*: Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich. 9. Aufl. S. 636.

²³ *Kries August*: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts. S. 570.

Pld. a gyilkosság eredménye a halál s az a jogi jószág, amely ellen irányul az emberi élethez fűződő érdek.

A magyar irodalomban *Vargha Ferenc* annak a felfogásnak úttörő képviselője, amely a tett jogi jószágsértő irányában látja a tett lényegét. Felfogásának kiindulópontja az, hogy a büntetőjog szempontjából csak azok a cselekmények bírnak jelentőséggel, amelyek valamely jogi értékkel collisióba kerülnek. A büntetőjog például egészen másként értékeli azt a cselekményt, hogy A. B.-t agyonlővi, mint azt a cselekményt, hogy A. egy pusztában lövést tesz. A büntetőjogot a két tett közül csak az előbbi érdekli, mert csak itt állott elő jogsérelem.²⁴

Varghának eddigi fejtegetéseivel egyetértünk s az a definíciója, amely szerint „a tett az a történeti esemény, amely a Btk.-ek által védett valamely jogi érdeket sért, vagy veszélyeztetet”,²⁵ a történeti esemény fogalmának körülhatárolatlanságától eltekintve helyesnek fogadható el. Helyes az a felismerése, hogy a büntetőtörvénykezési jogi tettefogalom két extranormatív ismérven épül fel: a tevékenységen és a valamely jogi jószág ellen irányultságon.

Egy más helyen ezt a felfogást feladja s a tettet egyszerűen úgy határozza meg, hogy az „büntetőjogi szempontból mindig valamely a törvény által védett érdek sérelme vagy veszélyeztetése.” Félreértés elkerülése céljából nyomatékosan hangsúlyozza, hogy „a vád tárgya nem a fizikai cselekmény.”²⁶ Ezekkel a fejtegetésekkel már nem értünk egyet. Amint egy emberi testet csontrendszer nélkül pusztán húsból elképzelni abszurditás, épolý képtelenség a tevékenység nélküli, a jogsérelemmel vagy jogveszélyeztetéssel egyenlősített tettefogalom.

Vargha felfogása szerint a törvény szövegezése nem megfelelő s emiatt ajánlatosnak tartaná a Bp. 325. §. első bekezdésének olynemű módosítását, hogy „a bíróság semmiség terhe alatt nem tehet ítélete tárgyává oly *jogsérelmet*, vagy *jogve-*

²⁴ *Vargha Ferenc*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXVIII. kötet) 1926. évi. (67. o.)

²⁵ *Vargha Ferenc*: Főtárgyalás a törvényszék előtt. (Balogh—Edvi—Vargha: A bünyádi perrendtartás magyarázata című mű második kötete. Budapest, 1909, 436. o.)

²⁶ *Vargha Ferenc*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXVIII. kötet) 1926. évi. (67. o.)

szélyeztetést, mely miatt a vádló vádat nem emelt.²⁷ Ezzel a javaslatával szerző önmagával kerül ellenmondásba, mert beismeri, hogy a törvény megváltoztatására azért van szükség, minthogy annak jelenlegi szövegezése nem az ő felfogását támogatja. A tettek a konkrét jogsérelemmel vagy jogvesztélyeztetéssel való azonosítása azt jelentené, hogy a vádló pld. nem egy pénztárca kifosztása, nem is lopás, hanem a vagyoni javak érinthetetlenségéhez fűződő érdek megsértése miatt emel vádat.

Vargháéhoz hasonló álláspontot foglal el a tett meghatározása tekintetében *Szöllősy Oszkár*. Félreérthetetlenül hangsúlyozza, hogy „a tett nem valamely idő, hely, tárgy, mód és eszközök tekintetében meghatározott magatartást és annak eredményét, tehát nem a vád részéről tüzetesen körülírt történeti jelenségeket, hanem a sértett konkrét jogérdekének valamely módon való megsértését vagy veszélyeztetését jelenti.” Épen ezért, ha az ítéletben megállapított tényállás különbözik ugyan a vádbelitől, de ugyanannak a konkrét jogérdeknek megsértését foglalja magában, amelynek valamely módon való megtámadását a vádló inkriminálta, az ítélet a tettazonosság körén belül marad.²⁸

A magyar irodalomban végül *Degré Miklós* is hasonló álláspontot foglal el ama tételével, hogy a „tettazonosság a sértett jogi érdek identitásától függ.”²⁹

A német írók közül *Schwinge* az, aki a most felsorolt büntetőjogászok felfogását — legalább is bizonyos vonatkozásban — leginkább megközelíti. Szerinte a tettazonosság fennforgása szempontjából „a megtámadott jogi jószágon és cselekményi tárgyon fordul meg a dolog.”³⁰ Felfogásának megindokolására bizonyos példákat hoz fel, többek között a lopás és orgazdaság esetét, amelyekben a cselekményi

²⁷ Lásd előbbi jegyzetet.

²⁸ *Szöllősy Oszkár*: A tettazonosság kérdéséhez. (Magyar Jogi Szemle XII. kötet) 1931. évf. (274. o.)

²⁹ *Degré Miklós*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXII. kötet) 1920. évf. (18. o.)

³⁰ *Schwinge Erich dr.*: Identität der Tat im Sinne der Strafprozessordnung (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bd. LII. S. 232.)

nézőpont mellett azonosságról szó sem lehet. A tettazonosságot itt — szerinte — csak a konkrét jogsérelem közösségével lehet megindokolni. Hasonlóképen a tettességről a részességre és megfordítva való átmenetek esetében is — véleménye szerint — a „részesi és tettesi cselekményeknek ugyanazon támadási és cselekményi tárgy elleni közös irányuk az, ami megengedi, hogy azokat azonosak gyanánt kezeljük.”³¹ Végül a folytatólagos és az összbüncselekmények, illetve helyesebben — tettek tettazonossági viszonyba kerülését is azoknak ugyanazon jogi jószág ellen irányultságukból vezeti le.

A most példaként felsorolt eseteknek azonossági kapcsolatba kerülését azok belső összetartozásából vezeti le. A belső összetartozóság megköveteli, hogy az említett kapcsolatban álló esetek egy és ugyanazon eljárásban nyerjenek elintéztést. Ez egyrészt az állam érdeke (célszerűségi és takarékosági szempont), de másrészt a vádlotté is, akire nézve — szerinte — feltétlenül előnyösebb, ha „a megindított eljárás minden összetartozót maradéktalanul megragad és ő maga egy új eljárástól megkímélve marad.”³²

Kérdés azonban, hogy az ugyanazon jogi jószág ellen irányultság egymagában oly lényeges mozzanatnak tekinthető-e, amely a belső összetartozóságot megindokolja. Szerintünk nem, legalább is egymagában nem, hanem csupán a tevékenység azonosságának fennforgása esetén. A tevékenységi mozzanat azonossága az, ami a belső összetartozóságot megokolja. Emellett további nyomatékos érvként a szóbanforgó tettek ugyanazon jogi jószág ellen irányultságára is hivatkozni lehet, de csak a tevékenység egyezőségének feltétele mellett.

Binding a fent felhozott példák eseteiben a tettazonosság feltételezését az inkvizíciós eljárásba való visszaesésnek tekinti. Helyesen mutat rá arra, hogy a tettazonosság kérdésében nem „a két bűnvád bizonyos összefüggésének ingatag érzése alapján” volna szabad dönten, „hanem kizárólag a bevádolt cselekmény, az ő növekedése és fogyása szerint.”³³ A magunk részéről ehhez az érveléshez még azt fűzzük hozzá, hogy a két

³¹ Schwinge idézett munkája: 233. o.

³² Schwinge idézett munkája: 230. o.

³³ *Binding Karl: Strafrechtliche und Strafprozessuale Abhandlungen*, Bd. II. (1915.) S. 329.

ismérv (t. i. a tevékenység és a valamely jogi jószág ellen irányultság) közül az előbbi az utóbbi fennforgásának logikai előfeltétele. Ahhoz, hogy jogsérelem jöjjön létre, feltétlenül szükség van a vádlott cselekvésére vagy mulasztására. Viszont olyan tevékenység vagy mulasztás is tett, amely nem irányul valamely jogi jószág ellen. Csakhogy az ilyen tett kívül esik a büntető törvénykezési jog érdeklődésének körén.

Teljesen hamis Schwingenek az a cáfolatul felhozott érve, hogy „az egyes aktusok történeti összetartozóságának formulája.....” „a döntést a külső történés esetlegességeitől teszi függővé, kiszolgáltatja azt a bíró jogérzésének és ennek következtében a legnagyobb jogbizonytalanságra vezet.”³⁴ Véleményünk szerint sokkal nagyobb volna a jogbizonytalanság, ha a tettazonosság fennforgása kizárólag az azonos jogi jószágsértésen, ill. veszélyeztetésen fordulna meg. A jogi jószág mégis csak homályosabb, határozatlanabb és elvontabb fogalom, mint a fizikai történés. Emellett vádlottnak is érdeke, hogy ne csak azzal legyen tisztában, hogy valamilyen jogi jószággal összeütközésbe került, hanem pontosan körül legyen írva az a tevékenysége is, amely valamely jogi jószággal összeütközésbe került.

Hasonló könnyen megcáfolható érvet különben Szöllösy is felhoz. Szerinte a tettnek történeti historikumként való fel fogása az igazságszolgáltatás nehézkességét idézi elő és számos egyéb következtetlenséget von maga után.³⁵ Az említett nehézkesség és következtetlenségek taglalásával azonban adós marad, minthogy ilyeneket nem lehet találni.

2.

10. §. A tettnek kombinatív³⁶ meghatározásai.

Mint eddigi fejtegetéseinkből kitűnik, azok az extranormatív ismérvek, amelyeket az előzők során egyenként sorra vet-

³⁴ Schwinge idézett munkája: S. 217.

³⁵ Szöllösy idézett munkája: 274. o.

³⁶ Kombinatív meghatározások alatt értjük azokat a felfogásokat, amelyek a tett fogalmát nem kizárólag extranormatív ismérvekkel határozzák meg, hanem az extranormatív ismérvek egyoldalúságát normatív ismérvek belekombinálása útján igyekeznek kiküszöbölni.

tünk, nem elegendők a büntető törvénykezési jogi értelemben vett tett fogalmának meghatározására. A tisztán naturalista, illetve extranormatív szemléleti mód egyoldalúságát *Beling* ismeri fel először. Szerinte a vádlott életéből vett s a vádhatározat vagy ítélet tárgyát képező szelvény különböző kiterjedésű aszerint, hogy milyen szempontból szemléljük azt; továbbá — szerinte — a büntető törvénykezési jog számára mérvadó nézőpont kipuhatólásán fordul meg a dolog.³⁷ Ez a nézőpont mindenestre valamilyen jogi, azaz normatív ismérv lesz.

Előző fejtegetéseink során a tevékenységi ismérvben láttuk azt a mozzanatot, amely a tettet leginkább karakterizálja. De már ott reámutattunk a tevékenységi ismérv ama gyengéjére, hogy kiterjedés szempontjából nem fixirozott fogalom. A tevékenységi ismérvnek ezt a hibáját valamely normatív nézőpont, illetve ismérv van hivatva kiküszöbölni. Az elmélet ilyenek gyanánt ismerte fel: *a)* a processzuális nézőpontot; *b)* a cselekmény és *c)* a tényálladék ismérvét.

Az egyes kombinatív elméletek.

11. §. *a) A processzuális nézőponttal kombinált tevékenységi elmélet.*

A *processzuális nézőpont* szerint a büntető eljárás maga dönti el, hogy mekkora tevékenységi darabot kíván tettnek tekinteni.

E nézőpont hívei közül *Glaser* érdemel említést, aki szerint a tettazonosság kérdése azon fordul meg: lehetséges-e a vádnak már az első tárgyalás alkalmával való olynemű taglalása vagy módosítása, hogy az újonnan megformulázott váddal szemben nem hozható fel az az ellenvetés, hogy a módosított vád az eredeti vád tárgyától való tökéletes eltérés. Ha lehetséges, akkor a tettazonosság még épségben marad, ellenkező esetben megszűnik.³⁸ Csakhogy épen az a kérdés: milyen ismérv tekintetbe vételével lehet eldönteni, hogy a módosított vád az eredeti vádtól tökéletesen eltér-e, avagy annak csupán megengedett módosulását képezi-e.

³⁷ *Bennecke—Beling*: Lehrbuch des deutschen Reichsstrafprozessrechts. (1900.) S. 212.

³⁸ *Holtzendorf's Rechtslexikon* S. 287.

Nem sokkal többet mond *Berner* sem. Szerinte a tettazonosság problémája az eljárási berendezéseken fordul meg. Ha ezek olyneműek, hogy egyszeri perbeli tárgyalásnál a tettnek minden büntetőjogi szempontból való megítélése lehetséges, úgy valamely újabb jogi szempontnak később való esetleges felmerülése a tett azonosságát nem fogja érinteni. Ha azonban a perbeli berendezések a tettnek csak bizonyos nézőpontokból való letárgyalására nyújtanak biztosítékot, úgy az újabb nézőpont feltűnése egyúttal új tett jelenlétére is mutat.³⁹ Ez a szabály csupán a tett jogi nézőpontjainak a megváltozása esetében alkalmazható, míg az olyan ténybeli változások megítélésére, amelyekkel nem jár együtt a jogi nézőpont megváltozása is, nem nyújt irányítást.

Borgmann egy lépéssel tovább megy. Szerinte az azonosság kiterjedését a büntető eljárás terjedelme határozza meg. A büntető eljárás terjedelmét pedig a vádlott érdekének és az állami érdeknek jogos mérlegelése közben a törvényhozó határozza meg.⁴⁰ Ennél többet *Borgmann* sem mond. Nevezetesen nem nyilatkozik a tekintetben, hogy a törvényhozó a két érdek de facto miként szokta összeegyeztetni.

Az eddig előadottakból kitűnőleg a processzuális nézőpont teljesen hasznavehetetlen a tettefogalom kérdésének megoldásánál.

12. §. b) A cselekmény fogalmával kombinált tevékenységi elméletek.

A második normatív nézőpont, amelynek segítségével a tettefogalmat szubszidiariter meghatározni igyekeznek: a *büntetőjogi cselekmény* fogalma. A cselekmény ugyan tartalmilag és belső szerkezetét tekintve époly extranormatív fogalom, mint a tett, formailag azonban bűncselekményi ismérv természetére tekintettel a normatív ismérvek közé is sorolható.

A cselekmény normatív mérőszalagját használja a tetteprobléma megoldásánál *John*, akinek elgondolása szerint „az, amit a St. G. B. 73. §.-a mint cselekményt jelöl meg, ugyan-

³⁹ *Borgmann Fritz*: Die Identität der That. S. 51.

⁴⁰ *Borgmann* idézett munkája: S. 52.

az, amit a St. P. O. „a vádlott terhére rótt tett“ (St. P. O. 205. §.), a „vádban megjelölt tett“ (St. P. O. 263. §.) szavak által kifejezésre hoz.⁴¹ John ezzel a problémát nem oldja meg, hanem csupán áthárítja a kérdés súlypontját a tettről a cselekményre. A cselekmény-fogalom meghatározásánál azonban ugyanazok a nehézségek merülnek fel, mint amelyeket fentebb a tettel kapcsolatban észleltünk.

Érdekes figyelemmel kísérni *Birckel* ide vágó fejtegetéseit is. Lényegében véve a tettet konkrét eseménynek tekinti s a tettazonosság szerinte adva van, „ha a későbbi eljárásban ugyanarról a történeti eseményről van szó.“⁴² A történeti esemény határolója az a jogi minősítés, amelyet a vádló a vádhatározatban magáévá tesz. Végeredményben a tett — szerinte — addig a határig tárgya a büntető eljárásnak, ameddig a vádhatározatban felvett tényállás elkövetési cselekménye terjed.⁴³ Ezekkel a megállapításokkal *Birckel* tulajdonképpen egy másik normatív ismérvet, a tényálladékszerűséget viszi bele a tett fogalmába, amely — mint látni fogjuk — a helyes megoldáshoz vezető út. Annál meglepőbb az a későbbi kijelentése, hogy ezzel az eredménnyel nem elégedhetünk meg, hanem az anyagi büntetőjog területén kell olyan támpontot keresnünk, amely megkönnyíti a tettazonosság problémájának megoldását. Ezt a támpontot a *cselekmény* fogalmában találja meg s így mintegy visszafejleszti előbbi, helyes irányba lendülő felfogását.

További gondolatmenetének lényege az, hogy a tett azonossága helyett a cselekmény egységének kérdésével kell foglalkoznunk. Erre lehetőséget nyújt egyrészt az a körülmény, hogy a cselekmény és a tett azonos fogalmak, csupán a nézőpont különböző, amelyből azokat szemléljük, s másrészt az a körülmény is, hogy az azonosság és az egység rokonfogalmak. Ami előbbi állítását illeti, bár kétségtelen, hogy a tett és a cselekmény nagyfokú tartalmi azonosságot tüntetnek fel, a magunk részéről — a tettfogalom kérdésében elfoglalandó álláspontunkra tekintettel — a tettet kiterjedés szempontjából mégsem azonosíthatjuk a cselekménnyel. Ami pedig az azonosság

⁴¹ *John*: Strafprozess in Holtzendorf's Enzyklopädie der Rechtswissenschaft. 44. S.

⁴² *Birckel, Paul*: Die Identität der Tat im Strafrecht. S. 9.

⁴³ *Birckel* idézett munkája: S. 10.

és egység fogalmainak rokonságára vonatkozó tételét illeti, mindössze annyit vagyunk hajlandóak elismerni, hogy, ha a vádnak és az ítéletnek valamely egységes cselekmény a tárgya, akkor a vádbeli és ítéleti cselekmény rendszerint azonossági kapcsolatban is van egymással. Ennyiben lehet szó az azonosság és egység fogalmainak rokonságáról. A cselekményi egység kérdése azonban nem lép teljesen a tettazonosság kérdésének helyébe, illetve nem öleli fel a tettazonosság összes eseteit, hiszen az azonosság nemcsak cselekményi egységek, hanem cselekményi többségek között is elképzelhető.

Tegyük azonban túl magunkat azokon az ellenvetéseken, amelyeket Birckel cselekményi egység tana ellen felhoztunk és vizsgáljuk tovább felfogását. Cselekmény egysége alatt — szerinte — a természetes cselekmény egységét kell érteni büntetőjogi minősítésére való tekintet nélkül.⁴⁴ Cselekményegységet vesz fel mindenekelőtt akkor, ha egy akaratnyilvánítás egy egységes eredményt idéz elő. De cselekményegység forog fenn szerinte akkor is, ha egy egységes akaratnyilvánítás több eredményt idéz elő. Végül az akaratnyilvánítások többsége is cselekményi egységet képezhet, de, hogy mikor, azt minden egyes esetben önmagában lehet csak eldönteni.⁴⁵

Birckel természetes cselekményegység fogalma az eddigiekből kitűnőleg bizonytalan és körülhatárolatlan fogalom, amely az akarat és az eredmény extranormatív ismérveinek variációja alapján épül fel. Ez ismérvek hasznavehetetlenségére pedig már előző fejtegetéseinkben rámutattunk.

Birckel egy más helyen azt hangsúlyozza, hogy „több jogilag önálló cselekmény felvételére szükséges előfeltétel a természetes tevékenységi mozzanatok többes száma.”⁴⁶ Ha ebből a contrario azt következtetjük, hogy a cselekményi egységnek az a legjellemzőbb ismérve, hogy egy természetes tevékenységi mozzanatot tartalmaz, akkor viszont szerző elmélete nem egyéb, mint a fentebb már ugyancsak ismertített tevékenységi elmélet egyik változata.

Végeredményben a tett fogalmát tehát Birckel sem tudja kielégítően meghatározni, egyrészt, mert a tett és a cselekmény,

⁴⁴ Birckel idézett munkája: S. 16.

⁴⁵ Birckel idézett munkája: S. 17.

⁴⁶ Birckel idézett munkája: S. 23.

valamint az azonosság és egység nem azonos fogalmak, másrészt pedig azonosságuk feltételezése esetében azért nem, mert az ő cselekményfogalma semmivel sem határozottabb, mint a tiszta extranormatív felfogás képviselőinek tettfogalma.

13. §. c) *A büntetőjogi tényálladék fogalmával kombinált tevékenységi elméletek.*

Az e csoportba tartozó írók felfogását legtalálóbban *Beling* fejezi ki, akinek felismerése szerint „az a kérdés, hogy milyen egyes tények képezik összetartozva a történeti eseményt, csak az *anyagi büntetőjog* segítségével válaszolható meg.”⁴⁷ Az anyagi büntetőjog szempontja ugyanaz a normatív tényező, mint amelyet Birckel jogi minősítésnek nevez s a történeti esemény elhatárolójának tekint.⁴⁸

A normatív tényező meghatározó szerepére *Heffter* mutat rá először, aki szerint „az ítélet által jogerősen megállapított tényálláskomplexum exakt körülhatárolása normatív tényező segítségül vétele nélkül lehetetlen.” Csak az esik a tényálláskomplexum keretébe, ami valamely, a büntetőtörvény által nyújtott terület révén van megragadva.⁴⁹

Grünhut ugyancsak a normatív tényezőknek a jogra gyakorolt természetes cselekményegységet determináló hatását hangsúlyozza, s a jogi normára utal, mint a tényleges esemény tárgymeghatározójára.⁵⁰

Mittermaier ugyancsak ebben a gondolkörben mozogva találóan jegyzi meg, hogy valamely tényálladékot a maga történeti konkrét foglalatában kell megítélni, avagy megfordítva: a büntető eljárás történeti eseményét valamely büntetőjogi tényálladék elemei által kell egységgé összezární. Hangsúlyozza azonban, hogy a büntetőjogi tényálladék csak a tett körül-

⁴⁷ *Bennecke—Beling*: Lehrbuch des deutschen Reichsstrafprozessrechts. S. 212.

⁴⁸ Birckel idézett munkája: S. 10.

⁴⁹ Schwinge idézett munkája: S. 207.

⁵⁰ *Grünhut*: Begriffsbildung und Rechtsanwendung im Strafrecht. S. 14.

írása szempontjából bír jelentőséggel a bíró számára, a jogi minősítés szempontjából egyáltalán nem.⁵¹

A normatív mozzanattal kiegészített tettefogalmat Beling nyomán leglogikusabban és leginkább megokolva *Liu* kínai professzor formálja ki. Nyomatékkal kiemeli, hogy a végső döntés a tekintetben, hogy valamely ténykomplexum a büntető per-jog értelmében vett cselekmény-e, csak a jogi rendező szellemébe való belemélyedés segítségével mondható ki. „Azok, amiket ő egységekként gondol el, az utángondoló jogászok számára is egységek.”⁵² Azok az egységek, amelyekké minden emberi magatartás a jogrend szempontjából összezáródik, a büntetőtörvénykönyv egyes tényálladéakai, ezért ezek normatív természetűek.

Végül legújabbban ugyanezek a gondolatok csendülnek tel *Schwinge Erich* tanulmányában is. Schwinge szerint „a jog az ő tettefogalmát saját szükségletei szerint alakítja.” A büntető perrendtartás számára minden emberi cselekvés épen anynyi egységre bomlik fel, mint amennyi tényálladéka az anyagi büntetőjognak megvalósult. „A büntetőperjogi értelemben vett tett tehát egyjelentőségű a konkrét *tényálladékszerű cselekménnyel* és ennek következtében a tettazonosság a tényálladékszerű történés azonosságával.”⁵³

A későbbiek folyamán látni fogjuk, hogy az idézett írók közelítik meg leginkább a helyes tettefogalmat.

3.

14. §. A tettek kizárólag normatív ismervekkkel való meghatározása.

A tisztán naturalista szemléleti móddal szemben vannak a tetre vonatkozó olyan meghatározások is, amelyek *merőben normatív szempontokon* épülnek fel. Ilyen normatív ismervnek tekinthető pld. maga a *büntett fogalma*.

Ide sorozható a Code d'instruction criminelle ordnet 360.-ik cikkelye, amely először iktatja törvénybe azt a tételt, hogy a

⁵¹ *Mittermaier W.*: Über den Begriff der „Tat“ im Strafprozess. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft Bd. XXI. S. 232.)

⁵² *Liu, Keetsin*: Der Begriff der Identität der Tat im geltenden deutschen Strafprozessrecht. S. 22.

⁵³ Schwinge idézett munkája: S. 210.

tett a büntetendő tett-tel, tehát a büntettel egyjelentésű fogalom. A francia joggyakorlat ez alapon pld. gyilkossági vád alól való felmentés esetén nem gördít akadályt a gondatlan emberölés miatt való új vád emelése elé. Hogy ez mennyire elhibázott és formalisztikus álláspont, azt felesleges bővebben kifejtenünk.

Hasonlóképen tisztán normatív alapokon akarja a maga tettefogalmát felépíteni *Honig*, aki szerint csak a jog képes a tettesegység, vagy tett-többség kérdésére határozott választ adni. A természetes szemléletmód — szerinte — mindig csupán tüneteket („Indizien“) ad kézhez.⁵⁴ *Honig* felfogását sikerrel dönti meg *Schwinge* azzal az általa felhozott példával, amely szerint, ha valaki egy beszéd alatt több gyalázó kijelentést tesz a köztársaság ellen, a normatív felfogás alapján annyi rágalalmazásban kellene bűnösnek kimondani, ahány gyalázó kijelentést használt.⁵⁵ Helyes felfogás szerint a kifejtett normatív szempontot kereszteznie kell annak a naturalisztikus szempontnak, hogy az említett kijelentések *egy alkalommal, egy beszéd* folyamán hangzottak el.

4.

15. §. Alternatív tettelmélet.

A tettekre vonatkozó felfogások között külön említést érdemel *Schwinge* felfogása, amelyet legtalálósabban talán *alternatív tettelméletnek*⁵⁶ nevezhetünk el. *Schwinge* a tettefogalom területét két részre osztja.⁵⁷ Az egyik területrészen a tett = tény-

⁵⁴ *Honig*: Studien, S. 12.

⁵⁵ *Schwinge* idézett munkája: S. 222.

⁵⁶ Az „alternatív tettelmélet“ elnevezés tőlünk származik. Ez elnevezéssel lehet — véleményünk szerint — legkifejezőbben érzékeltetni azt a kettéosztottságot, amely a *Schwinge*-féle tettefogalom jellemzője. Az alternativitás nem minden esetben érvényesül. Sőt az esetek nagy részében *Schwinge* elmélete semmiben sem különbözik ama írók felfogásától, akik a tettben tényálladékszerű cselekményt látnak. A szó valódi értelmében vett alternativitásról csak azokban az esetekben beszélhetünk, amelyekben — a vádbeli és ítéleti történések tényálladékszerű összehangoltságának hiánya miatt — kiegészítésként a tényálladékkilag nem egyező, de azonos jogtalansági tartalommal bíró történést is tettnek tekintti az ismertetett elmélet. (Pld. a felbujtást a főtethez való viszonylatban.)

⁵⁷ *Schwinge* alternatív tettelméletéhez az anyagi jogi értelemben vett cselekmény-egységre és többségre vonatkozó újabb felfogás adta az

álladékszerű cselekmény; a másikon ellenben a tett = valamely cselekmény materiális jogtalansági tartalma.⁵⁸ Ennek megfelelően az eljárásjogi tett és az anyagi jogi cselekmény fogalmát olyan két koncentrikus körhöz hasonlítja, amelyek közül az eljárásjogi tett a nagyobb sugarú. Azaz minden anyagi jogi értelemben vett cselekmény — szerinte — egyúttal eljárásjogi értelemben is tettnek tekintendő. Ez utóbbi kategóriába tartoznak azonban még azok az esetek is, amelyeket az imént, mint materiális jogtalansági tartalmakat jelöltünk meg.⁵⁹

Schwinge rendszere nem helyeselhető, mert önellenmondást rejt magában. Vagy elfogadjuk u. i. azt a meghatározását, amely szerint a tett tényálladékszerű cselekmény, amely esetben viszont valamely cselekmény materiális jogtalansági tartalmát (a Schwinge-féle második kategória) nem tekinthetjük tettnek és megfordítva. A tényálladékszerű cselekmény és a cselekmény materiális jogtalansági tartalma egymást kizáró kategóriák. Matematikai nyelven szólva Schwinge felfogása azt jelentené, hogy $A = B$ -vel, de ugyanakkor $A = (a \text{ B.-től különböző}) \text{ C.-vel}$ is, ami logikai képtelenség.

De mindentől eltekintve Schwinge rendszere mesterkéltséggel és erőszakolt, amely főleg annak köszönheti létrejövetelét, hogy Schwinge minden áron tettazonosságot akar felvenni olyan esetben is, ahol nyilvánvalóan nem forog fenn azonosság (pld.

ötletet. Az új halmazati tan szerint u. i. cselekményegységről akkor beszélhetünk, ha 1. azok az „akaratnyilvánítási mozzanatok, amelyek útján a különböző büntetendő cselekmények tényálladéka létesül, ha nem teljesen, de részben mégis annyira összeesnek, hogy legalább az egységes cselekmény egy része közrehat mindkét bűncselekmény tényálladékának létesítésére.” (Schwinge idézett munkája: S. 230., 231.) Ez az a csoport, amely Schwinge rendszerében a tényálladékszerű cselekmény kategóriájának felel meg. De (jogi) cselekményegységet vesz fel az újabb halmazati tan 2. akkor is, ha „több természetes cselekménynek ugyanaz a jogtalansági értéke, ugyanaz a kriminális tartalma van.” (Schwinge idézett munkája: S. 231.) Ez a csoport viszont szoros rokonságot mutat Schwinge rendszerében azzal a kategóriával, amely a tettben valamely materiális jogtalansági tartalmat lát. A különbség csak annyi, hogy míg a halmazati tanban — a bűncselekményi tényálladék absztrakt természetére tekintettel — az *oltalmazott jogi jószágról*, addig Schwinge rendszerében a *megtámadott jogi jószágról* és cselekményi tárgyról van szó.

⁵⁸ Schwinge idézett munkája: S. 230.

⁵⁹ Schwinge idézett munkája: S. 216.

a lopás és orgazdaság között.) Ezért volt szüksége a „materiális jogtalansági tartalom“ elnevezéssel megjelölt kiegészítő tettefogalom megszerkesztésére.

Ezzel a tettekre vonatkozó fogalommeghatározásokat szem előtt tartott rendszerezés keretében kimerítettük.

16. §. Állásfoglalás a tettefogalom kérdésében.

Saját álláspontunk kifejtése előtt előre kell bocsátanunk, hogy a Bp. idevonatkozó 325. §.-a nem dönti el a problémát; egyszerűen kitér a tett fogalommeghatározása elől, az indokolás szerint azért, mert „habár az elmélet elsőrangú férfiai kísérelték meg a probléma megoldását, kielégítő, általános formulában válaszolniok nem sikerült.“⁶⁰ Egyébként az indokolás mégis ad bizonyos direktívákat, amelyekből következtetni lehet a törvénynek e kérdésben elfoglalt álláspontjára. Elvi éllel jelenti u. i. ki, hogy „a vád keretét a tett s nem a cím és nem is a vádló pusztá véleményeként indítványozott büntetés szabja meg.“⁶¹ Ha cím alatt a vádló által indítványozott minősítést, vagyis magát a bűncselekményt értjük, már ebből is nyilvánvaló, hogy Bp.-unk — nagyon helyesen — nem helyezkedik a tett meghatározása tekintetében a tiszta normatív álláspontra.

További útmutatást ad az Indokolásnak az a meghatározásszerű kijelentése, amely szerint — „a vádlott konkrét és a büntetőtörvénnyel összeütközésbe jött magatartása a vád tartalma.“⁶² E definícióból kitűnőleg bűnvádi perrendtartásunk a fent ismertetett álláspontok közül az 1. b) és d) alattiak összekapcsolása útján előálló *kombinált felfogást* teszi magáévá, amely a tettet két extranormatív tényező: t. i. a vádlott tevékenysége (= „konkrét magatartás“) és a valamely jogi jószág ellen irányultság (= „büntetőtörvénnyel összeütközésbe jött“) kapcsolataként fogja fel.

Ezeket az ismérveket a tettefogalom szempontjából magunk is jellegzeteseknek tartjuk. Minthogy azonban azok közül az egyik t. i. a tevékenység meglehetősen bizonytalan ki-

⁶⁰ Indokolás a magyar bűnvádi eljárás törvényjavaslatához. 412. o.

⁶¹ Indokolás a magyar bűnvádi eljárás törvényjavaslatához. 414. o.

⁶² Lásd előbbi jegyzetet.

terjedésű fogalom, a pontosabb körülhatárolás céljából bizonyos kiegészítő ismérvre van szükségünk. Legmegfelelőbbnek mutatkozik e célra a fentebb már kifejtett normatív ismerv t. i. *a büntetőjogi tényálladék* fogalma. Ha helyes az a felismerés, hogy minden kultúrterület saját szempontjait illetve szükségleteit tartja szem előtt fogalmai megalkotásánál, akkor semmi kifogás sem merülhet fel ama eljárásunk ellen, mellyel a büntetőtörvénykezési jogi tettefogalmat a büntetőjog szempontjaira tekintettel határozzuk meg. A büntetőjog szempontja pedig azt a célszerűségi és kényelmi követelményt állítja fel, hogy a büntetőtörvénykönyv különös része egyes tényálladékeinak megfelelő egységekké formáljuk a vádlott magatartásaként mutatózó ténykomplexumot.

A fentiek előrebocsátása után a tettefogalmat akként határozhatjuk meg, hogy az *valamely jogi jószág ellen irányuló olyan emberi magatartás, amelyre a büntetőtörvénykönyv különös részének valamelyik tényálladéka ráillik*. Röviden: a *tett jogsértő, vagy -veszélyeztető tényálladékszerű tevékenység*.⁶³

Minthogy a különös rész tényálladékai természetes vagy törvényes egységek, elvileg a *folytatólagos bűncselekménynek* megfelelő ténykomplexum, mint jogi egység-visszatükröződés, nem egy, hanem több tetteknak volna tekintendő. Tekintettel arra, hogy a folytatólagos tett gyakorlatilag, külső megjelenésében az össz-bűncselekménynek megfelelő u. n. összetetthez hasonló, amennyiben ugyanúgy fellelhető benne az egységbefoglaló mozzanat, mint az összetettnél, semmi okunk sincs arra, hogy a folytatólagos tett egység-jellegét kétségbe vonjuk.

Viszont az *alternatív bűncselekmény* törvényes egység

⁶³ Már itt hangsúlyozzuk, hogy felfogásunkban a büntetőjogi tényálladék *csupán a tevékenységi mozzanat* kiterjedésbeli meghatározója gyanánt szerepel. Ennél messzebbmenő következtetések levonása (pld. hogy a tett és a bűncselekmény azonos fogalmak) felfogásunk félreismerése volna. Különösen hangsúlyozzuk már e helyütt is, hogy a tett egyéb ismérvei, főleg az individualizáló körülmények tekintetében a tényálladékszerűség nem tekinthető az említettek kiterjedésbeli meghatározójául. Ennek következménye, hogy amennyiben a „különös rész“ valamely tényálladékában pld. valamely individualizáló körülmény konstitutív tényálladáki elem, a neki megfelelő tett akkor is létrejön, ha az illető bűncselekményhez megkívánt individualizáló körülmény csak megváltozott alakban van jelen.

természetét a magunk részéről — később kifejtendő okokra tekintettel — tagadásba vesszük s ennek megfelelően az alternatív bűncselekménynek megfelelő tevékenységi komplexumot sem tekintjük tettegységnek.

Kérdés, hogy a tettről adott fogalommeghatározásunkat az alább kifejtendőkre tekintettel nem kell-e revízió alá venniünk.

Már *Borgmann* is érinti sokat idézett értekezésében azt a gondolatot, hogy az eljárás tárgya a vádhatározatban „megjelent”, a valóságban „elgondolt” tett.⁶⁴ Ugyanez a gondolat, hogy t. i. a tett nem feltétlenül történeti valóság, jut kifejezésre szabatosabb formában *Liu*-nál. Abból indul ki, hogy egyes esetekben a vádbeli tevékenységnek semmiféle reális alapja nincs, a valóságban az soha le nem játszódott, hanem a feljelentő fantáziájának szüleménye csupán. Ha a tettet történeti valósághoz tapadó eseménynek tekintjük, úgy ilyen esetekben nem lehetne vádbeli és ítéleti tettről beszélni.⁶⁵ Viszont kétségtelen, hogy az eljárásnak ilyen esetben is van tárgya s az a tett ismérveit tünteti fel; az ilyen elképzelt tettnek is van képzeletbeli elkövetési helye, ideje, elkövetési módja stb. *Liu* a maga részéről azt az utat választja, hogy az ilyen koholt, elképzelt eseményeket is tetteknek tekinti. Az egyetlen látszólagos akadályt is, hogy t. i. nincs-e az azonosság fogalma a valóság világára korlátozva, könnyedén elhárítja azzal a példaként felhozott esettel, hogy, midőn két ember valamely olyan eseményen mulat, amelynek valótlanságáról mindketten meg vannak győződve, szoros tudatában vannak annak, hogy egy és ugyanazon eseményről beszélnek.⁶⁶

Beling egyenesen abból indul ki, hogy a büntető törvénykezési jognak számolnia kell azzal, hogy tárgya esetleg feltételezett esemény csupán. Szerinte az eljárásnak épen egyik feladata annak kivizsgálása, „hogy vajjon az eset konkrét adottságai a valóságban megvoltak-e.” Tévedés u. i. azt hinni, hogy ha a vádlottat a bíróság a tett el nem követése miatt felmenti, ilyen esetben az eljárásnak nem volna alkalmas tárgya s emiatt kellene az eljárás megszüntetésének bekövetkeznie. Ilyen eset-

⁶⁴ Borgmann idézett munkája: S. 45.

⁶⁵ Liu idézett munkája: S. 9.

⁶⁶ Liu idézett munkája: S. 12.

ben — helyesen — csak arról van szó, hogy — a nagyon is alkalmas — eljárási tárgyra való tekintettel a jog büntethetőséget megtagadó ügydöntést (felmentést) ír elő.⁶⁷

Mannheim szerint az egész kérdés voltaképen csak terminologiai probléma, mert az uralkodó tan eddig is számolt a megtörténtnek feltételezett esemény fogalmával, amelyet hallgatólagosan beleértett a tett fogalmába.⁶⁸

Ami a felvetett kérdésben elfoglalt álláspontunkat illeti, előjáróban meg kell állapítanunk, hogy az ismertetett felfogások mindegyikében van valami helyes meglátás. Liu fejtegetéseiben helyes az a megjegyzés, hogy a megtörténtnek feltételezett események azonosságáról is lehet beszélni —. *Beling*-nek viszont az a gondolata figyelemre méltó, hogy valamely esemény koholtsága miatti felmentés esetén is van alkalmas eljárási tárgy. Végül tisztán lát *Mannheim* is, aki itt merő terminologiai nehézséget lát csupán fennforogni.

Felfogásunk szerint ez a terminologiai ellentétesség csak olyan *genus proximum* segítségével vételével tüntethető el, amely magában foglalja mind a valóban lejátszódott, mind az elképzelt események jellegzetességeit. Ilyen *genus proximum* gyanánt az *eljárási tárgy* fogalma kínálkozik, amelynek ívelése átfogja mind a megtörtént, mind az elképzelt eseményt. Ily módon nem leszünk kényszerítve a tettfogalom abroncsainak erőszakos kitágításával olyan jelenséget is beleszorítani a tettfogalom keretébe, amely valójában nem tett, de ennek ellenére tárgya az eljárásnak. Az eljárási tárgy azonossága mint átfogó fogalom tehát magában egyesíti mind a tettazonosságot, mind pedig az elképzelt esemény azonosságát.

Végeredményben, ha fenti definíciónkban emberi magatartás alatt kizárólag az életből vett, a valóságban előfordult magatartást értünk, meghatározásunk nem szorul revízióra.

⁶⁷ *Beling, Ernst*: Deutsches Reichsstrafprozessrecht. S. 106.

⁶⁸ *Mannheim, Hermann dr.*: Liu, Keetsin: Der Begriff der Identität der Tat im geltenden deutschen Strafprozessrecht című művének ismertetése. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft Bd. XLIX. (1929.) S. 706.)

MÁSODIK RÉSZ

A tettazonosság dogmatikája.*17. §. A tettazonosságról általában.*

Miután a tett kifejezés értelmét tisztáztuk, rátértünk tulajdonképeni problémánknak, a *tettazonosságnak* a megoldására. Itt mindjárt felmerül a kérdés: lehet-e egyáltalán tettazonosságról beszélni. *Borgmann* szerint a „tettazonosság” kifejezés mindekép helytelen. Mert ha csak *egy* tett forog szóban, akkor a tettazonosság hangoztatása felesleges. Viszont két vagy több tett azonosságáról beszélni lehetetlen, mert azoknak valamilyen ténybeli alkatrészük tekintetében különbözniök kell egymástól. Szerinte végeredményben csak *egy tett* az, amellyel a vádhatóság és a bíróság foglalkozik s a kérdés helyesen úgy fogalmazható meg: „vajjon azok a képzetek, amelyeket mi erről a tettről különböző időben alkotunk, azonosak-e.”⁶⁹ Ahogyan egy erdő tavasszal, nyáron és télen más-másképen néz ki, ugyanúgy a tett is különböző időben különböző színezetben tűnhet fel anélkül, hogy azonossága tekintetében kétség merülhetne fel.

Borgmann megjegyzései helytállóak. Valóban úgy áll a dolog, hogy a tettazonosság kifejezés bizonyos félreértésre ad alkalmat; azt a látszatot kelti, mintha a büntető eljárásban két (egy vádbeli és egy ítéleti) tettről volna szó s ezek képeznék összehasonlítás tárgyát. Helyes felfogás szerint a vádhatóság is, a bíróság is csak valamely többé-kevésbbé sikerült leírást, képet ad ugyanarról a tettről. A tettazonosság kérdése azonban épen abban csúcsosodik ki, hogy vajjon a vádló és a bíró ugyanarról a tettről adnak-e leírást.

S ha így fogjuk fel a problémát, számunkra egyáltalán nem fog zavart okozni annak észlelése, hogy a vádbeli és ítéleti

⁶⁹ *Borgmann Fritz: Die Identität der Tat. S. 40.*

tettleírás, tettekép nem vág össze minden legapróbb részletében. A tetteképek közötti eltérések u. i. nem okvetlenül mutatnak különböző tettek jelenlétére. Mint látni fogjuk, bizonyos vonatkozásokban eltérés állhat fenn a vádbeli és ítéleti tettekép között, anélkül, hogy kétségeink támadhatnának a tekintetben, hogy mindkét tettekép ugyanarról a tettről ad leírást. Az egész művelet feltűnően hasonlít a fényképész tevékenységéhez. Amint a fényképész is ugyanazt a személyt különböző irányból különböző oldalakról más-más beállításban veheti le s a kész képek — bár ugyanazt a személyt ábrázolják — mégsem lesznek teljesen egyformák, azonképen az ügyész és a bíró is végeredményben egy-egy többé-kevésbbé sikerült képet készítenek ugyanarról a tettről.

A tettazonossággal kapcsolatos további kérdés: vajjon az összehasonlításnak mi a tárgya; csak a vádbeli tettekép meghatározott része-e, avagy a vádbeli tettekép a maga egészében. Ez a kérdés annak folytán merül fel, hogy a vádbeli tetteképet magában foglaló vádirat, illetve vádhatározat egyrészt indítványi, illetve rendelkező részből, másrészt pedig indokolásból áll. Már most elképzelhető olyan álláspont, hogy az indokolást a bíróság a tetteképek összehasonlítása közben nem veheti figyelembe. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a vádirat, illetve vádhatározat a maga egészében a vádbeli tettekép hordozója, hogy továbbá az indokolás nem merül ki az indokok pusztá felsorolásában, hanem igen sokszor fontos és jelentős olyan tényállításokat is tartalmaz, amelyek esetleg a vádbeli minősítés keretein kívül esnek s végül, hogy a Bp. a vádbeli tetteképnek a maga egészében való figyelembe vételét illetően semmiféle tiltó rendelkezést nem tartalmaz, helyesnek fogadhatjuk el azt a Szöllősy által is képviselt álláspontot, hogy *a vádirat, illetve vádhatározat a maga egészében képezi a bírói összehasonlító tevékenység tárgyát*. Hogy az indokolás figyelembe vételét nem zárhatjuk ki, az következik még abból is, hogy épen az indokolásban való felemlítés kizárttá teszi, hogy a vádirat, illetve vádhatározat ne ezt a tettet értette volna. A tettazonosságnak az indokolással kapcsolatos tágabb figyelembe vételére érdekes és szemléltető példát hoz fel Szöllősy.⁷⁰ Szerinte nincs akadálya a

⁷⁰ Szöllősy Oszkár: A tett-azonosságról. (Bűnügyi Szemle VI. kötet, (1918. évf.) 25. o.)

lopásra való felbujtásról az orgazdaságra való áttérésnek, ha a vádhatóság a vádirat, illetve a vádhatározat indokolásában szóvá teszi, hogy a felbujtó kapott is valamit a lopott dolgokból. Ez esetben a lopásra való felbujtás tette nem nyervén beigazolást, a bíróság kénytelen az indokolásban fellelhető kiegészítő tettet t. i. az orgazdaságot olyannak tekinteni, amelynek tekintetében a tettazonosság fennforog.

Nem lehet azonban az összehasonlítás tárgyát oly tágan értelmezni, hogy az a vádiraton, illetve vádhatározaton felül felöleli az azok mellékletét képező írásbeli dokumentumokat is. Különös aktualitást nyer ez a tétel a *sajtó útján elkövetett tettekkel kapcsolatban*, ahol Vargha Ferenc és követői a tettazonosságnak annak általánosan elfogadott értelmétől eltérő, merőben újszerű fogalmazást adnak. Vargha szerint u. i. „sajtónál a cikk azonossága, más bűncselekménynél pedig az idő s hely azonossága keretében kell keresni a tettazonosságot.”⁷¹ Ez a felfogás tipikus példája annak a helytelen értelmezési módnak, amikor a bíróság a vádiraton, illetve vádhatározaton túlterjeszkedve az azok mellékletét képező vádbeli cikket is egész terjedelmében összehasonlító tevékenysége körébe vonja.

Vargha fenti tételét abból a már általunk ismert másik tételéből vezeti le, hogy a tettazonosság szempontjából csak a jogsérelem vagy -veszélyeztetés azonossága lényeges. Mint-hogy a jogsérelem, vagy -veszélyeztetés a cikk egészében tükröződik vissza, ezért — szerinte — a vád tárgya nem a cikk egyes részei és kiszakított sorai, hanem az egész — a vádirat, illetve vádhatározat mellékletét képező — nyomtatvány, vagy cikk, a gondolatok és eszmék egységes rendszere és organikus szintézise.⁷² A Kúria gyakorlata is — Vargha szerint — sajtódeliktumoknál a jogsérelmet, vagy -veszélyeztetést előidéző törtenelmi realitást az önálló cikkben, annak egységes egészében, nem pedig szétdarabolt foslányaiban állapítja meg.

Varghával ellentétben *Szolnok Jenő* azt az álláspontot képviseli, hogy vád tárgyának csakis azt a cselekményt lehet tekinteni, amelynek tényálladékát a sajtótermék tartalmának a vád által idézett része foglalja magában. Maga az egységes

⁷¹ Vargha Ferenc: Jogesetmegbeszélés. Büntetőjog Tára LXXVIII. kötet, (1926. évf.) 71. o.

⁷² Vargha most idézett jogesetmegbeszélése, 78. o.

cikk — szerinte — csak abból a szempontból kerülhet a bíróság elé, hogy csak az abban foglalt gondolatok összetételéből lehet megállapítani, hogy van-e a cikkben becsületsértés, vagy rágalmazás avagy valamely sajtó útján elkövethető más bűncselekmény.⁷³

A két ellentétes álláspont közül az utóbbit fogadjuk el helyesnek. Nem tehetjük magunkévá Vargha felfogását mindezekelőtt azért, mert az az általunk már korábban helytelenített érdeksérelmi, illetve -veszélyeztetési tettefogalomnak a sajtó útján elkövetett tettekre való kiterjesztése. Emellett Vargha érvelése egyébként sem meggyőző. A bíróságnak az a joga, hogy a nyomtatvány egészét vizsgálata tárgyává teheti a tettazonosság szempontjából, — szerinte — a Bp. 566. §. első bekezdéséből is következik. E szerint „a vád tárgyává tett nyomtatvány- az indítványhoz csatolandó.”⁷⁴

Vargha téves nyomon jár, ha az idézett rendelkezésnek azt az értelmet tulajdonítja, hogy a törvényhozó ezzel a tettazonosság terjedelmét az indítványhoz csatolt nyomtatványra is ki akarta volna terjeszteni. Az idézett rendelkezés valódi indoka — szerintünk — abban található meg, hogy valamely cikk jogsérelmet, vagy -veszélyeztetést tartalmazó részletének valódi értelmét csak az egész szöveg alapján lehet megállapítani. Ez a kérdés azonban a tettazonosság kérdésén kívül esik.

Végso következtetésként tehát azt állapíthatjuk meg, hogy sajtó útján elkövetett tetteknel a vád tárgya kizárólag a vádirat, illetve vádhatározat, helyesebben az inkriminált sajtóközleménynek a vádirat, illetve vádhatározat által hivatkozott részei. Következésképp a tettazonosság elvének megsértését jelenti, ha a bíróság a sajtóközleménynek a vádhatóság által vád tárgyává tett részein, mondatain túlterjeszkedve a sajtóközlemény többi részét is ítélete tárgyává teszi. A vádirat, illetve vádhatározathoz mellékelt nyomtatványnak kizárólag abból a szempontból van jelentősége, hogy annak révén állapítja meg a bíróság az inkriminált cikk részlet helyes értelmét.

Noha az elmondottak értelmében a bíróság tettekpeket és nem tetteket hasonlít össze, a tettazonosság kifejezésnek — sze-

⁷³ *Szolnok Jenő dr.*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXXVIII. kötet, (1935. évf.) 115. o.)

⁷⁴ Vargha fentebb idézett jogesetmegbeszélése, 70. o.

rintünk — mégis csak van értelme és jelentősége. A vádbeli és ítéleti tettek vizsgálatára és összehasonlítására u. i. nem öncél, hanem bizonyos mélyebben rejlő célnak áll szolgálatában. Ez a cél pedig: *biztosítani azt, hogy vádlottnak ugyanaz a magatartása lebegjen az eljárás minden fázisában az eljárni hivatott hatóságok szeme előtt.* Más szavakkal: kizárni annak lehetőségét, hogy az eljárás későbbi szakában vádlottnak más magatartása legyen az eljárás tárgya, mint amely az eljárás megindulásakor volt. Ilyen értelemben tehát mégis csak lehet tettazonosságról beszélni.

Az ideális állapot természetesen az volna, ha a vádbeli és ítéleti tettek minden részletükben egybevágnának, mert ez esetben a tettazonosság megóvása eleve biztosítva lenne. A helyzet azonban az, hogy a tettek közötti eltérések lehetőségével számolnunk kell. Az eltérések oka részben abban a különbségben keresendő, amely a vádhatóság és a bíróság rendelkezésére álló eszközök hatékonysága tekintetében fennáll. Minthogy a bíróságnak az eljárás sikeres lefolytatásának biztosítására nagyobb garancia (pld. tanúk eskü alatti kihallgatása) áll rendelkezésére, mint a vádhatóságnak, az esetek túlnyomó részében az ítéleti tett az, amely a tettet leginkább megközelíti, következésképp a vádbeli tett lesz az, amely javításra, helyesbítésre inkább reászorul. Az eltérések további oka a vádhatóság és a bíróság jogi felfogásának esetleges eltérésében rejlik, amelynek folytán más ténybeli részleteket lát fontosaknak és kiemelendőknek az egyik és másokat a másik.

Az elmondottakból kifolyólag szükséges, sőt kívánatos a tettek helyesbítésének, kiigazításának lehetősége azért, hogy azok minél hívebb tükröi legyenek a valóságos tetteknek. Alábbi fejtegetéseink célját épen annak vizsgálata fogja képezni, hogy a tettekben előforduló tettismérvek közül melyek azok, amelyek módosítása (helyesbítése, kiigazítása) a tettazonosság sérelme nélkül helyt foghat. Közelebbi célunkat ennek folytán a tett ismérvei között a tettazonosság fenn- vagy fenn nemforgása szempontjából tehető megkülönböztetés kiderítése fogja képezni.

18. §. *A tett ismérveinek osztályozása a tettazonosság fenn-
vagy fenn nem forgására tekintettel.*

Ama meghatározásunkból, hogy a tett lényegileg jogsértő, vagy -veszélyeztető tényálladákszerű tevékenység, következik, hogy a tett legfontosabb ismérvei a *tevékenység* és a *jogi jószágsértő, vagy -veszélyeztető irány*. Ezen kívül fentebb a tett ismérvei közé soroztuk a *tettes akaratelhatározását* és a *tett eredményét*. Az elsoroltakon kívül mindegyik elméleti jogásznál találkozunk az u. n. *individualizáló körülmények* csoportjával. Ezekkel kapcsolatban felvetődik a kérdés: vajjon azokat is a tett ismérvei közé sorozzuk-e, avagy sui generis jelenségeknek tekintjük. Ha ezeket az individualizáló körülményeket (tett helye, ideje, tárgya, passzív alanya, elkövetés módja, eszköze) közelebbről szemügyre vesszük, úgy arra az eredményre jutunk, hogy azok — habár burkoltan — benne rejlenek a tett két legfontosabb ismérvében: a tevékenységben és a jogi jószágsértő, vagy -veszélyeztető irányban. A tevékenység természetéhez tartozik u. i., hogy bizonyos helyen, időben, valamilyen módon játszódik le. Viszont a jogi jószágsértő, vagy -veszélyeztető irányban benne rejlik, hogy annak a tettnek van egy közelebbi tárgya, illetve passzív alanya, amely, illetve aki ellen irányul; továbbá esetleg valamely eszköze, amelynek segítségével a jogi jószágsértő, vagy -veszélyeztető cél elérhető. Az individualizáló körülmények tehát lényegileg tettismérvek, amelyek a tett két főismérvében lappangva benne rejlenek. Arra való tekintettel, hogy ez individualizáló körülmények ugyanannak a célnak t. i. a tett egyéniesítésének szolgáltatában állanak, a tettismérvek között külön, együttesen fogjuk azokat tárgyalni.

A tettismérvek osztályozásánál felosztási alapul kínálkozik mindenekelőtt az a szempont, hogy a most felsorolt ismérvek mindenféle tettnek, avagy csak a büntető törvénykezési jogi tettnek velejárói. Ebből a szempontból mindennemű tettel szükségképen velejáró ismérvek: a tevékenység, valamint a belőle leszármaztatott hely- és időmegjelölés, valamint elkövetési mód; továbbá az akaratelhatározás, helyesebben csupán az akarat (a nemleges magatartásokra tekintettel). Ezzel szemben csupán a büntető törvénykezési jogi tett *a)* szükséges ismérvei: a jogi jószágsértő, vagy -veszélyeztető irány, és a tett tárgya,

vagy passzív alanya; *b*) esetleges ismérvei: az eredmény és az elkövetési eszköz. Ez a most vázolt felosztás azonban a tettazonosság szempontjából nem jelentős.

Sokkal nagyobb jelentősége van annak az osztályozási szempontnak, amely a tettismérveket a tettazonosság fennvagy fenn nem forgásának elbírálása szempontjából különböző fontosságúaknak tünteti fel. Az irodalomban ide vonatkozólag különböző — bár egymástól nem sokban különböző — rendszereket találunk, amelyek a tett ismérveit a tettazonosság fennforgásának megítélésénél elfoglalt jelentőségükre tekintettel bizonyos rangsorba állítják.

Ez a rangsorozás — bár burkoltabb formában — már *Kriesnél* kifejezésre jut. Szerinte az individualizáló körülményeknek más alakot szabad felvenniök anélkül, hogy ezáltal a tett azonossága megszűnnék.⁷⁵

Heffter ugyancsak különbséget tesz konstitutív elemek között, amelyek hiánya az azonosságot megszünteti és az azonosság szempontjából lényegtelen mellékkörülmények (hely, idő stb.) között.⁷⁶

A lényeges és járulékos ismérvek közötti különbség tételen épül fel *Liu* tettazonossági rendszere is.⁷⁷ A lényeges ismérvek kategóriájába tartoznak szerinte a büntetőjogi cselekmény fogalma alá szubszumálható körülmények; a járulékos ismérveket viszont úgy fogja fel, mint a büntetőjogi cselekményfogalommal kongruáló ténykörülmenyösszességnek a tulajdonságait.⁷⁸ Okfejtése szerint ez a csoportosítás önként adódik akkor, ha a vádbeli és ítéleti tényalapot valamely különös részbeli tényálladék alá szubszumáljuk. E szubszumpció folyamán a külső történet, a cselekményi ismérv lesz az, amely a szemlélet középpontjába nyomul; az összes többi ismérvek háttérbe szorúlnak e mellett.⁷⁹ Ezért tekinti *Liu* a cselekményi ismérvnek megfelelő emberi magatartást a tettazonosság szempontjából lényeges tettismérvnek, amely — bizonyos korlátozással — a tettazonosság sérelme nélkül nem szenvedhet változást.

⁷⁵ *Kries*: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts. 567. o.

⁷⁶ *Schwinge* többször idézett munkája: S. 207.

⁷⁷ *Liu* idézett munkája: S. 30.

⁷⁸ *Liu* idézett munkája: S. 22.

⁷⁹ *Liu* idézett munkája: S. 14., 15.

Ezek után saját álláspontunkat a következőkben fejtjük ki: Kiindulópontunk az, hogy ha a tettet a maga elszigeteltségében (tehát nem tettek alakjában) tesszük vizsgálat tárgyává, akkor valamennyi ismérvek egyaránt fenn kell forognia a tett létrejöveteléhez. Ilyen értelemben tehát valamennyi tettismérv lényeges, mert bármelyik hiánya esetében az előttünk álló ténykomplexum nem tekinthető tettnek. Ha ellenben a tettet vetületeire bontjuk, azaz az egyes tettekére, ezek összehasonlításával kapcsolatban már jogosnak mutatkozik a *lényeges és nem lényeges tettismérvek* megkülönböztetése. Ebből a szempontból lényegesek lesznek azok a tettismérvek, amelyeknek a tettekben változatlanul való előfordulása a tettazonosság előfeltétele; ezzel szemben nem lényegesek azok, amelyek a tettekben más alakot vehetnek fel, anélkül, hogy a tettazonosság veszendőbe menne. Ilyen értelemben lényeges ismérv egy van: a tevékenység; az összes többi ismérvek: tehát a jogi jószágsértő, vagy -veszélyeztető irány, az akaratelhatározás, a tett eredménye, valamint az individualizáló körülmények a nem lényeges ismérvek jelentőségével bírnak csupán.⁸⁰

Álláspontunk és osztályozásunk helyességét megerősíti a Bp. 325. §-hoz fűzött indokolás, amely szó szerint így hangzik: „Tévedés volna a tett minden változásából a tettazonosság megszűntére következtetni. Nem szűnik meg a tett azonossága pld. azért, mert a vádló a tett helyét és idejét, a sértett felet, vagy a bűncselekmény tárgyát helytelenül jelölte meg. Az sem szünteti meg a tett azonosságát, ha kiténik, hogy az elkövetés módja más volt, pld. az ölés mérgezéssel és nem vízbefulladásal történt..... Amennyire kötelessége tehát a bírónak gondnal örködni a felett, hogy a vádban nem érintett új tett tárgyában ne ítéljen, époly elhibázott eljárás volna, ha a tett jelentéktelen változásaiban a tettazonosság megszűntét látná.”⁸¹

⁸⁰ Érdekeség kedvéért megemlítjük, hogy fenti kategóriáinkkal pontosan egybevág egyes elméleti jogászainknak (pld. Hellernek) a tényálladási ismérvekkel kapcsolatban követett osztályozása. Heller szerint (Tankönyv I. félkötet 145—146. o.) minden bűncselekményi tényálladék keretén belül meg lehet különböztetni esszenciális és akcesszórius elemeket. Esszenciális elem: a cselekmény (v. ö. tettazonosság) és annak alanya (v. ö. személyazonosság.) Akcesszórius elem az összes többi elem (v. ö. nem lényeges ismérvek.)

⁸¹ Indokolás a magyar bűnvádi eljárás törvényjavaslatához: 410. o.

Bár az indokolás idézett felsorolása csak példálódzó, mégis következtetni lehet ama álláspontjára, hogy az individualizáló körülményeket a tettazonosság szempontjából nem tekinti oly lényegeseknek, hogy azok esetleges módosulása helyt nem foghatna. Ugyanez a megfontolás érvényes ama többi tettismérvre is, amelyeket a tettazonosság szempontjából nem lényegeseknek minősítettünk.

Az egyes tettismérvek.

A) A tettazonosság szempontjából nem lényeges tettismérvek.

19. §. 1. A jogi jószágsértési, vagy -veszélyeztetési irány.

Az elméletben és a gyakorlatban erősen vitatott probléma, hogy vajon a *tett jogi jószágsértési, illetve -veszélyeztetési irányt* a tettazonosság szempontjából lényeges, vagy nem lényeges ismérvnek tekintik-e.

Az előbbi felfogásnak, amely tehát a tett jogi jószágsértési, illetve -veszélyeztetési irányának oly nagy jelentőséget tulajdonít, hogy eme iránynak a tettképekben való megváltozása esetén a tettazonosság fennforgása — szerinte — kizárt, legfőbb elméleti képviselője *Vargha Ferenc*. Szerinte az emberi cselekmények bizonyos szempontok szerint osztályozhatók. Így az *értékelés neme (genusa)* szempontjából megkülönbözteti a magánjogi, büntetőjogi stb. cselekményeket. Az egyes genusok továbbtagozódnak *speciesekre, azaz fajokra*. Pld. a büntetőjogi nemű cselekmények keretén belül az egyes jogvéde érdekek szolgáltatják a felosztási alapot s ezeknek megfelelően beszélhetünk állam, vagyon, testi épség stb. ellen irányuló büntetőjogi nemű cselekményekről. Végül a speciesek továbbtagozódnak *varietásokra, azaz változatokra*, amely tagozat az egyes bűncselekményi tényálladékoknak felel meg. Pld. a vagyon elleni bűncselekmények változatai a lopás, sikkasztás, csalás stb.⁸² Vargha a tettazonosság megóvása céljából szükségesnek tartja, hogy az összehasonlított tettképekben — ha a varietások nem

⁸² *Vargha Ferenc*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXVIII. kötet, (1926. évf.) 68., 69. o.)

is — de legalább a speciesek változatlan formában fennforogjanak.

Ez utóbbi tételét azzal indokolja meg, hogy ellenkező esetben a bírói „szabad minősítés a büntetőjogi értékek logikai rendjének teljes felforgatását jelentené.” Ez pedig oda vezetne, hogy a bírónak jogában állana pld. rágalmozás helyett okirat-hamisítást, pénzhamisítás helyett csalárd bukást megállapítani.

Lényegileg hasonló álláspontot foglal el *Angyal Pál*, aki szerint a bíró csak azt nem teheti meg, — mert ezzel már a tettazonosság elvét sértené — hogy más tevékenységet és más jogi eredményt állapít meg, mint aminőt a vád felvett.⁸³ Ha jogi eredmény alatt a tényleges eredménytől megkülönböztetve a jogi jószág megsértését, illetve veszélyeztetését értjük, akkor Angyal álláspontja nem sokban különbözik Vargha felfogásától.

Végül ide sorozható *Zöldy Miklós* felfogása is, aki szerint a bírói szabad minősítésnek „annak a jogilag védett érdeknek azonossága szabhat határt, amely jogilag védett érdek a vád tárgyává tett eseményt vagy eseménysorozatot alkotó bűncselekménybe, ha nem is a vádba foglalt kifejezett minősítés szerint, hanem a törvényi vagy jogi (bírói) egységkonstrukció szabályai szerint elképzelhetően bármiképen belefér.”⁸⁴

Az eddig ismertetett írók felfogását röviden az *érdekazonosság követelménye által korlátozott tett-minősítési elméleteknek* nevezhetnénk. Velök szemben *szabad tett-minősítési elméletek* mindazok, amelyek a bírói minősítés abszolút szabadságának álláspontjára helyezkednek. Ez közelebbről annyit jelent, hogy ez utóbbi elméletcsoport szerint a bírónak teljesen szabad keze van a tekintetben, hogy vajjon az ítéleti tettképet a vádbeliével megegyező, avagy attól különböző jogi jószág, illetve jószágok ellen látja irányulni.

Áttérve ez elméletek bírálatára: Vargha és követői tévednek, amikor a jogi jószágoknak a tettképekben való egyezőségét, illetve az érdekazonosságot a tettazonosság lényeges feltételétül tekintik. Erre egyáltalán nincs szükség. A büntetőjogi értékek logikai rendje nem fog sérelmet szenvedni az érdek-

⁸³ *Angyal Pál*: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve. II. kötet. 110. o.

⁸⁴ *Zöldy Miklós dr.*: Tettazonosság és minősítés. Jog II. évf. 2—3. sz. (1935. évf.) 107. o.

azonosság követelményének elejtése esetén. A rágalmazás és okirathamisítás szerintünk sem képzelhető el tettazonossági kapcsolatban, de nem a jogi érdekek különbözősége, hanem a tevékenységi mozzanatok eltérő volta miatt. Megfordítva: *a tettazonosság fennforgásának nem az érdekazonosság, hanem a tevékenységi azonosság a lényeges ismérve.*

Az ismertetett felfogások közül Vargha elmélete és a reá támaszkodó bírói gyakorlat az, amely a tettazonosság eredeti értelmét leginkább elhomályosítja. Tettazonosság tevékenységi azonosság nélkül époly elképzelhetetlen, mint a büntetés megtorlás nélkül. Ennek ellenére lépten-nyomon találkozunk olyan bírói határozatokkal, amelyek a tevékenység azonosságának vizsgálata nélkül, sőt a nyilvánvaló tevékenység-különbözőség esetében tettazonosságot állapítanak még pusztán az összehasonlított tettképek azonos érdekiránya alapján. Példaként utalunk a *lopás és orgazdaság* tettazonossági kapcsolatát megengedő számos bírói határozatra. Még kirívóbbak azok a *becsületsértési és rágalmazási tettekkel* kapcsolatban létrejött határozatok, amelyek szerint „becsületsértésnél a megbecstelenítő kifejezések használatával megvalósított cselekmény lényeges csupán a tettazonosság szempontjából, nem pedig ezen elkövetési cselekmény módja, eszközei: az egyes kifejezések.”⁸⁵ Ez elvi kijelentés alapjául szolgált jogesetben sértett amiatt emelt vádat anyósa ellen, amiért ez őt „piszkos kurvának” nevezte és azt állapította róla, hogy „kurafit tart.” A tárgyaláson az említett kifejezések helyett a következők elhangzása nyert beigazolást: „piszkos, mocskos, utálatos, huncut.” A Kúria a két kifejezés között a tettazonosság kapcsolatát fennforogni látta s ez alapon marasztaló ítéletet hozott. A Kúria — szerintünk — ez esetben megsértette a törvényt, amikor vádlott olyan tettét vonta elbírálása körébe, amely miatt a sértett vádat nem emelt. Véleményünk szerint nyilatkozat útján elkövetett tetteknél a tett tevékenységi mozzanatahoz tartoznak a vádlott által használt egyes kifejezések s azok korántsem tekinthetők a tett eszközei gyanánt csupán. Nyilvánvaló, hogy a Kúriát e helyütt is az az elv vezette, hogy a tettazonosság vizsgálatánál elegendő a sértett

⁸⁵ Büntetőjog Tára LXXII. kötet, (1920. évi.) 17.—19. o.) B. I. 3689/1918. sz. jogeset.)

jogi érdekek azonosságának fennforgása; a tevékenységek — jelen esetben az elhangzott kifejezések — azonossága nem lényeges a tettazonosság szempontjából.

Valamivel helyesebb úton jár *Angyal* és *Zöldy* annyiban, amennyiben a tevékenység azonosságának alapjára helyezkednek, viszont *Vargha* hibájába esnek annyiban, amennyiben az előbbi ismérven felül az érdekazonosság fennforgását is megkívánják. Ez utóbbi követelmény szerintünk felesleges egyrészt, mert a tettazonosság a tevékenységi azonosság fennforgásával elegendőképpen biztosítva van, másrészt pedig az érdekazonosság megkívánása túlságosan megkötné a bíróság kezét s az anyagi igazság szempontjából nem kívánatos eredményekre vezetne. Ennek az állításunknak az igazolására a következő példát hozzuk fel: Az ügyész a lopott dolog megtartása végett erőszakot kifejtő vádlottat rablásnak tekintendő büntetéssel vádolja meg (Btk. 345. §.). A kir. törvényszék arra való tekintettel, hogy az erőszak hatósági személy ellen irányult, vádlottat hatósági közeg elleni erőszak büntetében mondja ki bűnösnek. (Hv. 2. §. 2. bek.). Az ítéletábra szerint a törvényszék tévesen tért át a rablásnak tekintendő büntettről a hatósági közeg elleni erőszakra, mert e kettő között — a jogi jószágok különbözősége folytán — tettazonosság nem létesülhet. Végül is a Kúria arra a helyes álláspontra helyezkedett, hogy vádlott mindkét bűncselekmény anyagi halmazatában bűnös. *Angyal* és *Zöldy* kifogására helyezkedve a Kúria nyilván nem terjeszkedhetett volna ki az ügyészi minősítésből tévedésből kimaradt másik jogvédte érdekre, t. i. a hatósági tekintély sérthetetlenségéhez fűződő érdekre, noha vádlottnak kétségtelenül ugyanaz a magatartása lebegett mind a bíró, mind az ügyész szeme előtt.

A szabad tett-minősítési rendszerrel szemben legfeljebb az a kifogás merülhetne fel, hogy vádlott érdekeit nem tartja eléggé szem előtt. Ez azonban csak látszat, mert valójában vádlott érdekeit e rendszer ép oly hatékonyan tekintetbe veszi, mint a korlátozott tett-minősítési rendszer. Nevezetesen, ha a bíróság nézete szerint a vádlott magatartása fontosabb jogi érdeket sért, mint amely a vádhatóság minősítéséből kitűnik, vádlottat elítélése előtt a bíróság figyelmeztetni köteles az esetleges súlyosabb minősítésre. (Bp. 325. §. 3. bek.). Ha pedig vádlott magatartása a bíróság szerint más, de ugyanolyan fon-

tos jogi jószág ellen irányul, mint a vádhatóság szerint, vádlott érdekei ezúttal sem szenvednek csorbát, hiszen őt nem annyira a minősítés, mint inkább a kiszabandó büntetés nagysága érdekli, amely ez esetben nagyjából egybevág a vádhatóság minősítése alapján kiszabható büntetéssel.

Ami ezek után saját álláspontunkat illeti, mi a teljesen szabad tett-minősítés rendszerét tartjuk helyesnek. Csak ez az álláspont egyeztethető össze a Bp. 325. §. 2. bek.-nek azzal a kategórikus kijelentésével, hogy „... a tett minősítése tekintetében nincs a törvényszék a vádló indítványához kötve.”⁸⁶ Minthogy a minősítés a tett jogi jószágsértő, illetve veszélyeztető irányának a kifejezésre juttatója, a bíróság minden megkötöttségtől mentesen kinyilváníthatja a jogi jószág minőségére vonatkozó álláspontját a tettazonosság szabta tevékenységi kereten belül. Így a bíróság más jogi jószág sérelmét, vagy veszélyeztetését tekintheti a vádlott magatartása céljául, mint a vádhatóság. Ennélfogva a tettazonosság nem szenvedhet sérelmet, amikor pld. a Kúria vádlott magatartását erőszakos nemi közönség helyett tettleges becsületsértésnek, hitelrontás, illetve hatóság előtti rágalmazás helyett egyszerű rágalmazásnak,⁸⁷ nemzetiség elleni izgatás helyett királlysértésnek és osztályelleni izgatás helyett az Átv. 5. §. első bek.-ébe ütköző izgatásnak minősítette. Helytelenítjük ezzel szemben pld. azt a kúriai döntést, amely izgatás és rágalmazás között kizártnak jelentette ki

⁸⁶ Az e ponthoz fűzött indokolás nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a vádlott „magatartása felett a bírónak szabad belátása szerint kell határoznia, mert különben a vádló megbolygatva a hatáskörök egyensúlyát valóságos ítélőbírójává válik a tettek és pedig a legkényesebb ponton, ott, ahol legkevésbé lehet megállapítani, mi az igazság.” (Indokolás a magyar bűnvádi eljárás törvényjavaslatához. 412. o.)

⁸⁷ Ez utóbbi esettel kapcsolatban nem osztjuk Degré Miklósnak a jogesethez fűzött azt a megjegyzését, hogy a hatóság előtti és a közönséges rágalmazás tettazonossági viszonyba kerülését a sértett jogtárgyak részleges azonossága teszi lehetővé. Szerinte u. i. a hatóság előtti rágalmazás egyrészt közérdekét, másrészt pedig egyéni (sértett) becsületét sérti. Ez utóbbi jogtárgy tekintetében kétségkívül fennforog az azonosság a közönséges rágalmazáshoz való viszonylatban. (Degré Miklós: Jogesetmegbeszélés. Büntetőjog Tára LXXXIII. kötet, (1931. évf.) 27.—28. o.) Szerintünk sokkal kézenfekvőbb az a magyarázat, amely a tevékenységek (vádolás-állítás, illetve híresztelés) azonosságából vezeti le a tettazonosság fennforgását.

a tettazonosság kapcsolatát pusztán a jogi érdekek különbözősége folytán.

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy legfelsőbb bíróságunk még legújabbban sem tudott a most tárgyalt kérdésben egyöntetű álláspontra jutni: a Kúria I. és II. tanácsa homlok-egyenest ellenkező gyakorlatot folytat. Az I. tanács — helyesen — elsősorban a történeti esemény azonosságát vizsgálja, bár ezenfelül — feleslegesen — a megsértett jogi érdek azonosságának kérdésére is kiterjeszkedik. Ezért helyeselhető az a legutóbbi döntése, amely lehetővé teszi a fegyveres erő elleni izgatásról a fegyveres erő elleni becsületsértésre történő áttérést.⁸⁸ Annál helytelenebb a II. tanácsnak az a formalisztikus álláspontja, amely a tettazonosság kérdését kizárólag az érdekazonosság kutatására korlátozza. Ennek a felfogásnak kirívó terméke az a legutóbbi közzétett kúriai határozat, amely szerint a hamis vád és rágalmazás nincsenek tettazonossági viszonyban.⁸⁹

Igen sok olyan eset van, amelyek elintézésénél a két felfogás közötti ellentét nem éleződik ki ennyire élesen. Elég azokra az azonos tényálláson alapuló minősítés-változásokra gondolnunk, amelyeknél a jogi jószág minemősége nem szenvedhet változást. Ezekben az esetekben mindkét felfogás szerint megkonstruálható a tettazonossági kapcsolat. A két felfogás ellentétessége az olyan minősítés-változásoknál jut előtérbe, amelyeknél — a tényállás változatlanságát feltételezve — a minősítés-változás a jogi jószág megváltozásával jár együtt. Ezekben az esetekben valóban kívánatos volna a bíróságok felfogásának az általunk jelzett értelemben való összehangolása.

20. §. 2. Az akaratelhatározás.

Elmélet és gyakorlat úgyszólván teljesen egyöntetű abban a kérdésben, hogy a *tettes akaratelhatározása* a tettazonosság szempontjából nem lényeges tettismérvek csoportjába tartozik. Vádbeli és ítéleti tettkép tehát az akarat mennyiségében vagy

⁸⁸ Büntetőjog Tára LXXXVIII. kötet, (1936. évf.) 6.—7. szám 150. o. B. I. 1840/1936. sz. jogeset.

⁸⁹ Jogi Hírlap 1936. évf. 358. o. 970. sz. jogeset. C. II. 2936/1936.

minőségében eltérhetnek egymástól a tettazonosság sérelme nélkül. A bíróságnak ily esetben jogában áll a vádbeli tettekép a vádlott akarata tekintetében a valóságnak megfelelően helyesbíteni, kiegészíteni. Közelebbről: a szándékosság és gondatlanság a vádbeli és ítéleti tettekép egymáshoz való vonatkozásában egymással felcserélhetők, egyik a másikkal helyettesíthető és helyesbíthető a tettazonosság elenyészte nélkül. A *szándékosság* (bűncselekményi.... tényálladási elemekbe való *belenyugvás*⁹⁰) és *gondatlanság* (valamely cselekményi következmény bekövetkezési lehetőségének *számba nem vétele*.⁹¹) lényegileg pszichológiai mozzanatok, amelyek valamely tettben való szubjektív részvétel kisebb vagy nagyobb fokát jelentik. Az ezekben történő eltolódás magát a tettet, azaz a tettes fizikai tevékenységét nem teszi mássá. Ezért nem vét a bíróság a tettazonosság szabálya ellen, ha pld. szándékos gyújtogatásra irányuló vád esetén gondatlan tűzvészokozás vétségét állapítja meg és megfordítva.

Ugyanez az elv érvényesül a szándékosság keretén belül az annak egyik neme gyanánt tekintetbe jövő *különleges szándékosság* (egyesek szerint célzatosság) különböző fajai között. Példaként hivatkozhatunk a Btk. 152. §-ába ütköző lázadás és a Hv. 2. §-ába ütköző hatóság elleni erőszak büntetteire. A lényeges tettismérv mindkét bűncselekménynél azonos: a csoportosulás. Különbség közöttük csupán a különleges szándékosság tekintetében áll fenn (aszerint, hogy a csoportosulás hatóságok, avagy az országgyűlés működésének megbénítására irányul). Már most elképzelhető a gyakorlatban is az az eset, hogy a vádhatóság tévesen jelölte meg a csoportosulás célját s így a bíróságra hárul a helyes csoportosulási cél megjelölésének feladata.

A szándékosság különböző fokaiként felfogható *előre megtolttság* és *előre meg nem tontolttság*, mint a szándékosságon belül jelentkező mennyiségi eltérések a tett azonosságát ugyan-csak érintetlenül hagyják. Ezért nincs akadálya (előzetes figyelmeztetés mellett!) a szándékos emberölésről gyilkosságra és megfordítva való áttérésnek.

⁹⁰ Heller idézett munkája: 188. o.

⁹¹ Heller idézett munkája: 195. o.

21. §. 3. A tett eredménye.

A harmadik olyan tettismérv, amelynek a vádbeli és ítéleti tettképben változatlan alakban való előfordulása nem okvetlenül szükséges: *az eredmény*. Ez következik magának az eredménynek a fogalmából, amely olyan „külvilági változás, amely valamely cselekménynek, mint oknak okozataként jelentkezik.”⁹² Ez a tettismérv az, amelynek a tevékenységgel való kapcsolata a leglazább: csak következménye, okozata a tettesi tevékenységnek.

Habár tehát az eredmény elvileg a nem lényeges, tehát helyesbíthető tettismérvek között foglal helyet, a gyakorlatban eredményhelyesbítésre nem igen kerülhet sor. Ennek oka az, hogy a tettek legnagyobb részénél az eredmény nem különül el a tevékenységtől.⁹³ Következésképp az eredmény nem helyesbíthető a tevékenység megváltozása nélkül. A tevékenység megváltozása esetén pedig tettazonosságról már nem lehet szó. Úgy is kifejezhetnénk magunkat, hogy e tetteknek maga az eredmény-előidézés az elkövetési tevékenység.

Van azonban bizonyos tettek, amelyeknél az eredmény bizonyos *huzamos állapot fennmaradásában* jelentkezik. Itt a törvény nem bocsátkozhatott aprólékos részletezésekbe, hanem bizonyos időtartamokat határozott meg, amelyeken belül fellépő különböző időtartamú eredményeket azonos elbírálásban részesíti. Példa a testi sértés bűncselekménye, helyesen tette, amelynél az elkövetési tevékenység (testi bántalmazás, vagy egészségsértés) egész határozottan elkülöníthető az eredménytől (bizonyos ideig tartó sérülés, betegség, vagy elmebaj.) Itt a törvény az állapot huzamossága szerint 3 eredménykategóriát különböztet meg: 1. 8 napon belül gyógyuló; 2. 8 és 20 nap között gyógyuló és 3. 20 napon túl gyógyuló sérülést, betegséget, vagy elmebajot. Eme kategóriákon belül természetesen az eredmények rengeteg változata képzelhető el. Bennünket csak az érdekel, hogy e különböző eredmények egymással felcserélhetők a tettazonosság sérelme nélkül. Az eredményhelyes-

⁹² Heller idézett munkája: 124. o.

⁹³ A büntetőjogban e tettek mint anyagi bűncselekmények jelennek meg.

bítéssel e helyütt nem jár együtt az elkövetési tevékenység módosulása. Ha pld. a vádirat kibocsátása idejében az a testi sértés egészen könnyű, 6 nap alatt gyógyuló felületes sérülésnek látszott, közben azonban valami komplikáció lép fel, úgyhogy ugyanaz a sérülés csak 30 nap múlva gyógyul be, a bíróságnak módjában áll ezt a megváltozott eredményt a tettazonosság sérelme nélkül tekintetbe venni és a vádbeli tettkép eredményét ennek megfelelően helyesbíteni.

Eredményhelyesbítés képzelhető el továbbá azoknál a tetteknél is, amelyek eredménye nem az elkövetési tevékenység után azonnal, hanem csak *bizonyos idő elteltével* következik be. Ilyen pld. a halált okozó testi sértés halálos eredménye, amely a testi sértés ejtése után esetleg csak hetek múlva következik be. Itt is elképzelhető az az eset, hogy a vádirat kibocsátása idejében 20 napon túl gyógyuló sérülés látszik fennforogni, s az ügyész ennek megfelelően emel vádat, viszont a főtárgyalás napján a vádlott belehal sérülésébe, miáltal a vádbeli tettkép eredménye helyesbítésre szorul. Ez a helyesbítés ugyancsak nem vonja maga után a tettazonosság megszüntét. Egy másik példa: a gyermekkitétel, amely legenyhébb alakjában veszélyeztetési bűncselekmény. Ha ehhez a veszélyeztetéshez bizonyos eredmény (súlyos testi sértés, vagy halál) járul, a törvény szerint súlyosabb bűncselekmény jön létre. Itt is elképzelhető az az eset, hogy a vádirat megszerkesztése idejében csak egyszerű gyermekkitétel forog fenn, s csak a bíróságnak jut tudomására a kitétel következtében később beállott halálos eredmény. Ilyen természetű eredmény-kiigazítás ugyancsak nem ütközik a tettazonosság elvébe.

Az eredményhelyesbítésre érdekes példát hoz fel *Borgmann*. Egy épületállvány a vállalkozó gondatlansága következtében összedől, minek következtében az állványon dolgozó A és B munkás szörnyet hal. Az ügyészség a vállalkozó ellen csupán A munkás halála miatt emeli 1 rendbeli gondatlan emberölés vádját. A főtárgyaláson azonban kitűnik, hogy ugyanakkor B is halálát lelte.⁹⁴ Bűnösnek mondhatja-e ki a bíróság vádlottat 2 rendbeli gondatlan emberölés büntetében? Véleményünk szerint — Borgmannal egyezően — igen, mert vádlottnak ugyanaz

⁹⁴ Borgmann idézett munkája: S. 56.

a tevékenysége szerepel mind a vádbeli, mind az ítéleti tettek eredményeinek oka gyanánt.

Nézetünk szerint a kísérlet és befejezett bűncselekmény esetében is csupán eredmény-különbözéssel állunk szemben s ezért azok tettazonossági viszonyba kerülése eredményhelyesbítés címén is megokolt.

4. Az individualizáló körülmények.

22. §. Az individualizáció általában.

Az individualizáló körülmények — mint említettük — lényegileg a nem lényeges tettismérvek csoportjában foglalnak helyet. Mielőtt azonban az egyes individualizáló körülmények részletes tárgyalására áttérnénk, bevezetésképen célszerű lesz magával az *individualizáció* fogalmával, valamint az individualizáció mértékére vonatkozó felfogásokkal foglalkoznunk.

Mit értünk individualizáció alatt? *Kries* szerint az individualizáció a tettel kapcsolatban olyan ismérvek megjelölése, melyek semmi kétséget sem hagynak fenn a tekintetben, hogy melyik tetre gondolunk.⁹⁵ Ezzel szemben *Dohna gróf* szerint az individualizáció annak megemlítése, hogy a történeti tényállásnak milyen konkrét ismérveiben található fel a törvény absztrakt ismérvei.⁹⁶ Végeredményben a két felfogás közül a *Kriesé* a helyes, mert az individualizáció a tett egyéniesítése, míg a bűncselekmény egyéniesítése, amit *Dohna gróf* individualizációnak nevez, helyesen *specializáció*. Ez utóbbi u. i. nem egyéb, mint azoknak a konkrét tényeknek megemlítése, amelyekben valamely bűncselekmény törvényes ismérvei felfedezhetők.⁹⁷ A kettő rokonfogalom, egymással nagy részben össze is esik, annyiban, amennyiben egyik megjelölés sem szolgálja csak az individualizáció, vagy csak a specializáció célját, hanem mindegyik mindkét szempontból jelentős. Végeredményben a két művelet csak az általuk szem előtt tartott cél, szempont tekintetében különbözik egymástól.⁹⁸ Miután a specializáció kér-

⁹⁵ *Kries August*: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts S. 501.

⁹⁶ *Dohna, Alexander, Graf*: Das Strafprozessrecht. S. 143.

⁹⁷ *Kries* idézett munkája: S. 502.

⁹⁸ *Kries* idézett munkája: S. 503.

désének taglalása értekezésünk gondolatmenetétől messze esik, ezért annak behatóbb vizsgálatát mellőzzük.

Az individualizációra vonatkozó felfogásunkat osztja Liu is, aki valamely tett individualizációján annak *egyértelmű meghatározottságát* érti.⁹⁹ Az individualizáció ellentéte az az eset, amikor valamely megjelölés, képzet olyan határozatlan, hogy több tárgy közül bármelyikre egyformán ráillik.

Az eddigiekből kivehetőleg az individualizációs körülményeket az különbözteti meg a többi tettismérvektől, hogy meghatározott cél szolgálatában állanak: t. i. valamely tettnek más tettektől való megkülönböztetését célozzák. Ha tehát valamely tett egyedisége tekintetében nem forog fenn kétség, az individualizáló körülményeket a bíróság nem is teszi vizsgálat tárgyává a tettazonosság szempontjából.

Hogy ez individualizáló körülményeknek általában milyen fontosságuk van, az összefüggésben áll azzal a kérdéssel, hogy a tettazonosság szempontjából az individualizáció milyen foka, mértéke szükséges. Ide vonatkozólag találkozunk olyan állásponttal, hogy a bűncselekmény törvényi tényálladékát olyan és annyi individuális körülmény mellett megvalósultnak kell tekinteni, hogy az illető bűncselekményi tényálladékot az adott körülmények között csak egyszer lehessen megvalósítani.¹⁰⁰ Ezt az abszolút határozottságot, eltekintve attól, hogy annak megvalósítása leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik, sem Kries, sem Liu nem tartják szükségesnek. Az utóbbi megelégszik azzal, ha valamely képzetnek („megjelölésnek”) több tárgyra való reáillése nem mutatkozik valószínűnek.¹⁰¹

Ebben a tekintetben Dohna gróf felfogása helyes, aki a megkívánt individualizáció mértékét az egyes eset körülményeihez szabja.¹⁰² Általában megállapíthatjuk, hogy az individualizáló körülmények közül a tett elkövetési módjának, esetleg eszközének, továbbá a tett tárgyának, illetve passzív alanyának lehető pontosan való megjelölése kívánatos. Viszont a helyes időmegjelölés lehet egészen általános, tág akkor, ha a szó-

⁹⁹ Liu idézett munkája: S. 64.

¹⁰⁰ Meyer Hugo felfogása. Idézve Kries idézett munkájának 501. o.-ról.

¹⁰¹ Liu idézett munkája: S. 28.

¹⁰² Dohna idézett munkája: S. 144.

banforgó tetteknek más hasonló tettel, vagy tettekkel való összecserélésének veszélye nem fenyeget. Ellenkező esetben, valamint akkor, ha valamely büntetőtörvény hely és idő szerinti alkalmazása válik kérdésessé, az individualizáció érdekében nagyobb pontosságra van szükség. Pld. az a megjelölés, hogy „1936 június elején” nem elegendő akkor, ha az elévülés szempontjából különböző eredményekre jutunk aszerint, hogy a tett június 4.-e előtt, vagy után ment végbe.

Végül az individualizáció mértékét az is befolyásolja, hogy az élet-felfogása szerint az adott körülmények között valamely tett más tettekkel való összetévesztésének lehetősége milyen fokban forog fenn. Pld. valamely csalással kapcsolatban a csalás ismérveit magán viselő ügylet megjelölése szempontjából lényeges különbséget jelent az a körülmény, hogy vádlott és sértett állandó, rendszeres üzleti összeköttetésben állnak-e egymással, avagy csupán *egy* alkalommal, incidentaliter kerültek érintkezésbe egymással. Az előbbi esetben a vád alapját tevő ügylet körülmásának mindenesetre pontosabban kell törtennie.

Az egyes individualizáló körülmények.

23. §. a) A tett helye és ideje.

A *tett helye és ideje* a legfontosabb individualizáló körülmények. A hely- és időmegjelölésnek azonban túlzott jelentőséget tulajdonítani nem lehet, mert a hely- és időeltérések nem okvetlenül jelentenek tettkülönbséget. Ha pld. a vádhatóság tettképében a tett elkövetési helyeként Kecskemét s elkövetési idejeként 1936. június 4. szerepel, viszont a bíróság a tényállást olyképp helyesbíti, hogy ugyanaz a tevékenység ugyanazon elkövetési tárggyal szemben s ugyanolyan módon nem Kecskeméten, hanem Szegeden s nem június 4.-én, hanem 5.-én ment végbe, nincs okunk feltételezni, hogy a bírói tettkép más tetre vonatkoznék, mint a vádbeli. A felhozott példában tehát a bíróság a tettazonosság sérelme nélkül helyesbítheti a téves hely- és időmegjelöléseket. Hasonlóképen megteheti a bíróság azt is, hogy a vádbeli pontatlan hely- és időmegjelölést pontosabb adatokkal cseréli fel. Ha pld. a vád az Alföldet jelölte meg elkövetési helynek, ezt a megjelölést precízebbé teheti a „Horto-

bágy“ megjelöléssel; avagy „1936 nyara“ megjelölést pontosabban 1936. július 5.“ gyanánt írhat körül.

Hely és idő szempontjából nem lehet a tetteket olyformán osztályozni, mint a bűncselekményeket, hogy t. i. egy részük bármely helyen és időben elkövethető, más részük pedig csak bizonyos helyen és időben megvalósítva tényálladákszerű. A tettek hely és idő szempontjából semmi korlátozás alá nem esnek: bárhol és bármikor megvalósíthatók. (A tényálladákszerűség csak a véghezviteli tevékenység kiterjedésének meghatározója, az individualizáló körülményeké nem.) Ennek következtében a hely- és időbeli eltérések legfeljebb a tett minősítésére (de nem azonosságára) gyakorolnak befolyást azoknál a tetteknel, amelyeknek megfelelő bűncselekményeknél bizonyos hely és idő fennforgása konstitutív tényálladáski elem. Így pld. a lopás egyes minősített eseteiben elkövetési helyként a temető, vagy a vallás szertartásaira rendelt helyiség; az 1930.: III. tc. 58. §. 2. bek.-ében pedig elkövetési idő gyanánt a hadüzenet megtörténte, vagy a háború kiütése szerepel. Ha már most pld. a vádbeli tettek szerint a lopás a temetőben játszódott le, a bíróság ténymegállapítása szerint viszont a temető mellett elhúzódo réten, ez a körülmény csak azt a következményt vonja maga után, hogy vádlottat minősített lopás helyett egyszerű lopásban mondják ki bűnösnek.

24. §. b) *A tett elkövetési tárgya, ill. passzív alanya.*

A tett elkövetési tárgya, ill. passzív alanya, mint a tett individualizációját szolgáló körülmények, ugyancsak helyesbíthetők.

A tett elkövetési tárgya az a tárgy, amelyen a tett által okozott sérelem, vagy veszélyeztetés bekövetkezik. Igen sokszor elképzelhető az az eset, hogy a vádhatóság a tett elkövetési tárgyat nem elég pontosan írja körül, vagy helytelenül jelöli meg. Pld. a vádbeli tettek szerint vádlott 4 darab 5 pengőst lopott el, míg a főtárgyalás adatai szerint ugyanazon helyen, időben és módon 4 darab 20 pengős bankjegyet vett magához. Vagy egy másik példa: az ügyészség vádlott tolvajt ezüst kanalak elvitelével vádolja s a főtárgyaláson az tűnik ki, hogy vádlott ugyanazzal a cselekményével, ugyanazon megragadás által egyúttal

egy pár ezüst kést is eltulajdonított. Nyilvánvaló, hogy a tett-azonosság nem szenved sérelmet annak folytán, hogy a tolvaj ugyanazon ténykedésével az ítéleti tettek szerint mást, vagy mást is elvisz, mint amit a vádbeli tettek terhére ró.

A felhozott esetekben nemcsak a tett azonossága nem szenved változást, hanem a tett minősítése is ugyanaz marad. Elképzelhetők azonban olyan tettek is, amelyek elkövetési tárgyában beálló változás a tettazonosság érintetlenül hagyása mellett minősítésbeli eltérést eredményez. Ez a helyzet azoknál a tetteknek, amelyeknek megfelelő bűncselekményeknél valamely meghatározott elkövetési tárgyat a törvényhozó konstitutív tényálladáki elemmé tesz. Ilyen eset pld., amikor a vadhatóság vadkacsa elejtése miatt vadászati vétség vádját emeli, míg a főtárgyalás adatai szerint a lelőtt állat nem vad-, hanem szelíd kacsa, minek folytán a bíróság vádlott tettét ingó rongálás vétségének fogja minősíteni.

Némelykor nehéz annak megállapítása is, hogy vajjon a tett tárgyának, avagy valamely más individualizáló körülménynek, esetleg tettismérvnek a megváltozásával állunk-e szemben, amint az alábbi jogesetből is kiténik. Az ügyészség vádlott ügynököt ama tényállás alapján, hogy az bizonyos letétjegyet a sértett nevének rávezetésével meghamisított és annak bizonyítására használt fel, hogy a sértett bundája az ügyben szereplő szücsnél elhelyeztetett, magánokirathamisítással vádolja meg. A törvényszék vádlott bűnösségét meg is állapítja a váddal egyezően, de mégis azzal a ténybeli módosítással, hogy vádlott nem letétjegyet, hanem egy arra rávezetett engedményezési nyilatkozatot hamisított meg. A Kúria a törvényszék ítéletét helybenhagyja azzal a megokolással, hogy a törvényszék ítélete a vádirattal szemben csupán „a hamisítás jogi eredményét szabatosabban és a használat tartalmát szabatosabban és helyesebben fejezte ki.”¹⁰³ Szöllősy e jogesethez fűzött megbeszélésében egyetért ugyan a Kúria álláspontjával, bár más indokból. Szerinte a szóbanforgó esetben tényállás változással állunk szemben. Minthogy azonban a változott tényállás szerint is „sértettnek bundájához fűződő vagyoni jogi érdekét sértette meg

¹⁰³ Büntetőjog Tára LXXXIII. kötet, (1931. évf.) 71. o. B. III. 7139/1930. sz. jogeset.

okirathamisítással a vádlott¹⁰⁴ épúgy mint a vádbeli tényállás szerint, a tettazonosság a helyesbítés által nem szenvedett csorbát. Szöllősy érvelésével nem értünk egyet, noha végeredményben mi is ugyanarra a következtetésre jutunk. Szerintünk a tettazonosság azért állapítható meg, mert vádlottnak ugyanaz a cselekvősege (egy hamis névaláírás) áll mind a vádbeli, mind az ítéleti tettek középpontjában. Csupán arról van szó, hogy az ügyészség az okirathamisítás elkövetési tárgyát nem fejezte ki elég szabatosan s így a bíróságra hárult az a feladat, hogy a téves tárgy megjelölést (mint individualizáló körülményt) helyesbítse.

Ugyanezek a megfontolások érvényesek a tett passzív alanyára, azaz arra a személyre is, akinek valamely jogát sérti, vagy veszélyezteti a tett. Ennek folytán pld. az ítélet más személyeket vehet fel megkárosítottak gyanánt, mint a vádirat, illetve vádhatározat, feltéve, hogy ez az eltérés a vádlottak kifelé mutató magatartását nem teszi mássá.¹⁰⁵ Hasonlóképpen a tett azonossága szempontjából közömbös, hogy bizonyos sértő nyilatkozat valamely miniszterre, vagy egy neki alárendelt hatóságra vonatkozik-e. Az sem érinti a tett azonosságát, hogy egy hamis váltót a vádhatározatban megjelölt személytől különböző személy rászedésére használtak-e fel.

Amennyiben valamely tettnek megfelelő bűncselekmény létrejöveteléhez valamely természetes, vagy jogi személyi minősültség szükséges, ez utóbbiban fellépő esetleges változás csak a tett minősítésére van kihatással, azonosságára azonban nem. Pld. az ügyész egy anya ellen magzatelhajtás miatt emel vádat. A bíróság viszont a törvényszéki orvossal való véleménye alapján tényként fogadja el, hogy a magzat már megszületett volt a tett elkövetése alkalmával s ezért vádlottat gyermekölés büntetében, illetve amennyiben csupán gondatlanság forog fenn az anya terhére, gondatlanságból okozott emberölés vétségében mondja ki bűnösnek. Egy másik példa: a vádbeli

¹⁰⁴ Szöllősy Oszkár: A tettazonosság kérdéséhez. (Magyar Jogi Szemle XII. kötet, (1931. évf.) 275. o.)

¹⁰⁵ A leggyakoribb ide tartozó eset: a név- és személycseré, amikor az ügyészség tévesen jelöli meg a sértett személyét (pld. Nagy Péter megölése miatt emel vádat, holott a megölt egyént Kovács Józsefnek hívják).

tettkép szerint az a személy, aki a kezelésére bízott pénzt elcsikasztotta, közhivatalnok volt, míg az ítéleti ténymegállapítás szerint egyszerű magánember. Ez utóbbi esetben különösen nyilvánvaló, hogy a vádbeli hivatali sikkasztás és az ítéleti egyszerű sikkasztás mögött ugyanaz a tett rejtőzik.

25. §. c) *A tett elkövetési módja, illetve eszköze.*

A *tett elkövetési módjára, illetve eszközére* vonatkozólag nagyban és egészben az előző individualizáló körülményekre elmondottak érvényesek. A büntetőjog területén — mint tudjuk — vannak olyan bűncselekményi tényálladékok, amelyek elkövetési módjára vonatkozólag a törvény nem rendelkezik, amelyek tevékenysége tehát többféle módon megvalósítható és olyanok, amelyek elkövetési módját a törvény szabatosan körülírja. Ezt az osztályozást nem vihetjük át a tettefogalom területére, minthogy a tényálladékszerűség csak a tevékenységi ismérv kiterjedésbeli meghatározója, az elkövetési módé ellenben nem. Így a tettek elvileg bármily módon véghezvihetők. A fenti osztályozásnak csak annyi kihatása van a tettefogalom területére, hogy ha olyan tettek szerepelnek a vádbeli és ítéleti tetteképben, amelyeknek megfelelő bűncselekmények tetszésszerűen módon megvalósíthatók, az elkövetési mód esetleges téves megjelölése nemcsak a tettazonosság sérelme, hanem a minősítés megváltozása nélkül helyesbíthető. Példa ide vonatkozólag az emberölés, amelynél az egyes elkövetési módok (lölés, megfojtás, vízbefulladás stb.) a tettazonosság sérelme nélkül felcserélhetők. Viszont azoknál a tettekénél, amelyeknek megfelelő bűncselekmények csak bizonyos meghatározott módon valósíthatók meg, az elkövetési mód téves megjelölése a minősítés megváltozásával kapcsolatban, de ugyancsak a tettazonosság sérelme nélkül helyesbíthető. Példaként hozható fel ide vonatkozólag a rablás, amelynek véghezviteli módjai: „erőszakkal vagy fenyegetéssel”. Ha ugyanaz az elvétel erőszak és fenyegetés nélkül ugyan, de a sértett beleegyezése nélkül történik, a tett azonossága érintetlenül marad, csupán vádlott tevékenysége fog rablás helyett lopásnak minősülni.

Nemcsak a tett-, hanem a minősítés azonossága is változatlanul fennforog az olyan bűncselekménynek megfelelő tett-

nél, amelynek tényálladékában a törvény alternative több elkövetési módot sorol fel s a vádbeli és ítéleti tettek egy-egy ilyen elkövetési módot tartalmaz. Példa erre a Hiv. 4. §. 2. bek.-ben foglalt hatósági közeg elleni erőszak, amely erőszakkal, vagy fenyegetéssel egyaránt elkövethető. Ha tehát a vádhatóság szerint a hatósági hívás jogszerű gyakorlásának akadályozása erőszakkal, az ítélet szerint pedig ugyanaz veszélyes fenyegetéssel történt, a tett azonosságán felül a minősítés is ugyanazon marad. Még fokozottabban állnak az itt elmondottak, ha változatlan elkövetési mód esetén annak tényleges lefolyásában van változás. Pld. ha a bemászásos lopás tettese nem az ablakon, hanem a pincelyukon keresztül mászott be.

Végül, ami a *tett eszközt* illeti, arról csak olyan tettekkel kapcsolatban lehet szó, amelyek megvalósítása nem kizárólag emberi erővel képzelhető el. Minthogy az elkövetés eszközeire tekintettel a bűncselekmények ugyanúgy osztályozhatók, mint az elkövetés módjára tekintettel (tetszés szerinti eszközzel — valamely határozott eszközzel elkövethetők), itt is elképzelhető a tett-eszköz megjelölésének egyrészt olyan helyesbítése, amelynél nemcsak a tettazonosság, hanem a minősítés is változatlan marad, s másrészt olyan helyesbítése, amelynél a helyesbítésnek a minősítésre kihatása van. Az előbbire példa a testi sértés, amely mindenféle sértésre alkalmas eszközzel (bottal, kővel, karddal, baltával stb.) elkövethető. Így tehát a tett azonossága mellett a minősítés azonossága is fennforog, ha pld. a vádhatóság szerint az ejtett sérülés késtől származik, míg az ítélet szerint fejszétől. A másik kategóriára példa: a lopás egyes minősített esetei. Így pld. semmi akadályja sincs a vádbeli egyszerű lopásra irányuló minősítéssel szemben az ítéletben minősített lopást felvenni, ha utóbb a főtárgyalás során az derül ki, hogy a tolvaj az inkriminált esetben fegyvereket is vitt magával, avagy ha a lopás színhelyére hamis, vagy lopott kulcs segítségével jutott be.

B) A tettazonosság szempontjából lényeges tettismérv.

26. §. A tevékenység.

A tevékenység az egyetlen olyan tettismérv, amely nem szenvedhet változást anélkül, hogy maga a tettazonosság veszendőbe ne menne. A tevékenységnek ezt a döntő fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a tetteket épen a tevékenységi mozzanat (illetve az ezzel kongruens bűncselekményi „cselekmény” ismérv) szerint nevezzük el (lopás, sikkasztás stb.) Vannak azonban egyes írók (pld. Heffter), akik még a tevékenységi mozzanat teljes változhatatlanságát sem tartják szükségesnek, hanem megelégszenek a tevékenységek részleges azonosságával is.

A *részleges azonosság* gondolatának Liu az egyik legbuzgóbb szószólója. Szerinte a külsőtörténés teljes azonosságát a tettazonosság megállapításához nem kívánhatjuk meg, mert ez esetben pld. a bíróságnak sohasem állna módjában csalásra irányuló vád esetén okirathamisításban való bűnösséget kimondani. A felhozott két tett véghezviteli tevékenysége u. i. úgy viszonylik egymáshoz, mint az egész a részhez s így közöttük legfeljebb részleges azonosság képzelhető el.¹⁰⁶

Felmerül a kérdés: vajon szükség van-e a Liu-féle részleges azonosságnak a tettazonossági tanba való bevezetésére? Ami mindenekelőtt magát az elnevezést illeti, az önellenmondást rejt magában. Mert két összehasonlított jelenség vagy azonos egymással, vagy nem. Az azonosság fogalma nem tűr átmeneti fokozatokat. Félazonosság, részleges azonosság: nem azonosság, hanem különbözőség.

Egyébként Liu téved, amikor azt állítja, hogy a példaként felhozott két tett csupán részleges azonossági kapcsolatba kerülhet egymással. Szerintünk könnyen elképzelhető az az eset, hogy a két tett tevékenységi mozzanatai teljesen fedik egymást. A csalás elkövetési tevékenysége u. i. a tévedésbe ejtés, illetve tévedésben tartás, amely rendkívül sokféle cselekvéssel megvalósítható. Eme cselekvések egyike gyanánt elképzelhető az okirathamisítás is, ha a hamisítót tévedésbe ejtési és jogtalan vagyoni haszonszerzési cél vezeti. A fondorlat, mely a csalás

¹⁰⁶ Liu idézett munkája: S. 55.

tényálladékában pluszként szerepel az okirathamisítással szemben, véghezviteli mód s ezért változatlan fennforgása a tettazonosságnak nem előfeltétele.

De mindettől - eltekintve, még ha igaz volna is Liunak az az állítása, hogy a tettazonosság egyes eseteiben valamely tettdarab áll egy egész tettel szemben, véleményünk szerint a részleges azonosság kifejezés ilyen esetekre sem találó. Szerintünk u. i. az azonosság kifejezés *nem mennyiségi, hanem minőségi összehasonlítási mérték*. A mennyiségi összehasonlításra az „egyenlő” kifejezés használatos. A Liu-féle részleges azonossági esetekben legfeljebb azt mondhatjuk, hogy az összehasonlítás tárgyai nem egyenlőek, ami nem zárja ki azonosságukat. Ha Liu felfogása megállna, akkor a kísérlet és befejezett tett sohasem kerülhetnének azonossági, hanem csak részleges azonossági viszonyba, minthogy itt is tettdarab és tett kerül összehasonlításra. Viszont kétségtelen az is, hogy pld. az elvétel megkísérlése és az elvétel azonos, de nem egyenlő kiterjedésű tevékenységek. Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a „részleges azonosság” kifejezés nemcsak helytelen, hanem felesleges is.

Minthogy a tevékenység a tényálladékszerű cselekménnyel egyenlő kiterjedésű fogalom, ugyanolyan szempontok szerint osztályozható, mint a tényálladékszerű cselekmény. Amint vannak egy- és többmozzanatú tényálladékok, épúgy megkülönböztethetünk egy- és többmozzanatú tetteket. Természetesen a tettekkel kapcsolatban csak annyiban helyes a többmozzanatú kifejezés, amennyiben a mozzanatok többsége a cselekvések többségét jelenti. Tehát pld. többmozzanatú tett az erőszakos nemi közösülés, amely a kényszerítés és a közösülés mozzanataiból tevődik össze. Az eredmények többségére tekintettel azonban nem beszélhetünk többmozzanatú tettekről, minthogy a tett kiterjedése csak a tevékenység, de nem egyúttal az eredmény tekintetében igazodik a bűncselekményi tényálladékhoz.

Ami az *egymozzanatú tetteket* illeti, a tevékenységek azonossága esetleg akkor is megállapítható, ha azok elnevezés szerint különbözni látszanak egymástól. Így pld. a lopás és sikasztás első pillanatban tettazonossági kapcsolatra alkalmatlannak látszanak, minthogy az egyik elkövetési tevékenysége az elvétel, a másiké az eltulajdonítás. Közelebbről szemügyre

véve ez utóbbit, megállapíthatjuk, hogy az végeredményben valamely dolog megszerzése. Ámde a lopásnál szereplő elvétel is lényegileg megszerzés, úgyhogy az említett két tett azonossági viszonyba kerülése elképzelhető. Egyedüli különbség közöttük, hogy a sikkasztó valamely birtokában, illetve birtolatában levő dolgot szerez meg, míg a tolvaj ép az elvétel folytán jut valamely dolog birtokába. Ez a különbség azonban a tevékenységek jellegét nem változtatja meg. Hiszen az elvétel pillanatától kezdve a tolvaj is birtokában van a lopott dolognak s egyúttal el is tulajdonítja azt. Hogy milyen elmosódó különbség van a két tett között, annak bemutatására a következő példát hozzuk fel: Valamely fatelep éjjeli őre napról-napra rendszeresen szállítgatja haza a fatelep fáját. Hogy ez a tette lopásnak minősül-e, vagy sikkasztásnak, tisztán azon fordul meg, hogy a fatelepen tárolt fát birtokában levőnek tekintjük-e, vagy sem.

A *többmozzanatú tettek* között különálló csoportot képeznek azok, amelyeknél a tevékenység homogén cselekvések ismétlődéséből áll. *Baumgarten* szerint ily esetekben az elkövetési cselekmény ismétlődése nem szünteti meg a tett egységét.¹⁰⁷ Ez a megállapítása helytálló, nem helyeselhető azonban az a megjegyzése, hogy ilyen esetekben — amennyiben a vád és az ítélet tevékenységi mozzanatainak száma egymástól különböző — a tevékenységi mozzanat megváltozhatatlansága alóli kivétellel állunk szemben. A tevékenységi mozzanat itt egyáltalán nem szenved változást minőségileg, a mennyiségi eltérés pedig csak látszólagos, mint hogy az ügyészség által esetleg figyelmen kívül hagyott elkövetési cselekmények bennrejenek a tevékenységi mozzanatban. Példa erre a csoportra az 1921: LIV. tc. 5. §.-ába ütköző s ugyanazon törvény 18. §.-a szerint minősülő szerzői jogbitorlásnak tekintendő vétség, amelyet az követ el, aki valamely írói művet többszörösít, közzétesz, vagy forgalomba helyez. A többszörösítés az egynél több példányban való előállítás. Hogy azután valaki csak 2 példányt, avagy 20 példányt, avagy 400 példányt állít-e elő, ennek a körülménynek legfeljebb a bűnösség fokára lesz kihatása, magát a tett azonosságát azonban nem fogja érinteni, noha minden egyes előállítás az elkövetési cselekmény ismétlődését jelenti.

¹⁰⁷ *Baumgarten Izidor*: A tett azonosságának kérdéséhez. 66.—67. o.

Itt lényegileg arról van szó, hogy a törvény több, ismételten előforduló cselekvést egy tettnek tekint a nélkül, hogy a cselekvések száma elé korlátot állítana. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az egymástól esetleg évekre eső előállítások mind egy tettet képeznének, mert — a folytatólagos bűncselekmény analógiájára — a vádhatóságnak itt is bizonyos időbeli korlátok közé kell szorítania az ismétlődő cselekvéseket s ez az időtartam lesz végeredményben az egységbe foglaló mozzanat. Tehát pld. ha az ügyészség vádat emel valaki ellen amiatt, hogy 1936. januárjától júniusáig egy írásművet szerzője beleegyezése nélkül 500 példányban többszörösített, a tett azonossága nem fog sérelmet szenvedni, ha a bíróság úgy találja, hogy ugyanazon idő alatt még további 100 példányt is előállított s ez alapon 600 példány többszörösítése miatt ítéli el vádlottat. Nem forog fenn azonban tettazonosság, ha az tűnik ki, hogy vádlott a többletül mutakozó 100 példányt pld. 1936. szeptemberében, tehát utólagosan állította elő.

A tettazonossági tan alkalmazása a büntetőjog általános tanaira.

27. §. Tettazonosság és a tettek megjelenési formái, valamint a tettség, ill. -többség alakzatai.

Miután a tett ismérveit sorra vettük a tettazonosság fenn, vagy fenn nem forgására kifejtett hatásuk szempontjából, az alábbiakban az volna a feladatunk, hogy egyrészt a tettek bizonyos általánosabb jellegű alakzatait, másrészt az egyes, elképzelhető tetteket összehasonlítsuk abból a szempontból, hogy azok tettazonossági viszonyba kerülése elképzelhető-e, vagy sem. E kérdések eldöntése céljából a tettazonosság tanát alkalmaznunk kellene a büntetőjog általános és különös részére. Minthogy az egyes tettek rendkívül változatosak és nagy számúak s így összehasonlításuk nagy mértékben megduzzasztaná e tanulmány előre megszabott kereteit, ez utóbbi kérdés kifejtését e helyen mellőzzük. Egyébként is az eddig kifejtett elvek alapján adott esetben könnyen eldönthető, hogy vajjon két tett között fennforog-e az azonossági kapcsolat.

A *tettazonossági tannak* a büntetőjog általános tanaira való alkalmazása legcélszerűbben a Btk. általános részének sorrendjében történik. Erre módot nyújt az a körülmény, hogy a mi tettefogalmunk a büntetőjogi tényálladákszerű cselekménnyel azonos kiterjedésű jelenség. Tehát a büntetőjogi előkészületi cselekménynek, kísérletnek, bűnrészességi formáknak megfelelő tettefogalmak könnyen elképzelhetők a büntetőtörvénykezési jog területén. Az alább következő részt két fejezetre, egyrészt a tettek megjelenési formáira, másrészt a tettegység — tett-többség kérdéseire vonatkozó fejezetekre tagolva fogjuk tárgyalni.

A) Tettazonosság és a tettek megjelenési formái.

28. §. 1. *Előkészületi tett — kísérlet — befejezett tett.*

Az első kérdés: Valamely *előkészületi tett* azonossági kapcsolatba kerülhet-e azzal a befejezett tettel, illetve annak kísérletével, amelynek épen előkészületi tette gyanánt megjelenik? Helyes felfogás szerint: nem, mert tevékenységi mozzanataik egyáltalán nem egyeznek. Az előkészületi tettet u. i. az előkészületi cselekményhez hasonlóan az jellemzi, hogy tevékenységi mozzanata nem tartozik hozzá a befejezett tett tevékenységi mozzanatához. Például a felségsértés előkészületi tette sohasem kerülhet tettazonossági kapcsolatba magával a felségsértéssel. Az előbbi elkövetési tevékenysége u. i. (pld. robbanó anyag) bevásárlása, beszerzése, az utóbbié pedig az ölés (esetleg nem is az előre beszerzett robbanóanyaggal, hanem más eszközzel pld. lőfegyverrel.) Ezenkívül az előkészületi tett rendszerint a befejezett tettől eltérő helyen és időben játszódik le, úgyhogy azonosságról ez okból sem lehet szó. Pld. a gyilkosságra való szövetkezés logikailag és fizikailag meg kell, hogy előzze a szövetkezés célját képező gyilkosság elkövetését. Az itt kifejtettek ellenére sokan, így Schwinge is hajlandók a kifejtett esetekben a tettazonosság igenlésére azon az alapon, hogy az előkészületi tett és az utótett között más olyan közösség (ugyanazon jogi jószág elleni irány) áll fenn, amely indokolttá teszi, hogy azokkal, mint jogilag összetartozókkal bánjunk.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Schwinge idézett munkája: S. 211.

A korábban kifejtettekből azonban nyilvánvaló, hogy az ugyanazon jogi jószág elleni irány egymagában a tevékenységek azonossága nélkül nem elegendő a tettazonosság megkonstruálására.

A *kísérlet és a betejezett tett* közötti viszonytalban már korábban rámutattunk, hogy azok tettazonossági kapcsolatba kerülését megengedettnek tartjuk. Az érveket illetően elegendő, ha a megfelelő helyen felhozottakra utalunk.

29. §. 2. *Tettség — társtettség, felbujtás — bűnségely — közvetett tettség.*

Az irodalomban meglehetősen általánosan elfogadott tétel, hogy a részesség egyes fajai tettazonosság címén egymás helyébe léphetnek. A magunk részéről ezt a tételt csak bizonyos megszorításokkal vagyunk hajlandók magunkévá tenni.

Ami mindenekelőtt a *társtettséget* illeti, annak a tettséggel való tettazonossági kapcsolatba kerülését mi is helyesnek tartjuk. Hiszen a társtettesi és tettesi tevékenységek lényegileg megegyeznek egymással. De felfogható a helyzet úgy is, hogy a társtettes — a kísérlet tetteséhez hasonlóan — ugyanolyan nemű, de nem ugyanannyi tevékenységet valósít meg. Ez a Liu által tévesen részleges azonosságnak elnevezett kapcsolat szerintünk helyesen teljes azonosságot jelent s így az egyik alakzatról a másikra való áttérés nem ütközik bele a tettazonosság elvébe. Ha tehát a vádbeli tettek szerint vádlott tettesi tevékenysége látszik beigazolódottnak, viszont a fő tárgyaláson ezzel szemben az tűnik ki, hogy vádlott a vádbeli tettet másokkal közösen, tehát csupán társtettešként követte el, semmi akadálya sincs az egyedüli tettségről a társtettségre való és megfordítva való áttérésnek.

Ami a társtettségnek a részesi alakzatokhoz való viszonyát illeti, arra nagyban-egészben azok a szabályok irányadók, amelyek a tettségnek a részesi alakzatokhoz való kapcsolatát jellemzik.

Nem így áll azonban a dolog a *felbujtásnak és a bűnségelynek a főtetthez való viszonya* tekintetében. Ami az előbbit illeti, a felbujtó tevékenysége merőben más, mint a tettes tevékenysége; a felbujtó a főtett tényálladékaiból semmit sem való-

sít meg. Az ő tevékenysége a rábírás, a rábeszélés. A felbujtást leginkább az előkészületi tethez hasonlíthatjuk, annál is inkább, mert a felbujtó tevékenysége ugyanúgy nem eshet időbelileg össze a tettes tevékenységével, minthogy azt logikailag és fizikailag mindig megelőzi. Borgmann is kénytelen beismerni, hogy „a felbujtónak és magának a véghezvivőnek a tevékenysége tartalma, helye és ideje szerint egészen különböző;”¹⁰⁹ ennek ellenére azon az alapon, hogy itt meghatározott sérelem bűnös együttokozásáról van szó, mégis csak igenli a tettazonosságot. Utal arra a célszerűségi szempontra is, hogy a büntető eljárásnak a bűnös okozás, vagy együttokozás minden nemét egyszerre kell elintéznie. Ezek az érvek azonban nem alkalmasak ama nézet helytelenségének kimutatására, amely az ugyanazon eljárásban való elbírálás lehetőségét a tevékenységi mozzanatok azonosságához köti. A magyar bírói gyakorlat, — bár általában véve a tettazonossági kapcsolatba kerülést helyesli — kivételesen elismeri, az ellenkező álláspontot is. Így a Kúria egy ízben helytelenítette a táblának azt az eljárását, hogy hamis tanúzásra való felbujtás vádja esetében vádlottnak hamis tanúzásban való bűnösségét megállapíthatónak találta.¹¹⁰

A fentebb kifejtettek érvényesek nagyban és egészben a *bűnsegélynek a főtetthez való kapcsolatára* is. Ez a tétel különösen azokra a bűnsegédi tettekre vonatkozik, amelyek nem részességben elkövetve előkészületi tettek volnának. De nem kevésbé érvényes ez a tétel az u. n. mellékcselekményeknek megfelelő melléktettekre is, amelyeket a tényálladék megvalósítása közben követnek el.¹¹¹ Bár ezek a melléktettek szorosabb összefüggésben vannak a tettesi tevéllel, mint egyéb bűnsegédi tettek, mégsem lehet vitás, hogy az pld. aki egy ház előtt betörés közben őrt áll, egészen más tevékenységet fejt ki, mint az, aki magát a betörést véghez viszi. Szabályként állítható tehát fel, a bűnsegédi tettek mindkét csoportjára, hogy bűnsegédi tetre irányuló vád esetén a bíróság nem térhet át tettességre a tettazonossági tan sérelme nélkül és megfordítva sem. Maga Schwinge, aki a tettazonossági szabály úgyszólván korlátlan ki-

¹⁰⁹ Borgmann idézett munkája: S. 57.

¹¹⁰ Büntetőjog Tára XLVI. kötet, (1903. évf.) 318. o.

¹¹¹ Heller idézett munkája: 299. o.

terjesztésének egyik legbuzgóbb híve, is kénytelen beismerni, hogy ha az ítélet a vádhatározattól eltérően részesség helyett tettességre szólna, úgy ebben a körülményben egy más tette való átmenet rejtőznék, mivel a bűnsegédi tevékenység és a tettesi cselekmény tényálladákszerűleg egymáson kívül esnek.¹¹² Ennek ellenére azon az alapon, hogy a részesi és tettesi tettek ugyanazon támadási és cselekményi tárgy ellen irányulnak, az említett tettek tettazonossági viszonyba kerülését megengedhetőnek tartja.¹¹³

Nem ütközik azonban akadályba az egyik részességi formáról a *bűnsegélyről* a másikra t. i. a *felbujtásra* való áttérés és megfordítva. Ezt a tételt azonban csak a bűnsegédi tettek bizonyos csoportjára t. i. az intellektuális bűnsegélyre vonatkozóval lehet helytállónak elismerni. Az intellektuális bűnsegély elkövetési tevékenysége épúgy lelki befolyásolás, mint a felbujtásé s a kettő között csupán a befolyásolás hatása tekintetében van különbség. Nem lehet ezért helyeselni azt a kúriai gyakorlatot, amely megengedhetőnek tartja a felbujtásról a fizikai bűnsegélyre való áttérést. Az adott esetben az ügyészség vádlottat, mint közokirathamisítás büntetében felbujtót azzal vádolta meg, hogy egy másik, ugyancsak vád alá helyezett egyént 10 drb. marhalevél kiállítására rábeszélte. Ezzel szemben az ítéletben az nyert megállapítást, hogy rábírásról szó sem volt, vádlott csupán 5 hamis járlat kiállítását szándékosan előmozdította azáltal, hogy lejárt járlatokat adott át és a járlatok kiállításánál szükséges adatokat bemondotta.¹¹⁴ Minthogy a két tevékenység (rábírás és lejárt járlatok átadása, illetve hamis adatok bemondása) különböző, helyesen cselekedett a törvényszék, amidőn vádlottat felmentette, ellentétben a Kúriával, amely az áttérést a tettazonossággal összeegyeztethetőnek tartotta.

Ugyancsak nincs akadálya a *közvetett tettességről* a *felbujtásra*, vagy bűnsegélyre való áttérésnek sem, minthogy a közvetett tettes is rábíró, vagy segítő tevékenységet fejt ki az eszközalannyal szemben. Ez a megállapítás természetesen megfordítva is érvényes. Példaként a következő tényállást hozhat-

¹¹² Schwinge idézett munkája: S. 228.

¹¹³ Schwinge idézett munkája: 233. o.

¹¹⁴ Büntetőjog Tára LVI. kötet, (1908. évf.) 13. o.

juk fel: az ügyészség vádlottat, mint közvetett tettezt azzal vádolta, hogy egy elmebeteg egyént betörés elkövetésére reábírt. A főtárgyaláson azonban az derült ki, hogy az eszközalany szerepét betöltő egyén teljesen beszámítható. Az elmondottak alapján mi akadály is volt annak, hogy a bíróság vádlott tevékenységét egyszerűen betöréses lopásra való felbujtásnak minősítse.

B) Tettazonosság és tettegység vagy tett-többség.

30. §. 1. A tettegység főbb alakzatai.

A bűncselekmény-egységnek — mint tudjuk — 3 faja különböztethető meg: természetes, törvényes és jogi egység. Ugyanezt a megkülönböztetést tehetjük a tettekkel kapcsolatban is. Feladatunkat épen az fogja képezni, hogy a tettegységeknek tettazonossági szempontból kétes alakjait tüzetesebb vizsgálat alá vegyük.

A természetes egységekkel kapcsolatban semmiféle vita fel nem merül. Problémákra csak a törvényes egység két alakjánál: az alternatív bűncselekménynek megfelelő tettelakzatnál és az össz-bűncselekménynek megfelelő összetettnél, valamint a jogi egységnek tekintendő (a folytatólagos bűncselekménynek megfelelő) folytatólagos tettnél bukkanunk.

31. §. a) Alternatív bűncselekménynek megfelelő tettek.

Alternatív bűncselekmény — mint tudjuk — akkor forog fenn, hogy ha annak megvalósítása többféle elkövetési cselekménnyel történhetik, az alkalmazandó büntetési tétel viszont egy és ugyanaz.¹¹⁵ Felmerül a kérdés: lehet-e és helyes-e az alternatív bűncselekménynek megfelelő tettről, mint külön törvényes egységről beszélni. Szerintünk nem, mert minden egyes elkövetési cselekménynek külön tett felel meg, amelyek egymással semmiféle közösségbe egybe nem foglalhatók. Alternatív tett, mint ilyen, nem létezik s ennek folytán a tettazonosság

¹¹⁵ Heller idézett munkája: 320. o.

elvébe ütközik valamely alternatív bűncselekmény keretén belül felsorolt egyik tettről a másikra való áttérés. A bírói gyakorlat ezzel szemben lehetségesnek és megengedettnek minősíti valamely alternatív bűncselekmény keretén belül egyik tényálladékról a másikra való áttérést. Példaként a következő esetet hozzuk fel. Az ügyészség vádlott ellen a Btk.-nek azóta hatályon kívül helyezett 414. §-ának 1. és 3. pontja alapján amiatt emelt vádat, mert részben bizonyos vagyontárgyait elrejtette, részben pedig egyik hitelezőjét kedvezményben részesítette a többiek rovására. Minthogy a bíróság a csalárd bukáshoz megkívánt károsítási szándékot nem látta beigazoltnak, vádlottat csupán vétkes bukás vétségében mondotta ki bűnösnek, amelyet azáltal követett el, hogy kereskedelmi könyveket nem vezetett, a csődkérvénynek kellő időben való beadását elmulasztotta s így cége fizetéseképtelenségét idézte elő. Ez a példa jellemzően mutatja, mennyire elhibázott felfogás az, amely a példában szereplő, merőben eltérő jellegű tevékenységeket egymással azonosaknak tekinti. A tettazonosság legalapvetőbb elveivel jutnánk ellentétbe, ha a fenti tevékenységek, illetve tettek azonossági kapcsolatba kerülését helyesnek és megengedettnek minősítenénk. Egyébként büntetőjogi szempontból tekintve is több tényálladékszerű cselekmény, azaz tett van összezsúfolva az alternatív bűncselekmény tényálladékában s így tettségységről ez okból sem lehet szó.

A Kúria a fenti jogesettel kapcsolatban a büntethető vagytonbukás egységes és oszthatatlan voltára, mint olyan körülményre hivatkozik, amely a példában szereplő eltérő jellegű tettek azonossági kapcsolatba kerülését lehetővé teszi.¹¹⁶ Ez az érv végeredményben nem egyéb, mint a Vargha-féle érdekazonossági elméletnek az alternatív bűncselekményekre való alkalmazása, s ezért annak helytelensége nem szorul bővebb indokolásra. Az adott esetben a Kúria részéről az lett volna a törvényszerű eljárás, hogy vádlottat a csalárd bukás büntettének vádja alól a károsítási szándék hiánya miatt felmenti. A vétkes bukás esetleg fennforgó vétségének elbírálása azonban külön erre irányzott vád nélkül a szóbanforgó eljárásban a tettazonosság hiánya folytán nem foghatott volna helyt.

¹¹⁶ Büntetőjog Tára LV. kötet, (1907. évf.) 215. o. (K. 7341/1907.)

Fentebb kifejtett álláspontunkból következik, hogy a tettazonosság sérelmét látjuk abban is, hogy ha a bíróság ugyanazon paragrafus keretén belül akarna az egyik tényálladékról a másikra áttérni, tehát pld. árú-elrejtésről követelés elengedésre. *Baumgarten*, aki ebben az esetben is tettazonosságot lát fennforogni, arra hivatkozik, hogy az alternative felsorolt elkövetési cselekmények együttes elkövetése nem állapítja meg a büntetendő cselekmények többségét.¹¹⁷ Ezzel szemben rá kell mutatnunk, hogy felfogásunk szerint a büntetendő cselekmény a tettel nem azonos kiterjedésű fogalom. Az alternatív bűncselekményben semmikép sem lehet tettegységet látni, minthogy az nem homogén tevékenységekből tevődik össze.

A mondott okokból kifolyólag nem tartjuk helyesnek Szöllősynek azt a megjegyzését sem, amely szerint a bíróság szóbeli becsületsértés helyett tetteges becsületsértést állapíthat meg a tettazonosság megsértése nélkül.¹¹⁸

32. §. b) Összbűncselekménynek megfelelő összetett.

Összbűncselekmény alatt — szerintünk — több olyan *egyenmű cselekmény* halmazát kell érteni, amelyek ugyanazon szokás vagy életirány kifolyása gyanánt jelentkeznek.¹¹⁹ Felmerül a kérdés: elképzelhető-e a büntető törvénykezési jog te-

¹¹⁷ Baumgarten idézett munkája: 66. o.

¹¹⁸ Szöllősy Oszkár: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXIII. kötet, (1920. évf.) 18. o.

¹¹⁹ Heller (Tankönyv I. félkötet 320. o.) azt is összbűncselekményi ismérvnek tekinti, hogy az egyes cselekmények egymagukban büntetéssel nem sújtottak. Szerintünk erre az ismérvre a tettazonosság szempontjából nincs szükség, mert rendkívül szűk körre szorulna az összbűncselekmények köre. Egyedül a varázslással való szemfényvesztés kihágását (Kbt. 79. §.) tekinthetnénk idetartozónak, mert az üzletszerűség csak ebben az egy esetben konstitutív ismérv. Szerintünk illogikus volna csak ebben az egy esetben bűncselekményi egységet látni, míg egyéb esetekben, ahol az üzletszerűség minősítő körülmény, bűncselekményi többséget megállapítani. Ezért a fenti ismérvet az összbűncselekmény definíciójából kihagyandónak tartjuk. Viszont a bírói gyakorlat feladata pontosan meghatározni, hogy az üzletszerűség mikor súlyosbító körülmény és mikor egységbe foglaló mozzanat. Semmi esetre sem helyes azonban az a gyakorlat, amely szerint az üzletszerűség a lopásnál mindig csupán súlyosbító körülmény és sohasem összbűncselekmény létrehozója.

rületén az összbüncselekménynek megfelelő tettegység-fogalom. Szerintünk igen, mert az összbüncselekményt alkotó cselekmények egyműiek s így — az ismétlődő tevékenységű tettek analógiájára — egy, u. n. *össztettnek* foghatók fel. Amiként az összbüncselekmény, úgy az összetett esetében is az egyes tevékenységek (amelyek egyébként önálló tettek volnának) csupán mint olyan tények jönnek tekintetbe, amelyek az üzletszerűség tényálladáki ismervét kitöltik.¹²⁰ Az üzletszerűség látszólag a tevékenység elkövetési módhatározója, valójában azonban a tevékenységek számának meghatározója. Természetesen nem pontos, számszerinti meghatározója, hanem csak általánosságban ad útmutatást a tevékenységek száma tekintetében. A bíróság feladata a konkrét esetben az összes körülmények figyelembe vételével megállapítani, hogy a tevékenységnek hány-szor kell ismétlődnie ahhoz, hogy üzletszerűnek lehessen tekinteni.

Ami már most a tettazonosság szempontját illeti: a bíróságnak jogában áll a vádiratban, illetve vádhatározatban felsorolt egyes tetteket üzletszerűség címén egy, u. n. *össztett*be foglalni és megfordítva. Lehetséges azonban, hogy a vád nem precizírozza az egyes eseteket, hanem csupán általánosságban utal azokra a tettekre, amelyek bizonyos időbeli határok közé esnek, esetleg fel is sorolja az általa ismerteket. Hogyan állunk a tettazonosság elvével akkor, ha a vádlottnak a főtárgyalás során derülnek ki olyan tettei, amelyeket a vádirat, illetve vádhatározat egyedileg nem említett fel? Vajon a bíróság megsérti a tettazonosság elvét, ha ez utóbb felmerült tetteket is elbírálása körébe vonja? Szerintünk a kérdés eldöntése azon fordul meg, hogy ez utóbb felmerült tettek a vádbeli időhatárokon belül esnek-e, vagy sem. Az előbbi esetben a tettazonosság sérelme nélkül figyelembe vehetők, mert a vádbeli tényleírásban, ha nem is kifejezetten, de implicite (az időbeli határok megjelölése révén) benne rejlettek. A második esetben azonban tekintetbe vételük a tettazonosság elvének megsértését jelenti. Ha tehát pld. az ügyészség azzal vádolja vádlottat, hogy 1936 januárjától júniusig lopás elkövetésével üzletszerűleg foglalkozott

¹²⁰ Löwe: Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich. 9. Aufl. —Berlin, 1898., S. 638.

s ennek igazolására 5 esetet sorol fel s viszont a főtárgyaláson vádlott terhére még további 3 lopás elkövetése is beigazolódik, akkor ez utóbbiak tekintetbe vétele a szerint fog igazodni, hogy vajjon 1936. január és június hónapjai közötti időszakban, avagy más időpontban játszódtak-e le. Az előbbi esetben a tettazonosság keretén belül érdemi elbírálás tárgyát képezhetik, az utóbbi esetben nem.

Téves ezzel szemben Schwingenek az az álláspontja, hogy összbüncselekmény esetén az összefüggésbe beleeső egyes cselekmények az ő kriminális tartalmuk azonossága miatt képeznek jogilag egységet.¹²¹ Ennek az álláspontnak az volna a következménye, hogy a vádiratban, illetve vádhatározatban felsorolt tetteken kívül felfemerülő újabb tettek minden időbeli korlátozás nélkül ad infinitum tekintetbe vehetők volnának, feltéve, hogy kriminális tartalmuk a vádbeli tettekével azonos. Ezt a felfogást, amely ugyancsak a Vargha-féle érdekazonossági elmélet egyik mellékhatása, nem fogadhatjuk el helyesnek.

33. §. c) *A folytatólagos büncselekménynek megfelelő u. n. folytatólagos tett.*

A *folyatólagos büncselekmény* — mint tudjuk — csupán jogi egység alakzat s így szigorúan véve, a tettről adott meghatározásunk értelmében a neki megfelelő tettek komplexum nem volna egység gyanánt tekintetbe vehető. Tekintettel azonban arra a nagy szerkezeti hasonlóságra, amely a folytatólagos büncselekmény és az összbüncselekmény között fennáll, célszerű és indokolt a tettazonosság szempontjából az összbüncselekményhez hasonló eljárásban, részesíteni.

A folytatólagos büncselekmény több, egymagában is teljes büncselekményi tényálladékokat kimerítő, de egymással bizonyos összefüggésben levő *hasonnemű cselekvések* egybefoglalása.¹²² Minthogy itt is lényegileg hasonnemű tettek ismétlődéséről van szó, azok az összetetthez hasonlóan felfoghatók u. n. *folyatólagos tett* gyanánt. A tettazonosság szabályai a folytatólagos tetre ugyanúgy nyerne alkalmazást, mint az összetettre.

¹²¹ Schwinge idézett munkája: S. 234.

¹²² Heller idézett munkája: 321. o.

Tehát több önálló tett a folytatólagosság ismérvének meglétele esetében a tettazonosság sérelme nélkül folytatólagos tettként fogható fel és megfordítva. Amennyiben pedig a vádhatóság csak példálódzva sorol fel egyes tetteket s ehelyett azt az időtartamot jelöli meg pontosan, amelyen belül a folytatólagossági kapcsolatot alkotó egyes tettek lejátszódtak, a főtárgyaláson felmerült újabb tettek figyelembe vétele csak annyiban fogható helyt, amennyiben azok elkövetési időpontja a vádhatóság által megjelölt időtartamon belül esik.

A Kúria is hasonló álláspontra helyezkedett, amikor elvi élel kijelentette, hogy „*bizonyos meghatározott idő alatt* üzletszerűen folytatott egységes bűncselekményre irányuló vád esetén az azon idő alatt elkövetett összes hasonló cselekményeket a vád tárgyául kell tekinteni.”¹²³ Az alapul szolgáló jogesetben az ügyésztség vádlott villanyszerelőt azzal vádolta meg, hogy az 1917.—1918. évek folyamán két lőszergyári alkalmazottól lopott huzalokat folytatólagosan megvett. A Kúria a Táblával egybehangzóan vádlottnak utóbb kiderült ama tetteit, amelyek révén a fenti idő alatt egy harmadik lőszergyári alkalmazott által lopott huzalokat is megvett, az egy rendbeli folytatólagos orgazdaság minősítése alatt foglalta egybe. A Kúria eljárásának helyességéhez szó sem férhet.

Helytelen *Szöllősynek* e jogesethez fűzött az a megjegyzése, hogy folytatólagos büntettre (helyesen: tetre) irányuló vád a sértett jogérdek identitása folytán foglalja át a vádlottnak azonos minőségű mindama cselekményeit is, melyek a vádban részletezve nincsenek.¹²⁴ Szerintünk, valamint az összetett-nél az üzlet-, iparszerűség stb., úgy a folytatólagos tettnél a *folyatólagosság* az egységbe foglaló mozzanat, amely implicite magában foglalja a bizonyos időtartamon belül véghezment összes hasonnemű tetteket. A mondottakból következik, hogy utóbb felmerült tettek a tettazonosság keretén belül nem vehetők figyelembe akkor, ha a folytatólagosság egységbe foglaló mozzanata nem nyer megállapítást, jóllehet ez utóbb felmerült tettek is a vádbeli időtartamon belül játszódtak le. Szöllősy

¹²³ Büntetőjog Tára LXXIII. kötet, 1921. évf.) 158. o. B. II. 169/1921. sz. jogeset.

¹²⁴ Szöllősy Oszkár: Jogesetmegbeszélés. Büntetőjog Tára LXXIII. kötet, (1921. évf.) 158. o.

e tekintetben is téves álláspontot foglal el, amikor azt állítja, hogy a bíróság nem lépi túl a vád keretét még abban az esetben sem, ha folytatólágosság helyett halmazatot állapítva meg, különálló delictumként tesz ítélete tárgyává olyan cselekményt is, melyet a vádló kifejezetten nem inkriminált.¹²⁵ Ilyenformán mi különbség sem állana fenn tettazonosság szempontjából a folytatólágos és a halmazati tett között.

34. §. 2. Az alaki és anyagi halmazattal kapcsolatban felmerülő kérdések.

Alaki bűnhalmazat — az uralkodó felfogás szerint — akkor forog fenn, ha ugyanaz a tényállás maradék nélkül több tényálladék alá vonható.¹²⁶ Ha az irodalom meglehetősen ingadozó is a tekintetben, hogy az alaki bűnhalmazatot bűncselekmény-egységnek, vagy -többségnek nyilvánítsa-e, a büntető-törvénykezési jog területén a kérdés könnyen eldönthető. Nyilvánvaló, hogy az alaki bűnhalmazatnak megfelelő ténykomplexum tettségység, minthogy ugyanaz a tevékenység többféle jogi jószágot sért. A kérdés bővebb kifejtését e helyütt mellőzzük s utalunk a tett jogi jószágsértési, illetve veszélyeztetési irányával kapcsolatban elmondottakra.

Az *anyagi bűnhalmazattal* kapcsolatban már nem ilyen egyszerű a kérdés eldöntése. A megoldást ismét csak a tevékenységi mozzanat vizsgálata szolgáltatja. Az u. n. egynemű anyagi halmazatnak megfelelő ténykomplexum esetében, ahol a tevékenységi mozzanatok egyneműek, az anyagi halmazat tettségiséggé jelenik meg. Ide tartoznak azok az esetek, amikor ugyanannak a tevékenységnek több különböző (akár egynemű, akár különmemű) eredménye jelentkezik. Pld. több ember megölése egy lövéssel; vagy egy embernek megölése, egy másiknak megsebesítése ugyanazzal a lövéssel. Minthogy a tett passzív alanya a tettazonosság szempontjából nem lényeges, tehát helyesbíthető tettismérvék között foglal helyet, a bíróság két ember megölése miatt emelt vád esetén a tettazonosság sérelme nélkül ítélkezése körébe vonhatja egy harmadik ember megölésének, vagy esetleg csupán megsebesítésének tényét.

¹²⁵ Lásd előbbi jegyzetet.

¹²⁶ Heller idézett munkája: 328. o.

Ellenben nem tettegységgel, hanem tett-többséggel állunk szemben az egynemű anyagi halmazat ama eseteiben, amelyekben a tevékenységi mozzanatot különböző s csupán egyéb tényállásrészek részben közösek. Példa: a rablás és a gyilkosság, amelyek külön tettek lévén nem kerülhetnek egymással azonosági kapcsolatba. Fokozottabb mértékben áll ez a szabály az anyagi halmazatnak azokra az eseteire, amelyeknél a tettes által megvalósított tényállásrészek nem is jutnak egymással érintkezésbe. Pld. a lopás és a szándékos emberölés, amelyek azonosági kapcsolatba kerülése eleve kizárt.

A tettazonossági tan egyik legalaposabb kifejtője *Birckel* is lényegileg ugyanazon elvek alapján vizsgálja a tettazonosság problémájának a halmazati tannal való kapcsolatát, mint mi. Inkább terminológiai különbség, hogy ő az anyagi halmazat fogalmát szűkebbre, az eszmei halmazatét pedig tágabbra veszi, mint mi. Ő pld. velünk ellentétben eszmei halmazatot lát fennforogni, amikor ugyanaz a lövés szétrombol egy céltáblát és egyszersmind megöl egy embert.¹²⁷ Habár mi ebben az esetben anyagi halmazatot látunk, végeredményben a tettazonosság szempontjából mégis vele azonos álláspontot foglalunk el. *Birckel* szerint — álláspontunkkal egyezően — nem vét a bíróság a tettazonosság elve ellen, ha idegen ingó rongálásra irányuló vád esetén az ítéletben ingó rongálás és szándékos emberölés anyagi halmazatát állapítja meg. (Vádlott természetesen előzetesen figyelmeztetendő a súlyosabb minősítés lehetőségére!) *Vargha* és a reá támaszkodó bírói gyakorlat — mint tudjuk — ilyen esetben a tettazonosságot tagadásba veszi a jogvéde érdekek különbözősége folytán. *Birckel*nek egy másik érdekes példája: a tiltott fegyverrel való szándékos emberölés.¹²⁸ Itt is csak terminológiai különbség van köztünk és közte, tettazonosság szempontjából egyező álláspontot foglalunk el.

¹²⁷ *Birckel* idézett munkája: S. 22.

¹²⁸ *Birckel* idézett munkája: S. 24.

Függelék.

35. §. Tettkülönbözőség.

Miután a tettazonosság problémáit mind általánosságban, mind pedig részleteiben tisztáztuk, az alábbiakban az ellentét megvilágításának okából is foglalkoznunk kell a tettazonosság hiányával, azaz a *tettkülönbőség* kérdésével. Tettkülönbőség, illetve helyesebben tettkülönbözőség akkor forog fenn, ha az ítéleti tettkép más tett visszatükröződése, mint a vádbeli tettkép. Ide vonatkozólag ismét csak az Indokolás szavaiból indulhatunk ki, amelyek szerint „ha (a bíró) a konkrét magatartást másnak találja, mint ami vád tárgyává volt téve, azaz más akaratelhatározással, a vád tárgyává tett konkrét tényről helyre és időre különböző tettel áll szemben.....: akkor a tett nem azonos.”¹²⁹ Ugyanezt a gondolatot *Birkmeyer* akként fejezi ki, hogy „a tett azonossága csak akkor tűnik fel megszűntnek, ha a tettben fellépő változások ugyanazt egészen más történeti eseményként tüntetik fel, mint azt, amely a vád tárgya volt”¹³⁰

Egészen általánosságban azt kell mondanunk, hogy, ha az ítéleti tettkép szerint a tett más helyen, vagy más időben, vagy más módon vagy más eszközzel stb. ment végbe, mint a vádbeli tettkép s a mögötte rejlő valóság szerint, a tettazonosság már is megszűnt. Minthogy azonban mind az individualizáló körülményekben, mind pedig az egyéb járulékos körülményekben bekövetkezett változások helyesbíthetők, s így az esetleges eltérések, különbségek kiküszöbölhetők, más, megbízhatóbb mértékre van szükségünk a tettkülönbözőség megállapításához. Ez a mérték valamint a tettazonoságnál, ugyanúgy a tettkülönbözőség-nél is: a változásnak alá nem vetett, felcserélésnek ki nem tett lényeges ismérv, a *tevékenység* lesz. A tevékenységek nem egyezése a legbiztosabb támpont a tettkülönbözőség felismeré-

¹²⁹ Indokolás a magyar bünvádi eljárás törvényjavaslatához. 410. o.

¹³⁰ *Birkmeyer Karl*: Deutsches Strafprozessrecht. S. 684.

sére. Hiába vágnak egybe az összes járulékos ismérvek, ha maga a tevékenység nem egyezik a vádbeli és ítéleti tettképben. Hogy csak egy példát hozzunk fel: ha A. azzal van vádolva, hogy Szegeden 1936. június 12.-én B.-től csekket lopott s az ítélet ezzel szemben azt állapítja meg, hogy ugyanazon a helyen és időben, ugyanazon körülmények között ugyanakkora összegű csekket hamisított, úgy a bíróság a lopásról nem térhet át a hamisításra, mert az utóbbi már más tett, mint ami miatt a vádhatóság vádat emelt.

A mondottak alapján azt, hogy mikor forog fenn tettkülönbözőség, taxatív felsorolás útján nem lehet eldönteni, legfeljebb azt lehet mondani, hogy mindott, ahol a tettazonosság fennforgása nem nyer kétségtelen beigazolást, tettkülönbözőség forog fenn. Ezért alapjában elhibázott *Borgmannnak* az a rendszere, amely szerint ő pontokba foglalva felsorolja a nem-azonossági összes eseteket.¹³¹ Ezért nem is bocsátkozunk bele fel fogásának bírálatába.

A tettkülönbözőség egyes típusainak bemutatására legfeljebb példákat hozhatunk fel, minthogy az összes esetek kimerítő felsorolása eleve kilátástalan volna. A tettkülönbözőségnek legkirívóbb és leginkább felismerhető esete: a *különnemű anyagi halmazat formája*, amikor a bűncselekmények, illetve a tettek tényálladékaiban szereplő tényállásrészek nem is jutnak érintkezésbe egymással.¹³² Pld. ha a vád lopásra szól és a bíróság elbírálása körébe akarna vonni valamely más helyen és időben ugyanazon tettes által elkövetett szándékos emberölést. Ehhez hasonló eset: hét rendbeli magánokirathamisítással szemben egy nyolcadik esetnek is a bíróság által érdemben való elbírálása, feltéve, hogy egységbe foglaló mozzanat nem forog fenn.¹³³ (A tettkülönbözőség itt csak a nyolcadik esetnek a hét másikkal való szembeállításából áll elő.)

A másik említésre méltó esete a tettkülönbözőségnek: amikor a vádbeli tevékenység alkalmával egy másik tevékenység is végbemegy, ez utóbbi leírását azonban a vádirat, illetve vádhatározat nem tartalmazza. Példa: testisértés miatt emelt vád esetén a testisértés közben használt becsületsértő kifejezések

¹³¹ Borgmann idézett munkája: S. 60.—63.

¹³² Heller idézett munkája: 330. o.

¹³³ Büntetőjog Tára L. kötet, 186. o.

a bíróság által nem bírálhatók el, ha azoknak elhangzásáról a vádirat, illetve vádhatározat nem tesz említést. Ugyanez a szabály érvényes arra a tetre is, amelyet valamely vád tárgyává tett tettel kapcsolatban, annak védőszárnya alatt követ el a vádlott. Ilyenkor pld. az elleplező gyújtogatás és az annak leple alatt elkövetett gyilkosság a tettkülönбözőség viszonyában állnak egymással, feltéve, hogy a vádhatóságnak csak az előbbiről van tudomása.

Vannak azonban a tettkülönбözőségnek olyan esetei is, amelyekben első látásra nem lehet eldönteni, vajon tettazonosság, vagy tettkülönбözőség forog-e fenn. Ilyenkor a kérdést megnyugtatóan csak a legfontosabb tettismérvek beható vizsgálata alapján lehet eldönteni. Ilyen határeset pld. a *lopás és orgazdaság* egymással való kapcsolata. Az írók túlnyomó része és a magyar joggyakorlat is az említett tettek azonossági viszonyba kerülését lehetségesnek tartja s csak szórványosan találhatók egyes írók (pld. Liu, Binding, Gerland stb.), akik a szóbanforgó esetben tettkülönбözőséget látnak.

A két ellentétes felfogás lényege legtisztábban a német bírói gyakorlatból tűnik ki. A német bírói gyakorlat egyik iránya szerint a tettazonosság elve nem tekinthető megsértettnek, ha a vádbeli lopás orgazdasággá változik át, noha ily esetekben a tulajdonképeni cselekvés külső megjelenése, idő, hely, elkövetési mód szerint úgy fogalmilag, mint tényleg félreismerhetetlenül megváltozik és csak a jogsérelem konkrét tárgyában, a lopott, vagy eltitkolt dolog azonosságában marad bizonyos történeti kapcsolat.¹³⁴ A német bírói gyakorlat másik iránya szerint a lopás és orgazdaság tényálladáki összeegyeztethetetlenségük miatt tettazonossági kapcsolatba nem kerülhetnek.¹³⁵

Az általánosan elfogadott felfogással szembehelyezkedve a magunk részéről az említett tettek azonossági kapcsolatba kerülését kizártnak tartjuk. A tettkülönбözőség következik a tevékenységi mozzanatok eltérő voltából (lopásnál: elvétel; orgazdaságnál: megszerzés, elrejtés, elidegenítésnél való közreműködés.) Nem helytálló ezzel szemben az a *Vargha* által felhozott s az egyik német bírói határozatból átvett érv, amely szerint

¹³⁴ Schwinge idézett munkája: 230. o.

¹³⁵ Schwinge idézett munkája: S. 214.

a dolog elrejtése és az elidegenítésnél való közreműködés mint a lopási elvételi tevékenység folytatásai jönnek tekintetbe.¹³⁶

Sokkal komolyabb ellenvetés lehetne, hogy a lopásnál szereplő elvétel lényegileg azonos jellegű tevékenység az orgazdaság egyik fajta elkövetési tevékenységével, a megszerzéssel s így a tettazonosság ez alapon elképzelhető volna. A tettazonossági kapcsolatba kerülést mégis kizárja az a ténykörülmény, hogy ezek a tevékenységek ugyanazon helyen és időben a törvény rendelkezése értelmében nem játszódhatnak le. Időbelileg az orgazdaságnál szereplő megszerzés csak a lopási *elvétel után* mehet végbe, minthogy az orgazdának az általa megszerzett dolog lopott voltáról tudnia kell. Az időbeli különbségből következik a helybeli különbség is, amely szerint az orgazda a lopás színhelyén nem lehet jelen. Ellenkező esetben ebbeli minősége megszűnik és vagy társtettese vagy bűnsegédje lesz a szóbanforgó lopásnak.¹³⁷ Az elmondottakból következik, hogy az elvétel és megszerzés esetleges azonosságuk ellenére sem szolgálhatnak alapul a lopás és orgazdaság azonossági kapcsolatba kerülésére, minthogy idő és hely tekintetében sohasem eshetnek össze.

Egy másik határeset: annak a viszonynak a pontos meghatározása, amely a *sikkasztás és csalás* között fennforoghat. Elmélet és gyakorlat nagy egyöntetűséggel a tettazonossági kapcsolatba kerülés mellett foglal állást, holott szerintünk itt is tettekülönбözőség forog fenn. A tevékenységek u. i. itt is merőben eltérő jellegűek (sikkasztásnál eltulajdonítás, vagy elzálogosítás; csalásnál a tévedésbe ejtés, vagy tévedésben tartás, amely lényegileg vagyoni rendelkezésre irányuló motívum kialakítása céljából való befolyásolás¹³⁸ s mint ilyen rendkívül sokféle tevéssel vagy mulasztással megvalósítható. Tény azonban, hogy az eltulajdonítás vagy elzálogosítás semmi esetre sem szerepel a tevések sorában.)

A tettazonosság fennforgásának természetesen szerintünk

¹³⁶ Vargha Ferenc: Non bis in idem. (Magyar Igazságügy XXXI. kötet, (1889. évf.) 184. o.

¹³⁷ Nüse, Karl Heintz dr.: Das Problem der Zulässigkeit von alternativ-Schuldfeststellungen im Strafprozess. S. 54.—55.

¹³⁸ Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Különös rész. 614. o.

sincs akadálya, ha a sikkasztásra irányuló vádirat, illetve vádhatározat felemlít olyan tényeket, amelyek tévedésbe ejtés illetve tévedésben tartás gyanánt jöhetnek tekintetbe, de amelyek jogi értékesítését a vádhatóság elmulasztja, vagy nem tartja szükségesnek. A vádhatóság u. i. ezeket a tényeket, ha felemlíti is, tényálladék szempontjából lényegteleneknek tekinti, avagy csupán bizonyítási momentumokat lát bennük, míg a bíróság tényálladáki ismérv jelentőségét tulajdonítja azoknak. Pld. sikkasztásra irányuló vád esetében az figyesszég felemlítheti, hogy a vádlott bizonyos valótlan tartalmú közléseket tett, ezek azonban a vádbeli minősítés szempontjából jelentőség nélküliek voltak. A bíróság viszont ezeknek a valótlan tartalmú kijelentéseknek is jogi jelentőséget tulajdoníthat, amennyiben fondorlattal való tévedésbe ejtést láthat azokban s ez alapon sikkasztás helyett csalást állapíthat meg. A sikkasztásról a csalásra való áttérésre szemléltető példát hoz fel *Kries*. A vád szerint vádlott egy folyóíratszállító betéti társaságban résztvenni óhajtó személyek által betét címén hozzá befizetett összegeket saját céljaira fordította. A vádirat történeti része többek között azt is felemlítette, hogy vádlott az érdekeltekhez bizonyos közléseket tett, illetve felhívást intézett; ennek a körülménynek azonban nem tulajdonított jogi jelentőséget és sikkasztás miatt emelt vádat a vádlott ellen. A bíróság jogi felfogása szerint a vádlottnak az érdekeltekhez intézett felhívásai valótlanak voltak s a bíróság azokat fondorlatos tévedésbe ejtés gyanánt értékelte, minek folytán vádlott tettét sikkasztás helyett csalásnak minősítette.

Irodalom :

1. *Angyal Pál dr.*: A magyar büntetőjog tankönyve. Különös rész. Budapest, 1915.
2. *Angyal Pál dr.*: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve. II. kötet. Budapest, 1917.
3. *Angyal—Rácz*: A magyar anyagi büntetőjog hatályos jogszabályai. Budapest, 1934.
4. *Angyal—Bertl—Jencs*: A magyar bűnvádi perrendtartás szabályai. Budapest, 1934.
5. *Auer—Mendelényi*: A bűnvádi eljárási jog magyarázata. II. kötet. (*Auer György dr.*: Főtárgyalás a törvényszék előtt.) Budapest, 1930.
6. *Balogh—Edvi—Vargha*: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Második kiadás. II. kötet. Budapest, 1909.
7. *Balogh István dr.*: Vitás elvi kérdések a kir. Kúria újabb büntetőjogi gyakorlatában. Jogtudományi Közlöny 69.-ik évfolyam (1934.) 203., 211. o.
8. *Baumgarten Izidor dr.*: A tett-azonosságának kérdéséhez. Budapest, 1889.
9. *Beling, Ernst*: Deutsches Reichsstrafprozessrecht. Berlin und Leipzig, 1928.
10. *Bennecke—Beling*: Lehrbuch des deutschen Reichsstrafprozessrechts. 1900.
11. *Berner Max*: Grundsatz des ne bis in idem im Strafprozess. Leipzig, 1891.
12. *Berner, Max*: Lehrbuch des Strafrechts.
13. *Bernoldák Nándor dr.*: A bűnvádi perrendtartás és novellái. II. kiadás. Budapest, 1928.
14. *Binding Karl*: Strafrechtliche und Strafprozessuale Abhandlungen. Bd. II. 1915.
15. *Birckel Paul*: Die Identität der Tat im Strafrecht. Freiburg, 1906.
16. *Birkmeyer Karl dr.*: Deutsches Strafprozessrecht.
17. *Borgmann Fritz*: Die Identität der Tat. Göttingen, 1891.
18. *Bursics Zoltán dr.*: A magyar bűnvádi eljárási jog vázolata. Budapest, 1933.

19. Büntetőjogi Döntvénytár II., III., V., VI., VII., IX., X., XI., XII., XIII., XIV., XV., XVI., XXIII., XXIV., XXV., XXVI., XXVII. kötetek.
20. Büntetőjog Tára XLIV., XLV., XLVI., XLVII., XLIX., L., LI., LIV., LV., LVI., LIX., LXVIII., LXXII., LXXIII., LXXIV., LXXVII., LXXVIII., LXXIX., LXXX., LXXXI., LXXXIII., LXXXV., LXXXVI. kötetek.
21. Büntetőjogi Határozatok Tára II. kötet. Budapest, 1907.
22. *Degré Miklós*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXII. kötet, (1920. évf.) 21.—22. o.)
23. *Degré Miklós*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXXIII. kötet (1931. évf.) 27.—28. o.)
24. *Dohna Alexander, Graf*: Das Strafprozessrecht. Zweite, neubearbeitete Auflage. Berlin, 1925.
25. *Eichhorn Karl, Friedrich*: Non bis in idem und das Reichsgericht. Gerichtssaal, Bd. XXVIII. (1886) S. 416., 417.
26. *Finkey Ferenc dr.*: A magyar büntető perjog tankönyve. 4.-ik kiadás. Budapest, 1916.
27. *Grünhut Max dr.*: Begriffsbildung und Rechtsanwendung im Strafrecht. 1926.
28. *Heller Erik dr.*: A magyar büntetőjog tankönyve. I. félkötet. Szeged, 1931.
29. *Hellweg A.*: Strafprozessordnung nebst Gerichtsverfassungsgesetz für das Deutsche Reich. Fünfte Aufl. Berlin, 1890.
30. Holtzendorf's Rechtslexikon. Leipzig, 1881. III. 1.
31. *Honig Richard dr.*: Studien.
32. *Hubay László dr.*: A rágalmazás és a hitelrontás találkozása. Jogtudományi Közöny 69.-ik évfolyam (1934.) 131. o.
33. Indokolás a magyar bünvádi eljárás törvényjavaslatához.
34. *Irk Albert*: A magyar büntető perjog vezérionala. Pécs, 1931.
35. *Irk Albert*: A magyar anyagi büntetőjog. Pécs, 1933.
36. *John Richard, Eduard dr.*: Strafprozess in Holtzendorf's Enzyklopadie der Rechtswissenschaft.
37. *Kries August*: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts. Freiburg i. B. 1892.
38. *Liu Keetsin dr.*: Der Begriff der Identität der Tat im geltenden deutschen Strafprozessrecht. Breslau, 1927 (Strafrechtliche Abhandlungen Heft 221.)
39. *Lohsing Ernst dr.*: Österreichisches Strafprozessrecht in systematischer Darstellung. Zweite Auflage. Graz u. Wien, 1920.
40. *Löwe*: Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich. 9. Aufl. Berlin, 1898.
41. *Mannheim Hermann dr.*: Liu Keetsin: Der Begriff der Identität der Tat im geltenden deutschen Strafprozessrecht című művének ismertetése. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft Bd. XLIX. (1929.) H. 7/8. S. 706.
42. *Mittermaier W.*: Gutachten über §. 300. R. St. G. B. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bd. XXI. (1900.) S. 231.)

43. *Mittermaier W.*: Über den Begriff der „Tat“ im Strafprozess. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bd. XXI. (1900.) S. 232.)

44. *Nüse Karl—Heinz dr.*: Das Problem der Zulässigkeit von alternativ Schuldfeststellungen im Strafprozess. Breslau—Neukirch 1933. (Strafrechtliche Abhandlungen Heft 324.)

45. *Rüdorff Hans*: Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich. Zwölfte Auflage, Berlin und Leipzig, 1883.

46. *Schwinge Erich dr.*: Identität der Tat im Sinne der Strafprozessordnung. (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft Bd. LII. (1933.) S. 203.—236.)

47. *Szolnok Jenő dr.*: Jogesetmegbeszélés (Büntetőjog Tára LXXVIII. kötet, (1935. évf.) 115. o.)

48. *Szöllősy Oszkár*: A tettazonosság kérdéséhez. (Magyar Jogi Szemle XII. évf. (1931.) 273. o.)

49. *Szöllősy Oszkár*: A tett-azonosságról. (Bűnügyi Szemle VI. kötet, (1918. évf.) 25.—36. o.)

50. *Szöllősy Oszkár*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXII. kötet, (1920. évf.) 18. o.)

51. *Szöllősy Oszkár*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXIII. kötet, (1921. évf.) 158. o.)

52. *Tarnai János dr.*: A tettazonosság. (Magyar Igazságügy, XXXI. (1889. évf.) 73., 137., 244. o.)

53. *Tury Sándor Kornél dr.*: Igazságellenes tényezők a jogban. (Polner Emlékkönyv II. kötet, 177.—319. o.) Szeged, 1935.

54. *Vargha Ferenc dr.*: Jogesetmegbeszélés. (Büntetőjog Tára LXXVIII. kötet, (1926. évf.) 67. o.)

55. *Vargha Ferenc dr.*: Non bis in idem (Magyar Igazságügy XXXI. kötet, (1889. évf.) 18., 119., 181. o.)

56. *Zöldy Miklós dr.*: Tettazonosság és minősítés. (Jog II. évf. (1935.) 2—3. sz. 106—110. o.)

Das Problem der Identität der Tat.

(Studie aus dem Gebiete des Strafprozessrechts.)

EINLEITUNG.

Widersprüche in der Rechtsprechung hinsichtlich der Frage der Identität der Tat.

Dreierlei Auffassungen in den Entscheidungen der kön. ung. Kurie (Oberster Gerichtshof):

1. Die Identität der Tat ist — ungeachtet der Identität des Geschehnisses — ausschliesslich die Identität des verletzten oder des gefährdeten Rechtsinteresses.

2. Die Identität der Tat beruht auf der Identität des Geschehnisses, nebst der Forderung, dass in der Tat, als der Gegenstand der Anklage sowie der Urteilsfindung, seitens des Staatsanwalts, wie auch des Richters die Verletzung desselben oder derselben Rechtsinteressen anerkannt werde.

3. Massgebend ist ausschliesslich der Inhalt der physischen Tat.

Zweck der vorliegenden Studie ist:

1. Zur Ausschaltung des Widerspruchs in der Rechtsprechung die Wege zu ebnen;

2. Die Ausarbeitung einer Dogmatik der Identität der Tat, samt allen Einzelfragen. Da Grund der Widersprüche die Uneinheitlichkeit der Definition des Tatbegriffs ist, sucht der erste Teil der Arbeit die richtige Fassung des Tatbegriffs.

ERSTER TEIL.

Begriff der Tat.**Der Tatbegriff in der Rechtsprechung.**

In der ungarischen Rechtspflege wird die Tat bald mit der Verletzung bzw. Gefährdung des Interesses, bald mit dem Geschehniss identifiziert, ohne nähere Begründung dieser Auffassung. Auch kann die deutsche Rechtspflege berücksichtigt werden, da § 325 der ungarischen und § 264 der deutschen St. P. O. beinahe gleichlautend gefasst sind. In der deutschen Rechtsprechung wurde anfangs die Wichtigkeit des äusseren Geschehnisses betont, später wurde aber das Wesen der Tatidentität in der Identität der Verletzung der Rechtssache, in der Gemeinsamkeit des Erfolges erkannt,* woraus der logische Schluss folgt, dass die Tat als Verletzung von Rechtsgütern aufgefasst werden müsse.

Wissenschaftliche Begriffsbestimmungen des Tatbegriffs.

Die Begriffsbestimmungen der Rechtsgelehrten über die Tat können in vier Gruppen eingeteilt werden, je nach dem sie die Tat *a)* ausschliesslich normative oder *b)* extranormative Merkmale oder *c)* durch Kombinierung beiderlei Merkmale oder ausschliesslich *d)* mittels einer alternativen Methode bestimmen. Vorerst tut es aber Not die Auffassung, nach welcher das Wesen der Tat im geschichtlichen Ereignis liegt, darzutun.

Nach dieser Auffassung (ungarischerseits: *Finkey, Irk, Auer* u. a., im deutschen Schrifttum: *Birkmeyer, Gerland* u. a.) ist die Tat dem Wesen nach ein geschichtliches Ereignis. Obwohl hiemit die Wahrheit erfasst ist, ist doch damit der Begriff der Tat noch keineswegs bestimmt, da geschichtliches Ereignis und Tat Begriffe von verschiedenem Umfange sind. Enthält doch ein geschichtliches Ereignis der Regel nach mehrere Taten, somit erwächst denn die Aufgabe, zu bestimmen, von welchem Gesichtspunkte aus dem geschichtlichen Ereignis der Einheitsbegriff der Tat herausgerissen werden kann. Zur Erreichung dieses Ziels bieten die obigen vier Gruppen der Begriffsbestimmungen geeignete Gesichtspunkte. Behufs eines logischen Auf-

baus des Gedankenganges werden hier I. die extranormativen, II. die kombinativen, III. die normativen und IV. die alternativen Begriffsbestimmungen der Tat dargelegt.

Ad I. Unter *extranormativen Kriterien* der Tat werden diejenige Merkmale der Tat verstanden, die ohne juristischem Belang sind. Es sind dies: *a)* der Willensentschluss; *b)* die Tätigkeit; *c)* der Erfolg; *d)* der Umstand, dass die Tat gegen irgend ein Gut gerichtet ist. Diesen Merkmalen müssen auch die sogenannten individualisierenden Umstände beigezählt werden, die aber ihrer Natur nach zur Verwendung bei einer Begriffsbestimmung sich nicht eignen.

Ad a) Ungarischerseits sieht *Baumgarten* das Wesen der Tat im *Willensentschluss*. Die Tat sei eine von einer gewissen Willensrichtung zusammengefasste konkrete Tätigkeit. Deutscherseits gehört hierher *Eichhorn*, laut dem die Tat ein auf eine gewisse Tätigkeit gerichteter Wille ist. Auch muss hier *Berner* angeführt werden, da nach ihm jedem einzelnen Willen je eine Tat entspricht. All diese Auffassungen gehen fehl, da der Wille als psychologisches Moment sich hier der objektiven Beobachtung gänzlich entzieht.

Ad b) Meistbekannte Vertreter dieser Auffassung sind *Beling* und *Kries*. Sie halten die Tat ihrem Wesen nach für eine *Tätigkeit*. Obwohl dem zugestimmt werden muss, besonders, wenn die Tätigkeit als Inhalt irgendeines geschichtlichen Ereignisses aufgefasst wird, ist doch die Tätigkeit selbst kein unteilbarer Einheitsbegriff, da sie auf einzelne Tatsachen weiterzergliedert. Besteht doch die Frage eben darin, von welchem Gesichtspunkte das Moment eines Tatkomplexes, welches sie in eine Einheit zusammenfasst, bestimmt werden kann.

Ad c) Diese Auffassung identifiziert die Tat mit dem *Erfolg*. Ihre Vertreter sind *Löwe* und *Kries*. Sie würde die Hand des Richters völlig binden, was ja mit den Bestimmungen des Gesetzes im Widerspruch steht.

Ad d) Im ungarischen Schrifttum wurde diese Auffassung von *Franz Vargha* am eingehendsten erörtert. Nach ihm sollen für das Strafrecht nur Handlungen, die eine Rechtsverletzung hervorrufen, von Interesse sein. Gegenstand der Anklage sei hiemit nicht die „physische Handlung,“ sondern „die Verletzung oder Gefährdung irgendeines vom Gesetz ge-

schützten Interesses“. Ihm schliessen sich *Szöllösy* und *M. Degré* an. Im deutschen Schrifttum wird von Schwinge die Auffassung vertreten, dass vom Gesichtspunkte der Identität der Tat das Gewicht auf das angegriffene Rechtsgut und den Gegenstand der Handlung gelegt werden muss. Die Eigenschaft der Tat, dass sie irgend ein Rechtsgut verletzt, kann nicht für so wichtig gehalten werden, dass diese Eigenschaft mit der Tat selbst identifiziert werden könnte. Irgend eine Tätigkeit muss als Ausgangspunkt und Grundlage unbedingt angenommen werden.

Ad II. Da die Handlung, die aus den extranormativen Kennzeichen sich als Ausgangspunkt ergibt, ihrer Ausdehnung nach einer Bestimmung bedarf, suchte die Theorie den Begriff der Tätigkeit mit gewissen *normativen* Kriterien, d. h. mit solchen, die juristischer Natur sind, zu bestimmen. Als solche Kriterien können in Frage kommen: *a)* der prozessuale Gesichtspunkt, *b)* die Kriterien der Handlung und schliesslich *c)* die des Tatbestandes.

Ad *a)* Dem *prozessualen Gesichtspunkte* nach bestimmt die Strafprozessordnung selbst, bis zu welchem Umfange sie die Handlung als Tat zu betrachten wünscht. Anhänger dieser Theorie sind *Glaser*, *Berner* und *Borgmann*, von denen aber keiner irgendeinen konkreten Massstab bezeichnet, welcher im Rahmen der prozessualen Einrichtungen als ein Moment in Betracht käme, welches die Begriffe in eine von einzelnen positiven Strafprozessordnungen unabhängige Einheit zu fassen im Stande wäre.

Ad *b)* Obwohl die Handlung der inneren Struktur nach ein extranormatives Merkmal ist, kann sie doch äusserlich mit Rücksicht auf ihre Natur als Deliktskriterium den normativen Merkmalen zugezählt werden. Zur Bestimmung der Tat bedient sich *John*, der die Tat mit der strafbaren Handlung identifiziert, des normativen Massstabes der Handlung. Nach *Birckel* müsse man sich statt der Frage der Identität der Tat mit der Frage der Einheit der Handlung befassen. Das ist nicht ganz stichhältig, da 1. wenn auch Tat und Handlung im grossen und ganzen übereinstimmen, decken sich doch die Begriffe der Identität und der Einheit nicht völlig, da man eine Identität nicht nur unter Einheiten, sondern auch unter Mehrheiten vorgestellt werden

kann; 2. beide Verfasser verschieben den Schwerpunkt des Problems vom Gebiete der Tat auf dasjenige der Handlung, ist doch der Begriff der Handlung ebenso unumrissen, wie derjenige der Tat, somit ist zur Lösung des Problems unverwendbar.

Ad c) *Beling* hat als erster erkannt, dass vom Gesichtspunkte des materiellen Strafrechts der Begriff der Handlung am richtigsten abgegrenzt werden kann. *Heffter* und *Grünhut* betonen ebenfalls die determinative Rolle der normativen Faktoren, während nach *Mittermaier* und *Liu* die Lösung des Tatproblems gerade in der in einheitverleihenden Bedeutung des strafrechtlichen Tatbestandes liegt. Nur *Schwinge* wagt es entschieden auszusprechen, dass die Tat eine *tatbestandsmässige* Handlung sei. Die Auffassung dieser Gruppe nähert sich am meisten dem richtigen Standpunkte.

Ad III. Die französische Strafprozessordnung, sowie seitens des Schrifttums von *Honig* fassen den Tatbegriff ausschliesslich normativ. Diese Auffassung erwies sich infolge ihres übertriebenen Formalismus für den Mechanismus der Strafprozessordnung für unmotivierterweise verwickelt.

Ad IV. Wohl der einzige Vertreter der *alternativen Tattheorie* ist *Schwinge*. Seiner Auffassung nach liegt das Moment der Alternativität darin, dass die Tat bald mit der tatbestandsmässigen Handlung, bald mit dem materiell rechtswidrigen Inhalt einer Handlung identifiziert wird. Die Auffassung widerspricht sich aber selbst.

Stellungnahme in der Frage des Tatbegriffs.

Bei Bestimmung des Begriffs der Tat muss vom § 325 der ung. St. P. O. ausgegangen werden, von welcher die Begriffsbestimmung auf der Kombination von Tätigkeit des Angeklagten und von rechtsverletzender Richtung dieser Tätigkeit aufgebaut wird. Zu diesen Kriterien wird unsrerseits noch der Begriff des strafrechtlichen Tatbestandes hinzugenommen, welcher die Tätigkeit ihrer Ausdehnung nach bestimmt. Somit ist *die Tat ein gegen ein Rechtsgut gerichtetes menschliches Verhalten, welches sich mit irgendeinem Tatbestand des speziellen Teiles des Strafgesetzbuchs deckt*. Kurzweg: *die Tat ist eine rechtsverletzende oder rechtsgefährdende Tätigkeit*.

Nach *Borgmann, Liu, Beling, Mannheim* u. a. sei die Tat nicht immer ein geschehenes, sondern sehr oft nur ein vorgestelltes, angenommenes Ereignis; somit müsste man die Begriffsbestimmung der Tat damit ergänzen dass sie entweder ein „geschehenes, oder ein vorgestelltes Ereignis“ sei. Eine derartige alternative Begriffsbestimmung ist aber nicht nötig, vielmehr muss man darauf bestehen, dass die Identität der Tat nur die Identität des geschichtlichen Ereignisses bedeute. Die Identität des Prozessgegenstandes als eines weitergefassten Begriffes erfasst sowohl die Identität des geschichtlichen Ereignisses, als auch die des vorgestellten Geschehnisses.

ZWEITER TEIL.

Dogmatik der Identität der Tat.

Über die Identität der Tat im allgemeinen.

Von *Borgmann* wird behauptet, dass der Ausdruck „Identität der Tat“ unrichtig sei, da im Falle *einer* Tat die Betonung der Identität der Tat überflüssig ist, *zwei oder mehrere* Taten können aber nicht so weit einander ähneln, um sich vorstellen zu können, dass sie zueinander im Identitätsverhältnis stehen; befassen sich doch Anklagebehörde und Gericht nur mit einer Tat, von welcher sie beide eine mehr oder minder gelungene Beschreibung, ein mehr oder minder treues Bild geben. In der Tat ist es viel richtiger statt über Identität der Tat über *Identität der Tatbilder* zu sprechen.

Von *Szöllösy* wird richtig festgestellt, dass die Anklageschrift bzw. der Anklagebeschluss dem vollen Inhalte nach, also samt den Motiven Gegenstand der richterlichen vergleichenden Tätigkeit bildet. Dieser Satz kann aber nicht auf die Beilagen des Anklagebeschlusses (z. B. bei Pressdelikten auf den inkriminierten Artikel bzw. solchen Druckschriften) ausgedehnt werden. Der letztere Standpunkt wird von *Franz Vargha* gegenüber *Jenő Szolnok* vertreten. Letztere weist auf den Umstand hin, dass bei Pressdelikten Gegenstand der Anklage der von der Anklagebehörde inkriminierte Teil, nicht aber der ganze Pressartikel sei. Diese Ganze kann vom Gericht nur bei Fest-

stellung des wahren Sinnes der inkriminierten Teile berücksichtigt werden.

Zweck der Feststellung der Identität der Tat ist letzten Endes *die Gewährleistung dessen, dass in jeder Phase des Verfahrens dasselbe Verhalten des Angeklagten den zum Verfahren befugten Behörden zur Grundlage diene.*

Klassifizierung der Tatkriterien vom Gesichtspunkt des Vorhandenseins oder nicht Vorhandenseins der Identität der Tat.

Zu den Kriterien der Tat gehören laut der bisherigen Ausführungen: die Tätigkeit, die Richtung der Rechtsgutverletzung oder -gefährdung, der Willensentschluss des Täters und der Erfolg der Tat, schliesslich auch die sogenannten individualisierenden Umstände (Ort, Zeit, Gegenstand der Tat usw.), welche letztere mit Rücksicht auf den gemeinsamen Zweck der Individualisierung im Zusammenhang zu erörtern sind.

Die Einteilung der Tatkriterien je nach ihrer Bedeutung kommt auch bei *Kries, Heffter und Liu* vor. Wohl ist ihre Auffassung im grossen und ganzen stichhältig. Demnach können die Tatkriterien in zwei Gruppen: in die der *wesentlichen* und der *unwesentlichen* Kriterien eingeteilt werden. Wesentlich sind die Tatkriterien, deren unverändertes Vorkommen in den Tatbildern Vorbedingung der Identität der Tat ist; unwesentlich sind diejenigen, die eine andere Gestalt annehmen können, ohne, dass die Identität der Tat in Verlust ginge. In diesem Sinne ist das wesentliche Kriterium: die Tätigkeit; alle übrigen Kriterien sind unwesentlich.

Die einzelnen Tatkriterien.

A) Merkmale, die vom Gesichtspunkte der Identität unwesentlich sind.

1. *Das Gerichtetsein auf eine Rechtsgutsverletzung oder -gefährdung.* In welche Gruppe dieses Kriterium einzuordnen ist, ist sehr bestritten. *Vargha, Angyal, Zöldy* halten es für ein wesentliches Tatkriterium, da ja das Einordnen dieses Merkmals in die Gruppe der unwesentlichen Merkmale gleichbedeutend

wäre mit einer freien Qualifizierung und damit dem vollständigen Umstürzen der logischen Ordnung der strafrechtlichen Werte. Nach den extremen Vertretern dieser Richtung setzt das Vorhandensein der Identität der Tat ausschliesslich die Identität des Rechtsinteresses voraus, während die gemässigten Vertreter dieser Richtung nur das gemeinsame Vorhandensein der Tätigkeits- und Interessenidentität fordern. Dieser Richtung kann nicht beigepliziert werden, da die Identität der Tat ohne diejenige der Tätigkeit unvorstellbar ist. Die Einordnung der Identität des Interesses in die Gruppe der wesentlichen Kriterien ist aber nicht notwendig, da die Identität der Tätigkeit hinreichende Gewähr für die Identität der Tat ist.

2—3. *Willensentschluss* und *Taterfolg* gehören unbestritten zu den nicht wesentlichen Tatkriterien, folglich können hinsichtlich ihrer die Abweichungen der Tatbilder in der Anklage und dem Urteil von dem Gericht ohne Beeinträchtigung der Identität der Tat ausgeschaltet werden.

4. Den *individualisierenden Umständen* sind zu zählen: Ort und Zeit, Gegenstand, bzw. passives Subjekt, Art der Begehung gegebenenfalls Mittel der Tat. Diese individualisierenden Umstände können vom Gericht ebenfalls ohne Beeinträchtigung der Identität der Tat richtiggestellt, miteinander vertauscht und ergänzt werden.

Die Tätigkeit als wesentliches Tatsmerkmal vom Gesichtspunkte der Identität der Tat.

Vorbedingung der Identität der Tat ist, dass die Tätigkeit als das einzig wesentliche Tatsmerkmal in den Tatbildern unverändert vorhanden ist. *Heffter, Liu* u. a. begnügen sich auch mit der *teilweisen Identität* der Tat. Doch schon der Ausdruck „teilweise Identität“ fasst etwas Unrichtiges in sich, da der Begriff der Identität keine Abstufung duldet. Auch bedürfen wir dieses Ausdrucks bzw. dieses Begriffs nicht. In den Fällen der sog. teilweisen Identität sind die Tatbilder blos ihrem Umfange nach nicht gleich, nach der Eigenschaft der Tätigkeit ist aber auch in diesen Fällen die volle Identität vorhanden. Der Ausdruck „Identität“ ist nämlich kein Quantitäts-, sondern Qualitätsvergleichsmassstab.

Anwendung des Satzes der Identität der Tat auf die allgemeinen Lehren des Strafrechts.

A) Identität der Tat und Erscheinungsformen der Taten.

Die *Vorbereitungstat* und die *Haupttat* können in kein Identitätsverhältnis zueinander kommen, da dies infolge des abweichenden Wesens ihrer Tätigkeitsmomente, sowie infolge des Unterschieds, welcher in bezug auf ihren Ort und Zeit notwendigerweise vorhanden sein muss, ausgeschlossen ist. Es besteht aber kein Hindernis, dass zwischen *Versuch* und *Vollendung der Tat* ein Identitätsverhältnis zustandekommt.

Die Begehungsformen der *Mittäterschaft* und *Täterschaft* sind geeignet, miteinander in ein Identitätsverhältnis zu kommen. In bezug auf das Verhältnis von *Anstiftung* und *Beihilfe* zur Grundtat ist die allgemeine Auffassung nicht stichhältig, da diese aus demselben Grunde, wie Vorbereitungshandlung und Tatvollendung nicht in ein Identitätsverhältnis kommen können, nämlich infolge der Verschiedenheit der Natur dieser Tätigkeiten. Die Behauptung, dass es sich um strafbares Mitverschulden handelt, ist demgegenüber nicht stichhältig. Kein Hindernis ergibt sich aber beim Übergange von *Beihilfe* und *Anstiftung*, sowie von *mittelbarer Täterschaft* und *Anstiftung*.

B) Identität der Tat und Tateinheit oder Tatmehrheit.

Unter den Formen der gesetzlichen Tateinheit werden von den alternativen und Gesamtdelikten entsprechenden Taten, auf dem Gebiete der rechtlichen Einheit aber von dem dem fortgesetzten Verbrechen entsprechenden Probleme geliefert.

Wohl gibt es ein *alternatives Verbrechen* bzw. einen diesem entsprechenden Tatbegriff, eine sogenannte alternative Tat eigentlich gar nicht. Das sog. alternative Verbrechen fasst mehrere für sich bestehende, ja, verschiedenartige Taten in eine Einheit zusammen. Aus dem Gesichtspunkte der Strafprozessordnung behalten die einzelnen Taten ihre Selbstständigkeit. Deshalb hält eine Rechtsprechung, welche es für möglich hält, ohne Beeinträchtigung der Identität der Tat von dem einem Tat-

bestand des alternativen Verbrechens zu dem anderen zu übergehen, nicht stand.

Es besteht kein Hindernis zur Fassung eines dem Gesamtverbrechen entsprechenden Tateinheitsbegriffes, der sogenannten *Gesamttat*, da die einzelnen die Gesamttat bildenden Taten gleichartig sind und demzufolge die Identität des Tätigkeitsmoments vorhanden ist. Die einzelnen Bestandteile der Gesamttat müssen aber von der Anklagebehörde von gewissen zeitlichen Grenzen beschränkt werden. Diese zeitliche Grenzen sind für die Frage entscheidend, wie sich die Identität der Tat bezüglich der Verbrechen, die in der Hauptverhandlung sich entfalten, gestaltet.

Was die dem fortgesetzten Verbrechen entsprechende — wir wollen sagen — *fortgesetzte Tat* betrifft, gilt für diese im grossen und ganzen dasselbe, wie für die Gesamttat.

Da im Falle einer Idealkonkurrenz strafbarer Handlungen, durch eine Tat mehrere Rechtsgüter verletzt werden, ist es eigentlich gar nicht fraglich, dass diese als Tateinheitsform zu betrachten ist. In den Fällen der *Realkonkurrenz*, wo die Tätigkeitsmomente gleichartig sind, gibt es Tateinheit, in den sonstigen Fällen aber Tatmehrheit.

ANHANG.

Tatverschiedenheit.

Die Tatverschiedenheit ist dem Wesen nach Nichtvorhandensein der Identität der Tat, sie besteht also stets, wenn die Tätigkeitsmomente verschieden sind. Die taxative Aufzählung der einzelnen Fälle der Tatverschiedenheit ist unmöglich. Höchstens könnten Beispiele zu einzelnen Fällen der Tatverschiedenheit geliefert werden. Das am meistentypische Fall ist der Fall der verschiedenartigen Realkonkurrenz. Wir stehen z. B. einer Tatverschiedenheit in den Fällen von Diebstahl und Hehlerei, sowie auch von Unterschlagung und Betrug (eine von der allgemeinen abweichenden Auffassung gegenüber.) In all diesen Fällen liegt der Grund der Nichtvorhandensein der Identität der Tat in der verschiedenen Natur der Tätigkeitsmomente.